

SEARCHING FOR HISTORICAL EVIDENCE OF EFFECTS-BASED OPERATIONS IN MILITARY THINKING

The essence of effects-based operations can be grouped around three common, but interrelated elements such as effects focus, advanced technology, and systems thinking. These elements can also serve as a vehicle to go back in history in order to discover early presence of an effects-based thinking. This scrutiny is even more important as many advocates of effects-based operations attempt to reinterpret wars of earlier ages through an effects-based filter. Generalisation of this kind can distort the original meaning of effects-based operations; therefore it demands a thorough examination.

Many approaches to effects-based operations state that the concept is far from being new since astute commanders, statesmen and the likes have always practiced this sort of operation.¹ In this chapter we examine the truth of this assumption and the possible dangers it contains. The problem with simplified statements of this kind is that they indicate a generalisation, which de-emphasises specific social, political, cultural and economic factors that have always been important in the evolution of warfare. All the phenomena that support war including organisations and conventions depend on a combination of certain historical circumstances. Consequently, any manifestation of war is the result of societal transformation and mirrors social conditions.²

FOUR CLASSICS OF STRATEGY

The danger of any superficial generalisation is that it can turn any given phenomenon into its own caricature, and logically meaningless. Clausewitz warned that if an idea becomes diffuse it starts losing proper meaning and its value declines accordingly. Certain principles of war can survive ages or be rediscovered occasionally. However, the main reason for their endurance is often not due to their value or utility, but their simplicity and exceptional convenience. A good example for this is Clausewitz's relevance for the theory of war, which does not come because of his universal acceptance, but his well-formulated first principles. Strategic theory is always a framework, and as such independent from the size and scale of the conflict, the medium that hosts it, the means by which it is fought, and likewise the amount of violence it involves. In general it is the combination of efficiency and effectiveness with the aim of finding a balance between these two attributes. Strategy follows a mostly deductive logic whereby a conclusion about particulars, flows from a course of actions rooted in a general or universal premises.³

The term *effect* always refers to resultant conditions that follow an antecedent, which explains why strategy can be understood superficially as *effects-based*. Consequently, references to *effects-based operations* as an ancient phenomenon, point towards strategy in general terms rather than the existence of an early version of the concept. Thus displaying it as an ancient concept explains everything and nothing at the same time. It is useful to take a close look at the vocabularies of significant past theorists of war in order to examine to what extent their works can be regarded as reflections of effects-based operations in their respective age.

The following comparative analysis does not intend to deliver a broad historical, philosophical, cultural or even linguistic overview. The intention is to allow the respective authors to speak for themselves as they represent different periods of military thinking. The aim is to detect reference points towards the three identified common elements of effects-based operations such as *effects focus*, *advanced technology*, and *systems thinking*.⁴ The following mainstream theorists will be subject to this analysis: the Chinese classic Sun Tzu representing ancient China; the Italian Niccolò Machiavelli representing the Italian city-state of the late Medieval Age; the Swiss Antoine Henri de Jomini and the Prussian Carl von Clausewitz, both representing the emerging modern nation state.

SUN TZU

The ancient Chinese strategist Sun Tzu lived around 500 B.C. and belongs to the earliest known military theorists. His book *The Art of War* became known in Europe shortly before the French Revolution. Its summary translation was first published in Paris in 1772 and soon became widely circulated.⁵ He is the first known theorist who attempted to formulate the planning and conduct of military operations on a rational basis that enabled a successful prosecution of war. In the chapter on strategic assessment, Sun Tzu emphasised that intelligence was required to change plans effectively. He also wrote about effective discipline by stating that subordinates did not dare to disobey orders which were effective. Sun Tzu also mentioned effective armament together with carefully chosen and trained troops. As an effective method he suggested appearing weak whilst being strong, and appearing cowardly whilst being brave in reality. In order to confuse the enemy he mentioned the importance of giving the impression of being incompetent and ineffective whilst the opposite was true in reality. Sun Tzu concluded that formlessness was the most effective in military operations and unexpected movements the most efficient.⁶

In the chapter on planning a siege, Sun Tzu wrote that the inability to deploy machines effectively could cause great trouble. For him there was also a difference between military and civilian life, especially in customs regarding military procedure and command in effect. He found that adaptation to the situation was important as sometimes even a large group could not effectively attack a small group. Conquest depended for him on co-ordination and not mass.⁷ In the chapter on formation, Sun Tzu wrote that sometimes there was no chance to see any effective way to attack, and defence was the better option by not letting the opponent find our forces.⁸ In the chapter on force he concluded that good warriors sought effectiveness in battle from the force of momentum and not from that of individuals.⁹

In the subsequent chapter on emptiness and fullness he proposed attacking gaps and, among others, he mentioned the inability to affect rescues. The ability to affect rescues meant for him fullness, which he regarded as worth defending.¹⁰ In the chapter on terrain he named six factors that resulted in defeat and one of them was the ineffectiveness of law and order.¹¹ In the chapter on nine grounds, Sun Tzu wrote of an effective rulership, which rests on firm knowledge regarding the enemy's plans, the lay of his land and the use of local guides.¹² In the chapter on fire attack he suggested not to go against the momentum of fire, because it was not effective as the enemy would surely fight to the death.¹³

NICCOLO MACHIAVELLI

The Italian thinker Machiavelli published his book *Art of War* in 1521. As a child of the renaissance and living in the city state of Florence, he viewed military problems in relation to politics. He devoted great attention to the procedures he regarded as important for the acquisition, maintenance and application of a well-equipped and highly trained military force. He suggested adapting the military practices of the ancient Romans, but also pointed out the difficulties of its accomplishment. Machiavelli outlined fundamental questions such as creating an army, individual armaments and organisation of military units, formations in battle and during marches, command and control, encampments, intelligence operations, and fortifications and sieges. In book one he suggested that the military should be made up of people who were not fully forced or fully committed to this profession. An army composed only of committed people would carry wicked effects as such people were for him without restraint and religion, like gamblers or blasphemers. Machiavelli concluded the middle way to be the best when people join the military due to their respect for the prince, which prohibits bad effects arising.¹⁴

In book three whilst detailing the order of battle of the ancient Romans he mentioned that lightly armed men were posted in front of the army between the cavalry and infantry. When they were repulsed they could withdraw along flanks or through "intervals ordered to such an effect" and re-establish themselves among the unarmed people.¹⁵ Regarding the signs on the flags of the army Machiavelli proposed that the captain-general should bear the sign of the prince. The signs

of subordinate commanders were for him not that important as long as they had the effect of recognising each other.¹⁶ In book five he detailed the marching order of the Roman army. According to Machiavelli the Romans sent ahead some groups of cavalymen followed by the right horn, then by the wagons belonging to it, followed by one legion and its wagons, another legion with its wagons, the left horn with the wagons behind and then the rest of the cavalry. After this listing he concluded that this “in effect was the mode in which [the Roman army] marched ordinarily.”¹⁷

For marching through a hostile country he suggested the army to be in a square since this formation was good both for marching and fighting, and “to this effect” he proposed ordering a brigade in the same way.¹⁸ In a situation when an army was between two mountains occupied by the enemy and there were only two roads, he suggested that the commander should make a ditch at the rear and give the impression of forcing the army through the only road that remained open. This act could mislead the enemy who concentrates his forces on the remaining open part prepared to fight. However, if the commander “[threw] a bridge of timber ordered to such an effect over the ditch” and crossed that obstacle, he could escape the enemy.¹⁹ In book six Machiavelli detailed the importance of information on enemy activities and plans requiring spies, ambassadors and experts of war. However, he emphasised that the enemies were also active in this field, which became manifest “when one [took] prisoners from them to this effect.”²⁰ In book seven Machiavelli gives 27 general rules on war, but the rules do not contain terms such as *effect*, *effective* or *efficient*, or refer to the importance of achieving effects on the enemy.²¹

ANTOINE HENRY DE JOMINI

The strategist and historian Jomini was an officer in the Napoleonic wars. His book *The Art of War* was first published in 1838, and can be seen as a synthesis of his practical military services and a thorough historical study. In chapter one he illustrated the importance and effect of wars of intervention, which were for him wars of opportunity. Regarding national wars he thought that the efficient defence of a country should rest on organised militia to limit the barbarities of war.²² In chapter two Jomini praised the great advantage of the lance and concluded that lancers were inferior to hussars as skirmishers, but more effectual in charges. He also mentioned the Congreve rockets “the effect and directions of which [...] the Austrians [can] now regulate”.²³ He acknowledged the contribution of councils of war, advising how the commander could contribute to more weight and effect of military operations. Enthusiasm and military spirit were for him factors that produced the same effects: passion that was temporary and the more permanent great love of the country.²⁴

In chapter three he concluded that converging routes were better for defence since two retreating divisions “[could] effect a junction more quickly” and may defeat the pursuers separately.²⁵ He also wrote that prejudice towards entrenched camps as bases of operations does not allow generals to trace the effects back to their real causes. By explaining the term *objective point* he used a fictitious scenario in which the French army’s task was to “relieve the forts ... if the enemy succeeded in effecting a passage of the river and in besieging them”.²⁶ He also emphasised the significance of a position in the rear within which divisions could collect and oppose the enemy if he becomes successful in effecting a passage. Regarding the French declaration of war in April 1792, Jomini could not understand why the French did not conquer Belgium in which there was “no effectual resistance.”²⁷ The behaviour of the allies in the campaign of 1793 was for him an example of the effect that a “faulty direction of operations” has.²⁸ His maxim number ten concerning lines of communication stated that two such lines must be arranged in a way that passing armies are able to effect their junction without being separately exposed to the enemy. According to maxim number fifteen, on crossing a large river in the presence of a numerous enemy the first consideration should be “to ascertain where the passage can be most certainly effected”.²⁹

By examining the advantage of the central lines in the case of very large masses and concentric operations, he used expressions such as *effecting a junction*, the *effect of suffering reverses*, and *effecting a union of two armies*. He also emphasised the effects of roads on a retreat and the advancement of armies so as to effect a junction. In his epitome of

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.

3. évfolyam 3. szám

JOBBÁGY Zoltán

strategy he wrote that the “system of rapid and continuous marches multiplies the effect of an army”, which can be magnified if those marches are directed “upon the decisive strategic points of the zone of operations”.³⁰ In chapter four on grand tactics and battles Jomini suggested the selection of tactical position to be done in such a way that it should give “the artillery all its effect in the defence.”³¹ In his analysis regarding offensive and defensive positions in a battle, he emphasised the importance of the moral effect that comes from movement towards enemy lines. Such an advance can only be stopped by well-placed batteries that produce the “greatest effect” on the approaching assailant. The moral effect of the subsequent counterattack was for him “enough to stagger the boldest troops.”³² Regarding battles he wrote that force must be employed to “obtain the most effective action” since this offers the biggest chance for success.³³

In detailing the different orders of battle, he wrote about *effecting the decisive manoeuvre and detours* around the enemy’s flank. A perfect order of battle was for him one that “united the double advantages of the fire of the arms and of the moral effect produced by an onset.”³⁴ The retreat of the first line had for Jomini a moral effect on the second, resulting in loss of command over the troops involved. Regarding the fire of musketry, he admitted that it was much more effective in defence than in offence. In his analysis of various campaigns he used expressions such as *effecting a detour* and the *effect of discouraging the enemy*.³⁵ In chapter six on logistics he again used terms such as *effecting a junction* and the *effective capture of enemy soldiers*.³⁶ In chapter seven on the formation of troops he wrote about the *greatest and destructive effects of the artillery* and the *effect that comes from shock when attacking with pikes*. Among others he mentioned *moral effects in battle*, which came from being in a column and having arms at the shoulder without firing a shot. Further references included the *effect of the enemy’s fire*, the *effect of arms improvements*, the *momentary effect of a cavalry charge*, the *effect of artillery and musketry fire*, the *moral effect of reverse fire upon troops* and the *efficiency of rocket batteries in frightening horses*.³⁷

CARL VON CLAUSEWITZ

No other theorist has shaped military thinking in the Western world more than Clausewitz. Although his sudden death deprived him of the opportunity to finish his work properly, even in its incomplete form, *On War* is one of the most influential and voluminous book ever written on the matter. The sheer volume of the book prohibits a similar display with the other authors, but it also differs in some respects. Clausewitz not only used words such as *effect*, *effective* and *efficient* significantly more often than the previous authors, but he also delivered a detailed analysis regarding cause-and-effect relationships and the way effects interact. In book one on the nature of war, he used terms such as *disproportionate effect*, *combined effect*, *moderating effect*, *effect of fear*, and *restrictive effect*. He also wrote about the *effective way of using force* and the *effective forms of fighting*.³⁸

In book two on the theory of war he referred to *psychological effects*, *particular effect*, *moral effects*, *effects of danger* and the *effect of the engagement*. However, what makes his work interesting is contained in chapter five, in which he delivered a critical analysis, which he understood as an attempt to trace effects back to their causes. For him facts and the underlying motives are seldom fully known in wars, and the deduction of effects from their causes is difficult. Therefore causes remain mostly unknown due intentional concealment or improper recording. Since effects do not always come from known causes, there are always gaps in terms of causality, and ignoring this can cause serious problems. Clausewitz was convinced that effects in war cannot be traced back to a single cause, as several concurrent causes are normally at work. It is not sufficient to trace effects back to their causes, but the causes themselves must be assessed correctly. He regarded investigation of the nature of effects important, otherwise the analyst faces the danger of unending arguments that lead to no conclusion. Regarding effects and their causes, it is impossible to establish laws and standards, although reliance on aids in the process of judgement can be helpful. For Clausewitz, investigating the relationship between cause and effect becomes easy only if they are closely linked. Unfortunately, in war everything is intercon-

nected and effects produced influence all subsequent events, as for the final outcome every means available influence the ultimate outcome. When tracing effects back to their causes, every step means that effects become cause themselves. An effect that appears correct at one level can become objectionable on a higher level and imply a new basis for judgement. This hierarchical chain indicates serious problems since he regarded the distance between cause and effect proportionate to the number of other causes to be considered. Consequently, the range of forces involved and circumstances that must be taken into account grows: the higher the effect the greater the causes by which they could be achieved.

In order to comprehend the intricate and difficult nature of causal relationships in war, Clausewitz advocated a critical analysis to illuminate the connections and determine essential concatenations. This analysis is even more important since people are biased and tend to blindly follow single line of thoughts. As the analysis goes towards psychological forces and effects, reliable evaluation becomes increasingly cumbersome. Regarding the will, which he defined as the interplay between courage and fear, even critical analysis cannot determine probable outcomes. Although he was aware of the difference and interrelatedness of physical and psychological effects, he emphasised that “the psychological effect is what concerns us”.³⁹ In book three, he insisted that a strategic theory must consider not only material factors, but also moral qualities since physical and psychological effects form an organic whole. Furthermore, he referred to the *effect of the engagement*, the *effects of genius*, the *ricochet effect of forces*, *desired effects*, *destructive effects*, and the *effect of the advantage*.⁴⁰

In books four to seven his vocabulary included a wide array of effects such as the *effectiveness of additional forces*, *effect of surprise*, *effective integration of the individual parts of the army*, *effective sphere of operations*, *effective range of weapons*, *strategic effectiveness*, *effectiveness of resistance*, *effective strategic move*, *effectiveness of diversion* and *immediate effect*.⁴¹ In the last book concerning war plans he emphasised that so many factors influence military campaigns that the “almost infinite distance [...] between a cause and its effect” reveals an endless combination of the elements involved.⁴² The maximum that can be achieved is to work in a comprehensive fashion to avoid “narrow formulas for solving problems”.⁴³ Commanders should rely on the capacity of their mind with actions being “a response to the immediate challenge rather than a product of thought.”⁴⁴ He further wrote about *effective blow against the principle ally*, *intentional effect*, *maximum effect of an attack*, and *effective help*.⁴⁵

EFFECTS-BASED VOCABULARY

All of the four selected theorists' vocabulary contain terms such as *effect*, *effective*, and *efficient* to various degrees. However, attempts to reinterpret their work on effects-based principles means that their theory and methods are used to explain present day phenomena. The result is a naive and one-dimensional misconception that disregards influential and historical circumstances of their respective age.⁴⁶ The concept of effects-based operations rests on three common elements such as *effects-focus*, *advanced technology* and *systems thinking*. These elements served as the vehicle for our examination back in time in order to detect the theorists' relevance for effects-based operations in detail.

EFFECTS FOCUS

Statements that the origins of effects-based operations lay with Sun Tzu, because he wrote truisms such as “killing is not the important thing” are far fetched and biased. His recommendations have validity only in their own historical context. Sun Tzu intended his advice not as replacement for, but as an adjunct to, the actual use of force. Citing him in order to validate present day strategic theory disregards the particular reality and the particular praxis of his age.⁴⁷ His significance is due to the fact that Sun Tzu was probably the first who understood the importance of strategy and forming strategic alliances as an alternative to bloody wars. References such as the ability to overthrow a city without throwing a rock only highlights the existence of various alternatives that have always existed to bloodshed.⁴⁸

A vocabulary that uses the term *effect* and its derivatives does not indicate a certain early conceptualisation of effects-based operations. No theorist delivered better, fresher and more detailed analysis on the relationship between cause and effect than Clausewitz. However, he did not do it in an attempt to formulate any early concept of effects-based operations. As a soldier-cum-philosopher, he wanted to warn theorists that reality is too multifaceted for single-minded causal explanations.⁴⁹ Despite the diversity and frequency with which he used such words, *On War* fails to give a detailed analysis, categorisation and definition of effects. His statement of disinterest in generals who promise to win victories without any drop of blood may appear to be a blow for the proponents of effects-based operations. His cynical style of writing about the higher skill of avoiding decisive battles and reaching goals by other less violent means does not qualify him as the forerunner of the concept either. For him, war was brutality and blunder, and as he concluded history has scattered attempts to win bloodless wars to the winds.⁵⁰

Although both Machiavelli and Jomini can be positioned between Clausewitz and Sun Tzu, Machiavelli's vocabulary is the least effects-based. It is the best example that using the term *effect* does not indicate the existence of an effects-based vocabulary. In the original Italian, *effetto* the equivalent of the English *effect* is mentioned only ten times, and never in an effects-based way.⁵¹ One probable explanation is that Machiavelli was less interested in how an army fights and more how it is possible to establish and sustain that fight once it occurs. His argumentation relates the armed forces as much to the political aspects of war as to operational employment. In this respect, he was probably among the first theorists in the Western world who raised an issue roughly similar to the current concept of long-term defence planning. The absence of the term *effect* in his many rules of war reflects a clear lack of thinking in this regard. Jomini's vocabulary was much more interwoven with references to effects, although not to the same extent as that of Clausewitz. He personally preferred chivalrous warfare to organised assassination. Unfortunately, he cannot be seen as one of the forefathers of effects-based operations since for him, this sort of warfare stood for a certain epoch, but not phenomenon.⁵²

His four maxims regarding the fundamental principles of the art of war do not contain any reference to effects. He thought in terms of massing armies and massing forces, which stand in sharp contrast to the rather balanced and delicate approach of effects-based operations focusing on massing effects.⁵³ The idea of throwing the masses upon the decisive point forms a recurrent pattern in his work, and clearly negates the chance of an early conceptualisation of effects-based operations. Although he knew that armies could be destroyed without pitched battles, this option was for him, the "succession of inconsiderable affairs."⁵⁴ He often referred to the moral effect, but did not attempt to examine the way it could relate to actions and physical phenomena. Thus using the term *effect* and its derivatives and thinking in an effects-based way do not mean the same.

ADVANCED TECHNOLOGY

We devote the next scrutiny to the technological aspect of effects-based operations. No theorist put considerable emphasis on elaborating the difference that technology can make in war. Despite the millennia that lie between Sun Tzu and Clausewitz, and the centuries between Machiavelli and Jomini, weapons were operated mostly by muscle and being mounted on a horse was the fastest means of advancement. It does not come as a surprise that speed in military operations was best understood and practiced by confederated horse riding nomads such as the Huns, Avars, Hungarians and Mongols who invaded Europe throughout the ages. Due to their mobility they conducted brilliantly executed campaigns and as the Mongols showed, at a speed that could be repeated by European armies only five and a half centuries later on the corps level. Seven full centuries had to pass before all military operations were conducted at a speed that even Subotai Khan would have accepted.⁵⁵

Another example for the missing technological aspect can be found in Machiavelli and his relationship with artillery, the first and foremost military technological innovation of that age. Due to their size and weight, cannons were very hard to use in the beginning and were regarded as extremely unreliable, inaccurate and risky. However, they heralded the end of

primeval warfare and paved the way for the wars to come. For Machiavelli artillery was useless, and could be overcome by ancient modes and ancient virtue. Jomini himself did not regard technology as a significant aspect of war either. According to him superiority of armament can increase the chances of success, but it does not gain battles in itself. It is just one, albeit great element of success. Although he was aware of the numerous technological improvements that took place during his lifetime and made war more destructive, he saw their effects basically to force troops to prefer shallower formations. Similar to Jomini, Clausewitz did not regard the technological aspect of war, manifested in weapons and equipment, as important. For him, they were not essential to the very concept of fighting as he thought that the act of fighting determines the weapons employed. The range and effectiveness of firearms were only of tactical importance. He saw the relevance of new technologies mostly in their psychological impact on the enemy, but not as enablers of military operations. As he concluded, armies of his age were very similar in weapons, training, and equipment. Consequently, he saw little difference between the best and the worst armies.⁵⁶

It appears that the military lessons of past ages were not significantly influenced by changing technological conditions until the second half of the 19th century. Although the disparity between methods and weapons used became clear as early as the Crimean and American Civil Wars, it was only World War I that displayed the immense gap. Weapons of industrial mass production with an ever-increasing destructive potential shattered the value of past military experience only in the 20th century. Regarding the technological aspect of effects-based operations, none of the four authors can be regarded as originator of effects-based operations since they did not regard technology as leverage.

SYSTEMS THINKING

Regarding systems thinking, more similarities can be detected with effects-based operations. For Sun Tzu the way of battle was measured by five things such as the *way*, *weather*, *terrain*, *leadership* and *discipline*. *Way* stood for inducing the same aim in order to share death and life without the fear of danger. *Weather* meant the four seasons, *terrain* referred to distance, difficulty, dimension and safety. *Leadership* was composed of intelligence, trustworthiness, humanness, courage and sternness. *Discipline* stood for organisation, chain of command and logistics.⁵⁷ Machiavelli did not provide such an explicit categorisation, but the sequence of his books might reveal some sort of systematisation. Book one describes the qualities needed for war and discusses the role of fortune and virtue. Whereas book two details initial armament and unit organization, book three addresses battles, formations and describes the value of artillery at length. In book four he describes the role of the environment and addresses strategies of movement together with the psychological condition of troops. Book five details marching orders, communication, and ambushes. Book six contains encampments and intelligence, but pays special attention also to health, medicine, and supply lines. Book seven discusses fortifications in detail. Jomini's categorisation of the art of war aims basically to manifest five military branches as *strategy*, *grand tactics*, *logistics*, *engineering*, *tactics*, and *discipline*, and one civilian branch called *diplomacy*. Strategy equalled war made on the map, with the aim to direct masses properly in the theatre of war. Grand tactics was the positioning of troops in order to bring them into the action to fight.

Whereas logistics was the art of moving armies comprising means and arrangements, while engineering meant the art of attacking or defending fortifications. Tactics mainly described the actual fighting, including actions such as charges, repulsions and positioning troops. Diplomacy meant statesmanship and its relationship to war efforts. For Clausewitz, a systemic approach might have been the subdivision of war into his famous paradoxical trinity, the *people* with a creative spirit unleashed and free to roam, the *military* standing for subordination as an instrument of policy, and the *government* that makes war subject to reason alone.⁵⁸ Thus concerning the aspect of systems thinking, we can say that at least three of the authors wanted to grasp the essence of war in systemic terms. Claims that throughout history effects-based operations have always been applied by talented commanders are, at least, only partly true.

CARRIAGES AND CARS

We can state that works of the four theorists have at best an indirect relationship with effects-based operations, but cannot serve as origins of the concept. Referring to past theories and making forced links to support present day strategic thought is appealing. It provides useful tools to validate one's own arguments with reference to the classics, and offers better prospect and stronger arguments for selling ideas in order to gain influence. However, any such reference can jeopardise a well-founded understanding of the message and the theoretical implications of effects-based operations. It prohibits the decoding of unique historical conditions and detaches theory from practical relevance. Instead of seeing both the theoretical forest and the contextual trees it offers only theoretical trees and a contextual forest, which is superficial, misleading and extremely dangerous.⁵⁹

A carriage pulled by a horse, and a car driven by a combustion engine reveal obvious similarities, but do not indicate that those who invented the carriage also had the car in mind. If we understand war and effects-based operations in a social context then we assume specific factors and conditions. For Clausewitz it was clear that "every age had its own kind of war, its own limiting conditions, and its own peculiar preconceptions. Each period ... would have held to its own theory of war, even if the urge had always and universally existed to work things out on scientific principles. It follows that the events of every age must be judged in the light of its own peculiarities."⁶⁰

Following his advice we must conclude that the origins of effects-based operations must lie much closer to our time. In reality, the reason why effects-based operations came into being was the scarcity of available aerial resources during the 1991 war against Iraq. As Gen. Deptula stated during an interview the concept grew out of the practical problem of how to compensate for this shortcoming. The unexpected success of the approach and the power of advanced technology resulted that effects-based operations became "the philosophy ... we used in targeting for the rest of the war planning effort and then during the war".⁶¹

¹ See also Crane, Conrad: Effects-Based Operations: A Blast From the Past, Commentary, Defense Week, 14 May 2001, p. 16; McNicoll, p. 38.

² Toffler/Toffler, pp. 1-18; Creveld (1991), pp. 112-122.

³ Clausewitz, pp. 554, 624; Brodie, Bernard: Strategy as a Science, World Politics, Volume 1, Number 4, 1949, pp. 471-475; Creveld (1991), pp. 157, 218; Robbins, Stephen P.: Organization Theory: Structure, Design, and Applications, Prentice-Hall International Editions, 1987, pp. 25-49; Hooker, R. D. Jr.: Beyond Vom Kriege: The Character and Conduct of Modern War, Parameters, Summer 2005, p. 4.

⁴ Jobbágy, Zoltán: Effects-based Operations and the Age of Complexity, A Critical Reflection, Militaire Spectator, May 2006, pp. 235-242.

⁵ Sun Tse: L'art de la guerre, Traduit du chinois par le père Amiot, Éditions Didot Fainé, Paris, 1772.

⁶ Tzu, Sun: The Art of War, Shambhala Dragon Editions, Shambhala Publications Inc., 1988, pp. 41-56.

⁷ Ibid., pp. 66-83.

⁸ Ibid., pp. 84-92.

⁹ Ibid., pp. 93-99.

¹⁰ Ibid., p. 103.

¹¹ Ibid., pp. 143-147.

¹² Ibid., pp. 148-163.

¹³ Ibid., pp. 164-167.

¹⁴ Machiavelli, Niccolò: Art of War, The University of Chicago Press, 2003, p. 23.

¹⁵ Quotation in *ibid.*, p. 64.

¹⁶ *Ibid.*, p. 81.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

JOBÁGY Zoltán

- ¹⁷ Quotation in *ibid.*, p. 101.
- ¹⁸ Quotation in *ibid.*, p. 102.
- ¹⁹ *Ibid.*, p. 114 (quotation p. 114).
- ²⁰ *Ibid.*, pp. 133-139 (quotation p. 133).
- ²¹ *Ibid.*, pp. 157-159.
- ²² Jomini, Baron Antoine Henri de: *The Art of War*, Greenhill Books, London, Stackpole Books, Pennsylvania, 1992, pp. 22, 34.
- ²³ Quotation in *ibid.*, p. 48.
- ²⁴ *Ibid.*, pp. 47-62 (quotation p. 48).
- ²⁵ *Ibid.*, pp. 76-80 (quotation p. 76).
- ²⁶ *Ibid.*, pp. 82-90 (quotation p. 89).
- ²⁷ *Ibid.*, pp. 100-105 (quotation p. 105).
- ²⁸ *Ibid.*, pp. 106-118 (quotation p. 107).
- ²⁹ *Ibid.*, pp. 120-138 (quotation p. 120).
- ³⁰ *Ibid.*, pp. 175-177 (quotation p. 176).
- ³¹ *Ibid.*, pp. 180-184 (quotation p. 181).
- ³² *Ibid.*, pp. 185-186 (quotations p. 185).
- ³³ *Ibid.*, pp. 187-192 (quotation p. 187).
- ³⁴ *Ibid.*, pp. 195-205 (quotation p. 201).
- ³⁵ *Ibid.*, pp. 210-216.
- ³⁶ *Ibid.*, p. 273.
- ³⁷ *Ibid.*, pp. 289-318.
- ³⁸ Clausewitz, pp. 83-142.
- ³⁹ *Ibid.*, pp. 145-204 (quotation p. 199).
- ⁴⁰ *Ibid.*, pp. 207-262.
- ⁴¹ *Ibid.*, pp. 265-693.
- ⁴² *Ibid.*, pp. 697-698 (quotation p. 698).
- ⁴³ *Ibid.*, pp. 698-701 (quotation p. 699).
- ⁴⁴ *Ibid.*, pp. 710-722 (quotation p. 720).
- ⁴⁵ *Ibid.*, pp. 725-779.
- ⁴⁶ Bassford, Christopher: John Keegan and the Grand Tradition of Trashing Clausewitz, *War and History*, November 1994, pp. 319-336.
- ⁴⁷ Quotation in Sun Tzu, p. 66; Chisolm, pp. 117-118.
- ⁴⁸ In one interview Gen. Deptula used this example.
- ⁴⁹ See further Brodie's commentary in *On War*, pp. 788-790.
- ⁵⁰ Clausewitz, pp. 308-309.
- ⁵¹ Machiavelli, p. 236.
- ⁵² Jomini, pp. 34-35.
- ⁵³ *Ibid.*, p. 70.
- ⁵⁴ *Ibid.*, pp. 85-88, 139, 178 (quotation p. 178).
- ⁵⁵ Perret, p. 64; Gilbert, pp. 50-52.
- ⁵⁶ Machiavelli, pp. 71-76; Gilbert, Felix: Machiavelli: *The Renaissance of the Art of War*, in: Paret, Peter: Paret, Peter (ed.): *Makers of Modern Strategy, From Machiavelli to the Nuclear Age*, Princeton University Press, 1986, p. 23; Jomini, pp. 47, 299; Clausewitz, pp. 145, 167, 199, 335.
- ⁵⁷ Sun Tzu, pp. 42-45.
- ⁵⁸ Jomini, pp. 2, 66-70, Clausewitz, p. 101.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE**JOBBÁGY Zoltán****Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám**

⁵⁹ Meyer, Andrew/Wilson, Andrew R.: Sunzi Bingfa as History and Theory, in : Lee, Bradford A./Walling, Karl F. (eds.): Strategic Logic and Political Rationality: Essays in Honor of Michael I. Handel, Frank Cass, 2003, pp. 99, 116-117.

⁶⁰ Quotation in Clausewitz, p. 717.

⁶¹ Quotation in Air Force Operations Concept Aims at Success, Not Destruction, interview with Maj. Gen. Deptula, Internet, accessed 28. 03. 2003, available at <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/iraq/2003/iraq-030321-usia14.htm>.

A NONPROFIT SZERVEZETEK A FEGYVERES TESTÜLETEK TÜKRÉBEN

NON-GOVERNMENTAL ORGANISATIONS FROM THE ARMED FORCES' POINT OF VIEW

A nonprofit szervezetek hazánkban egyszerre bírnak nagy múlttal és egyszerre fiatalnak mondható intézmények. Az öntevékeny szerveződés minden régóta fennálló társadalomban jelen van, intézményesülten vagy intézményesültség nélküli a klubok, társaságok és érdekcsoportosulások rendszerében. A következőkben röviden bemutatom ezen szervezetek legfőbb ismérveit, a velük történő együttműködés előnyeit és a bennük rejlő veszélyeket. A civil szféra sokszínűsége természetesen nem engedi, hogy a téma minden aspektusára kitérjek, ezért szeretném, ha az alábbi értekezés a figyelemfelkeltés eszközeként szolgálna.

In our homeland, non-profit organizations are considered to be institutions with long past but youngsters in the same time. I will briefly present the main criterions of these organizations, the advantages of collaboration with them and the possible risks. The variegation of the civil sphere does not allow me to touch upon all of its aspects, hence I would like the below dissertation to serve as a shtick.

NONPROFIT SZERVEZETEK

Amikor a nonprofit szervezet fogalmát szeretnénk meghatározni, azt láthatjuk, hogy sokféle definíció létezik, s ezek némileg vagy igen jelentősen eltérhetnek egymástól. A köznyelvben nem egyszer a társadalmi szervezet vagy inkább a civil szervezet kifejezéssel találkozunk, vagy azok valamely részletesebb kategóriáival, mint például alapítvánnyal vagy egyesülettel, mint jogi formával. Országunként eltérőek a jogi szabályozások, ezért a rájuk alkalmazott definíciók között is különbségek vannak. Hazánkban a történelem folyamán többször változott a jogi szabályozás, annak tartalma, szövege, kifejezései és retorikája.

Az angol katonai szaknyelvben a legtöbbször az IO¹ és az NGO² kifejezéssel találkozunk. A két legismertebb IO (nemzetközi szervezet) az UN³ és az ICRC⁴. Amikor a Magyar Honvédség a Nyugat-Szaharában a MINURSO⁵ műveletekben vagy Cipruson a UNFICYP⁶ műveletekben vesz részt, akkor ezt egy nemzetközi szervezet, az UN égisze alatt teszi. NGO (nem állami szervezet) például a híres *Save the Children*⁷ és a *Medicines Sans Frontieres*⁸ nemzetközi segélyszervezetek.

A jogi szabályozások sokfélesége ellenére vannak olyan ismérvek, amelyek állandó jelleggel és univerzális módon érvényesek a nonprofit szektorra, így a nemzetközileg elfogadott definíció szerint a nonprofit szervezetek az alábbi öt kritérium egyidejű teljesülésével azonosíthatóak:

- intézményesültség,
- a kormánytól való függetlenség,
- önkormányzati alapon való működés,

¹ IO: international organization / Nemzetközi Szervezet

² NGO: non-governmental organization / nem állami szervezet

³ UN: United Nations Organization / Egyesült Nemzetek Szervezete

⁴ ICRC: International Committee of the Red Cross / Nemzetközi Vöröskereszt

⁵ MINURSO: United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara/ ENSZ Nyugat-szaharai Népszavazási Missziója

⁶ UNFICYP: United Nations Peacekeeping Force in Cyprus / ENSZ Ciprusi Békefenntartó Hadereje

⁷ Save the Children: Mentsük meg a gyermekeket

⁸ Medicines Sans Frontieres / Doctors Without Borders: Orvosok Határok Nélkül

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

LODERER Balázs

- a profitszétosztás tilalma jellemzi,
- önkéntesség, öntevékenység jellemzi.

Nem tekintjük viszont a nonprofit szektorba tartozónak a politikai pártokat és az egyházakat. [1] Hazánkban a rendszerváltás után rövid ideig dilemma volt, hogy milyen nevet használjanak e csoportosulásokra. Többen kísérletet tettek a külföldön elterjedt kifejezések tükörfordítására is.

A nonprofit szervezeteknek az államra és annak fegyveres erőire gyakorolt hatása sokrétű lehet. Az első világháború borzalmi után különböző segélyező szervezetek és hazafias érzelmű csoportok jöttek létre a háborús sérültek megsegítésére. A háború alatt nők tömegei szervezték meg magukat mozgalmi vagy intézményesült módon, hogy a fronton szolgálók életét megkönnyítsék. Például a Vöröskereszt szervezésében ruhát varrtak a fronton harcolóknak, vagy önkéntes munkát vállaltak a kórházakban. Gyűjtéseket szerveztek az árvaságra jutott gyermekek javára. A második világháború alatt is hasonló civil szerveződések jöttek létre. Ezen társadalmi légkörnek alapjául szolgált a trianoni sokk, amely 1920-ban érte az országot. Innentől kezdve kvázi népszerűtlennek számítottak azok a magánszemélyek és politikusok, akik nem emelték fel a hangjukat, vagy nem vették ki részüket valamilyen módon a trianoni határok felülbírálása érdekében. Egyrészt az ország lakosságának többsége erkölcsileg elkötelezte magát a hazafiság érzése mellett, másrészt nyomást gyakoroltak azokra, akik nem osztották véleményüket. A második világháború alatt korlátozták, vagy felszámolták azon csoportosulásokat, akik a háború ellen voltak. Egy belső ellenzék ugyanis megosztotta volna a társadalmat, így az kevésbé tudott volna összpontosítani a háborúra.

AZ 1945 UTÁNI HELYZET

A második világháború után új típusú politikai rendszer kezdett kibontakozni. A hatalomátvétel 1945-től 1947-ig tartott. A hatalom centralizálásához folyamatosan le kellett építeni a társadalmi kontrol minden szegmensét, hogy az ne tudjon beleszólni az egypártrendszer kiépülésébe és annak stabilizációjába. Hisz egy olyan központosított államapparátusnál vagy államberendezkedésnél, ahol a hatalom szeretné magát monopolhelyzetbe hozni és tartani, ott az ellenállás mindennemű formáját meg kell szüntetni. Ennek estek áldozatul a társadalmi szervezetek is. A Gazdasági Főtanács 1948. évi 475. számú határozata kimondja a közalapítványok megszűnését, az 1949. évi 2. számú törvényerejű rendelet részletesen foglalkozik az alapítványok megszüntetésével, és az 1959-es új Polgári Törvénykönyv pedig már nem is tartalmazza az alapítvány jogi intézményét. [2]

Az 1946. évi népköztársasági alkotmány lehetővé teszi az egyesülés szabadságát, azonban az államapparátus komoly ellenőrzés alatt tartotta a szervezeteket. [3] Természetesen a rendszer maga is létrehozta a saját működésének elősegítését hivatott csoportokat, a teljesség igénye nélkül párat megemlítve, a korábbi Cserkész Szövetség mintájára a Magyar Úttörők Szövetségét, a DISZ-t⁹ majd a KISZ-t¹⁰ és az Ifjú Gárdát, amely a KISZ rendvédelmi funkcióját ellátó szervezet volt. Ezen szervezeteket államilag hozták létre a fennálló hatalmi rendszer kiszolgálása végett. Céljuk a megfelelő politikai nevelés és a harmadik világháborúra való készülés fiatalkori szocializációs előkészülete volt. Jogi értelemben társadalmi szervezeteknek lehet tekinteni őket, de függő helyzetük és felülről irányítottságuk miatt ténylegesen nem voltak azok.

Működtek azonban tényleges egyesületek is a múlt rendszerben, csak erős kontrol vagy megfigyelés alatt, ezek többsége a jogi definíció szerint a sport, a tűzoltó vagy a vadászegyesületek kategóriájába tartozott. Fontos szerepet tölthettek be ekkor és töltenek be ma is az önkéntes tűzoltó egyesületek, nem egyszer teljesen átvállalva, vagy jelentősen kiegészítve az állam eme funkcióját. Az önkéntes tűzoltó egyesületekkel történő állami kapcsolat szinte minden rendszert végigkísért és tevékenységét érthető módon támogatta.

⁹ DISZ: Dolgozó Ifjúság Szövetsége, a Magyar Dolgozók pártja ifjúsági szervezete 1950 és 1956 között, utója a KISZ

¹⁰ KISZ: Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség, a Magyar Szocialista Munkáspárt ifjúsági szervezete 1957 és 1989 között

A RENDSZERVÁLTÁS UTÁNI IDŐSZAK

A rendszerváltás utáni időben alapítási láz jellemezte a szektort. Ezért tekinthetjük húsz év távlatából a nonprofit szektort egyszerre nagy múlttal rendelkező és kvázi mégis fiatalnak mondható intézménynek. Újból létrejöhetek az alapítványok és az egyesületek – jogi szabályozottságát az alapítványi jogintézmény 1987-es létrehívásához, és az egyesületről szóló 1989. évi II. törvényhez, továbbá az 1990-es Polgári Törvénykönyv módosításához lehet kötni [4] –, és a felettük lévő erős politikai kontroll is megszűnt. Jogi szabályozásának változásaira hosszukat tekintve itt nem kívánok kitérni. Annyi viszont elmondható, hogy jelenleg némileg túlbürokratizált a rendszer, és ez megnehezíti az alacsonyabb költségvetésű szervezetek működését, hisz amennyiben a tagok között nincs jogi vagy számviteli ismeretekkel rendelkező személy, akkor alkalmazni kell őket, és ez plusz költségeket jelent a nonprofit szervezetek számára.

A NONPROFIT SZERVEZETEK FONTOSSÁGA

A nonprofit szervezetek öntevékeny emberek csoportosulásai, amelyek valamely cél érdekében szerveződnek. Az ilyen embereknek, akik önként képesek együtt csoportban dolgozni és működni, az egyénekhez képest többszöröződik az ereje. Az önmagában álló atomizált személy érdekképviseleti képessége sokkal kisebb, mint egy csoportnak, tömegnek, illetve több vagy sok embert tömörítő társaságnak.

Gondoljunk csak bele, hogy a régi nagycsaládok milyen előnyöket biztosítottak a mai társadalomban elterjedt egyedülálló léthez képest. Persze a szabadság nagyobb egy atomizált személy esetében, hiszen nem kell alkalmazkodnia a másik félhez. Azonban a védetség és a támogatás ez esetben nem érvényesül, és ez hiányként jelentkezik mind anyagi, egzisztenciális, mind pedig érzelmi téren. A civil szerveződések mivel több emberből állnak, több embert képesek mozgósítani, így társadalmi erővé tudnak válni. 2006-ban például „a Duna, a Tisza és a Körösök mentén kialakult árvízvédelmi helyzetben a Magyar Vöröskereszt már a kezdetektől aktívan részt vett a védekezési feladatokban Pest, Jász-Nagykun-Szolnok, Csongrád és Békés megyében, valamint Budapesten.” [5] Ezen önkéntes munkások teljesítménye természetesen elmarad egy erősen centralizált és hierarchikusan felépített struktúrától – pl. a Magyar Honvédségtől, – azonban anyagi profittól függetlenül tevékenykednek és rendelkezésre állnak, segítenek amennyiben tudnak és akarnak. Emlékezzünk vissza a Srí Lanka-i szökőárra, amikor több magyar nonprofit szervezet – pl. a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet [6] és a Baptista Szeretetszolgálat [7] – is a helyszínre sietett a szenvedések csökkentése érdekében. A Baptista Szeretetszolgálat nemcsak „ad hoc” jelegű tevékenységet végez, hanem állandóan jelen van a nyugat-szaharai menekülttáborokban is, ahol igen komoly tevékenységet folytat a sérült gyerekek érdekében. [8] A haiti földrengéskor szintén a különböző nonprofit szervezetek szerveztek gyűjtéseket a világ számos országában, hogy ezzel segítsék a helyi lakosságot. Mint az előző példákön láthatjuk, képesek hatékonyan beavatkozni katasztrófahelyzetekben, és segíteni a lakosságot. Emellett bizonyos funkciók önkéntes elvállásával csökkentik az állam terheit.

A nonprofit szervezetek céljaiktól függően igen erős népnevelési munkát is tudnak végezni, gondoljunk itt a különböző kulturális egyesületekre, alapítványokra. Nem mindegy, hogy milyen témát karolnak fel „küldetésük” céljául, például a természetvédelemre vagy a hazafias nevelésre összpontosítanak. Magyarország kulturális értékeinek terjesztését valószínűsítik-e meg, vagy éppen anarchista nézeteket terjesztenek intézményesített módon a fiatal generációknak. De akár gondolhatunk itt a missziókat megjáró veteránokat tömörítő, a visszaintegrálást segítő szervezetekre az Egyesült Államokban.

CIVIL KEZDEMÉNYEZÉSEK, AMELYEK BEFOLYÁSOLTÁK A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KATONAPOLITIKÁJÁT

Az általános hadkötelezettség Napóleon óta elterjedt a világon, így természetesen hazánkban is. Az alóla való kibújást kortól és rendszertől függetlenül súlyos büntetésekkel szankcionálták. A múlt rendszerben indultak bizonyos civil szerve-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

LODERER Balázs

zódések, mozgalmak, amelyek lelkiismereti okokból a katonai szolgálat megtagadására buzdítottak. Ezen civil kezdeményezések a rendszerváltás után is folytatták tevékenységüket. A legismertebbek közülük a következők [9]:

- Alba Kör,
- Jogsértettek Egyesülete,
- Erőszakmentes Fórum,
- Hadkötelezettséget Ellenzők Ligája,
- Békére Keresők Alapítványa.

Továbbá voltak és vannak ma is olyan felekezetek, melyeknek hívei szintén lelkiismereti okokból megtagadták és megtagadják a katonai szolgálatot: Magyarországon ezek a Jehova Tanúi felekezet, a nazarénusok és a reform adventisták. [10] Noha őket egy felekezethez, valláshoz tartozónak tekintjük és nem nonprofit szervezetnek, mégis érdemes róluk a teljesség miatt megemlékezni, mivel ők is komoly társadalmi bázist voltak képesek ezen ügyben megszólítani. A civil szervezetek lobbija végül sikerrel zárult. A figyelemfelhívásuknak köszönhetően politikai döntés született arról, hogy szüneteltessék a sorkatonai szolgálatra történő behívásokat. Természetesen ezen döntésnek igen komoly gazdasági, illetve nemzetbiztonsági pro és kontra érvei és következményei vannak, de azokra most terjedelmüknél fogva nem térünk ki. A példa kedvéért csak egyet önkényesen kiragadva kívánok megemlíteni: a döntés nem várt következményeként a fiatal fiúk férfivá érésének pszicho-szociális hiánya teremtődött meg.

Másik nagyon fontos, a Magyar Honvédséget érintő döntés volt a népszavazás a NATO-ba való belépés ügyéről, amelynél mind a politikai pártok, mind a nonprofit szervezetek felemelték a hangjukat, és igyekeztek mobilizálni a hozzájuk tartozókat az igen vagy a nem válasz irányába. Itt egy új keletű érdekes jelenség figyelhető meg a civil szférában, mivel az idő során megjelentek már olyan nonprofit tevékenységgel foglalkozó egyesületek, alapítványok, amelyek kifejezetten baráti hangnemmel viseltetnek hazánk honvédelmét illetően. Magyarország 1999-ben csatlakozott a katonai szövetségi rendszerhez. A következőkben önkényesen kiragadok pár példát – a teljesség igény nélkül – azon szervezetekre, akik helyeselték a NATO-csatlakozást és „kampányoltak” mellette, és azokra is, akik elleneztek azt.

NATO-tagságot pártoló nonprofit szervezetek [11]:

- Honvédség és Társadalom Baráti Kör,
- Magyar Atlanti Alapítvány,
- Manfred Wörner Alapítvány.

NATO-tagságot ellenző nonprofit szervezetek [12]:

- Alba Kör,
- Társadalmi Koalíció,
- Baloldali Alternatíva Egyesülés,
- FIKSZ Egyesület,
- Május Elseje Társaság,
- Semleges Magyarországiért Alapítvány.

Kanadában 1996-ban rendezték meg a taposóaknak betiltását szorgalmazó konferenciát. Hazánk 1997-ben aláírta a taposóaknak leszereléséről szóló ottawai egyezményt. Magyar vonatkozású nonprofit részről a Gyermekek a Gyermekekért Alapítvány próbálta felkarolni az ottawai gondolatokat. [13]

A déli NATO lokátor építésénél – a Zengő majd a Tubes ügyében is – aktív civil megmozdulás bontakozott ki a Civilek a Zengőért Mozgalom, a Greenpeace, a Magyar Természetvédők Szövetsége, a Pécsi Zöld Kör és a Védegylet égisze alatt. [14]

A Magyar Gárda Hagyományőrző és Kulturális Egyesület, majd a tagjaiból létrejött Magyar Gárda Mozgalom szintén nagy figyelmet érdemel a nonprofit szervezetek és civil mozgalmak szemszögéből.

A KOOPERÁCIÓBÓL SZÁRMAZÓ ELŐNYÖK

Mint a korábbi példákból láthattuk, rendkívül fontos társadalmi szegmensről van szó, ezért elengedhetetlen a velük való jó viszony és a harmonikus együttműködés kiépítése. A következőkben felsorolásszerűen összegyűjtöttem pár, a Magyar Honvédség és a nonprofit szektor együttműködéséből származó előnyt:

- a Magyar Köztársaság és a Magyar Honvédség imidzsének növelése,
- a Magyar Honvédség elfogadottságának növelése,
- Magyar Köztársaság gazdasági és kulturális érdekeinek támogatása a nonprofit szervezetekkel történő együttműködés által,
- látható arculat a Magyar Honvédségről a nonprofit szervezetek felé,
- pozitív visszacsatolás a társadalom felé,
- nyílt információforrás,
- gazdaságosság,
- megkettőzések elkerülése,
- közös projektek külföldön és idehaza,
- koordinált erő kifejtés külföldön és idehaza,
- anyagi és eszközforrással való ellátottság,
- szakértői állomány,
- humanitárius feladatok végzése,
- újjáépítési feladatok megosztása missziós területen,
- rugalmasan működnek,
- kapcsolati háló idehaza történő kiépítése egy esetleges külföldön történő együttműködés előzményeként,
- az ellenség mindezen előnyöktől való megfosztása.

A KOOPERÁCIÓBAN REJLŐ VESZÉLYEK

Természetesen, ahogy az együttműködésnek számos előnye van, úgy veszélyt, vagy későbbi veszélyforrást is tartalmazhat. A nonprofit szervezetekben rejlő veszélyforrások a következők lehetnek:

- decentralizáltak, önállóak, függetlenek, így nehezen kontrollálhatóak,
- hírszerzők könnyen beépülhetnek a soraikba,
- valójában más tevékenységet fejt ki, mint ami az alapító okiratban áll,
- pl. gyerekereskedelem, szervkereskedelem, drogereskedelem,
- bújtatott tevékenységet folytat,
- pl. félkatonai tevékenység, terrortevékenység,
- térítési tevékenységgel vallási konfliktust okozhat.

AZ ERŐSZAKSZERVEZETEKTŐL TÖRTÉNŐ ELHATÁROLÓDÁS

A volt keleti blokk országaiban több nonprofit szervezet elhatárolódik az erőszakszervezetektől, mivel azok őket a régi államapparátusra emlékeztetik. Remélhetőleg e negatív hozzáállásuk pár éven belül, az idő múlásának köszönhetően eltűnik. Továbbá szót kell emelni a különböző békemozgalmakról, békeaktivistákról, akik a fegyverek meglétét teszik felelőssé a világ különböző országaiban kirobbanó konfliktusok alapjául. Az ő véleményük szerint, ha nem lennének fegyverek, akkor háborúk sem lennének. A bizalmatlanság is hozzájárul az elhatárolódáshoz. Az együttműködés szempontjából talán ez a legmarginálisabb pont, amely mindkét oldalon – mind a katonain, mind a civilen – jelen van, de ez egymás megismerésével megszüntethető.

ÖSSZEGRÉS

A nonprofit szervezetekre elsődlegesen – a tagjai tenni akarásának köszönhetően – partnerként és kiaknázandó lehetőségként kell tekinteni. Mindenekelőtt feltétlen szükséges elemezni azokat az előnyöket és hátrányokat, amelyeket egy szervezettel történő együttműködés jelenthet. Az előnyök és a veszélyek figyelembevételével az arany középút megválasztása mindenki számára hosszú távú előnyöket tud biztosítani. Zárásul említsük meg jó példaként a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeumnak a hagyományörző szervezetekkel történő kapcsolatát, vagy a Magyar Honvédség Civil-Katonai Együttműködési és Lélektani Művelési Központ állományának missziós területen történő kapcsolattartó tevékenységét.

Kulcsszavak: nonprofit szervezetek, civil szervezetek, együttműködés

Keywords: non-governmental organization, international organization, cooperation

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] BARTAL Anna Mária: *Nonprofit elméletek, modellek, trendek*, Századvég, Bp., 2005., 15. o.
- [2] BARTAL Anna Mária: *Nonprofit alapismeretek kézikönyve*, Ligatura, Bp., 1999., 128.o.
- [3] KUTI Éva: *Hívjuk talán nonprofitnak...*, *Nonprofit kutatások*, 7., Nonprofit Kutatócsoport, Bp., 1998., 25. o., <http://mek.oszk.hu/01300/01398/>, 2010-03-22
- [4] *Kézikönyv civileknek*, szerk.: Kucsera Tamás Gergely, NÁFIOORE, Bp, 2006., 7. o.
- [5] *Árvízi kitüntetések Kunszentmártonban*, 2006. május 27.
<http://www.voroskereszt.hu/2006.-%C3%A9vi-h%C3%ADrek/arvizi-kituentetesek-kunszentmartonban.html>, 2010-03-20
- [6] *Magyar segítség a cunami áldozatainak*, in Népszabadság online, 2005. január 2. <http://www.nol.hu/archivum/archiv-346685>, 2010-04-15
- [7] DEBRECENI István: *Szolgálni szeretetben - Áttekintés a Baptista Szeretetszolgálat 2005. évi munkájáról*, <http://www.baptistasegely.hu/node/52>, 2010-04-14
- [8] BESENYŐ János: *Western Sahara*, Publikon Publishers, Pécs, 2009, 173. o., ISBN: 978-963-88332-0-4,
http://www.hm.gov.hu/files/9/12786/janos_besenyo_western_sahara_2009.pdf, 2010-04-24
- [9] CSAPODY Tamás: *A magyar békemozgalom elmúlt tíz éve*, Az V. Politológus Vándorgyűlésen elhangzott előadás, Nyíregyháza, 1999. május 7-8., in CSAPODY Tamás: *Civil foratókönyvek, Válogatott tanulmányok és publicisztikai írások (1993-2002)*, Századvég, 2002., 47. o.
- [10] CSAPODY Tamás: *A katonaiszolgálat-megtagadás helyzete Magyarországon*, *Hadtudomány*, 1993. 2. szám, in: CSAPODY Tamás: *Civil foratókönyvek, Válogatott tanulmányok és publicisztikai írások (1993-2002)*, Századvég, 2002., 192. o.
- [11] CSAPODY Tamás: *Magyarország és a NATO-csatlakozás – civil szemzőgöböl*, elhangzott a IV. Országos Politológus Vándorgyűlésen, Székesfehérvár, 1998. március 20-21., in CSAPODY Tamás: *Civil foratókönyvek, Válogatott tanulmányok és publicisztikai írások (1993-2002)*, Századvég, 2002., 317. o.
- [12] CSAPODY Tamás: *A NATO tagságot ellenző civil szervezetek Magyarországon*, in Horváth Csaba szerk., *Konfliktus, konszenzus, kooperáció*, Tanulmánykötet, JPTE és FES, Pécs, 1996-1997., 257-263. o.
- [13] CSAPODY Tamás: *A gyalogsági aknák Magyarországon*, Országos jelentés a Landmine Monitoring 2000 részére, MTA Politikai Tudományok Intézete, Bp., 2000., <http://bocs.hu/lbc/lm-csap.htm>, 2010-03-23
- [14] VAY Márton: *Zengő, Tubes: a déli NATO-lokátor ügye*, <http://www.vedegylet.hu/jonek6/data/II.8.htm>, 2010-04-20

A MAGYAR HONVÉDSÉG ERŐINEK ÉS ESZKÖZEINEK LEHETSÉGES ALKALMAZÁSA AFRIKÁBAN

THE POSSIBILITIES OF THE APPLICATION OF THE HUNGARIAN ARMED FORCES IN AFRICA

A Magyar Honvédség nemzetközi műveletekben való részvétele mára elfogadottá vált. Hazánk közelgő EU-elnöksége új kihívások elé állíthatja katonáinkat. Olyan földrajzi területek, országok és konfliktusok kerülhetnek középpontba, ahol eddig nem, vagy csak kis mértékben voltunk jelen. Vizsgálatunk arra irányul, hogy egy esetleges afrikai alkalmazás lehetőségét, az alkalmazás jellegére vonatkozóan javaslatokat is megfogalmazva elemezzük.

For nowadays the participation of the Hungarian Defence Forces in international operations became recognized. The approaching Hungarian EU presidency brings new challenges for our soldiers. Such kind of geographical areas, countries and conflicts could be centred, in which we weren't presented or just in a small portion. Our monitoring is focusing on the possible application in Africa, also composing some recommendations for such kind of situations.

A katonai erő alkalmazásának kérdései mindig a hadtudomány egyik fontos kutatási területét jelentették. Nincs ez másként a Magyar Honvédség esetében sem, különösen azóta, hogy a missziós műveletekben való részvétel meghatározó lett. Katonáink négy földrészen szolgálnak ENSZ, NATO, EBESZ színekben, vagy többoldalú nemzetközi megállapodások alapján. Az elmúlt másfél évtizedben – különösen 1995-től – egyre inkább előtérbe kerültek a béketámogató műveletek, az idegen földön végrehajtott katonai missziók. Napjainkban a meghatározó dokumentumok (pl.: NBS, NKS) is egyértelműen állást foglalnak a Magyar Honvédség feladataiban bekövetkezett hangsúlyeltolódások mellett. A Nemzeti Katonai Stratégia megfogalmazásában: „A Magyar Honvédség feladata, hogy hozzájáruljon a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához a nemzetközi jog keretei között. A Magyar Honvédség erői egy részével részese lehet nemzetközi műveleteknek. Ezekre a műveletekre a NATO és az EU földrajzi határain kívül, szélsőséges éghajlati és terepviszonyok között, befogadó nemzeti támogatás nélkül is sor kerülhet. A viszonylag rövid idejű, intenzív művelet elhúzódó, változó intenzitású válságkezeléssel, stabilizációs és újjáépítési, katonai segítségnyújtási feladatokkal párosulhat.”[1]

Tanulmányunknak nem tárgya annak vizsgálata, hogy ebben mennyi a szerepe a megváltozott biztonsági körülményeknek és mennyi a megfelelési kényszer. Ebben a dolgozatban arra teszünk kísérletet, hogy a körülményeket számba véve javaslatokat fogalmazzunk meg a Magyar Honvédség lehetséges jövőbeni alkalmazásával kapcsolatban.

„Azzal számolunk, hogy 2011-től esetleg a magyar katonákra az afrikai műveletekhez is szükség lesz. Felkészülünk, hogy uniós tagként az afrikai problémák megoldásában részt vegyünk. A felkészítést már megkezdtük” – mondta a közelmúltban, a Magyar Tudományos Akadémián rendezett konferencián a honvédelmi miniszter.[2]

Dolgozatunk célja tehát az, hogy:

- Elemezzük, és erre alapozva értékeljük azokat a térségeket, amelyek szóba kerülhetnek, mint az Európai Unió (továbbiakban: Unió) – benne a Magyar Honvédség erői és eszközei – lehetséges katonai műveleti célterületei.
- Az előzőek figyelembevételével meghatározzuk azokat a katonai képességeket, amelyekkel – összhangban az érvényben lévő műveleti koncepcióval – a Magyar Honvédség részt vehet a műveletekben.

Az elemzés korlátai:

- A tanulmány nem keres és nem is találhat bizonyosan bekövetkező eseményeket, ellenben a világban megfigyelt trendek alapján valószínűségeket fogalmaz meg a válságkörzetekben végbemenő változások alapján. Az orszá-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

PADÁNYI József, TOMOLYA János

gok tekintetében a kockázati fenyegetettség szintjének megállapításához az ún. „Globális Béke Mutató” (Global Peace Index /GBI) alapján készített besorolást alkalmazzuk.¹

- Mivel a várhatóan bekövetkező válságok természete pontosan nem határozható meg, így az arra adandó válaszok is csak valószínűsíthetőek. A leendő uniós művelet válságkezelési koncepciójának bizonytalansági faktora miatt (nem ismert, hogy mit, hogyan, mekkora erővel fognak kezelni) a várható haderő követelmény is csak feltételezeten, az eddig végrehajtott műveletek tapasztalatai alapján határozható meg;

Feltételezéseink:

- Az Unió Európai Biztonsági Stratégiájában (a továbbiakban: EBS) megfogalmazott elveknek² és az eddigi gyakorlattal összhangban, továbbra is a globális biztonság és a demokratikus értékrend egyik letéteményeseként, az emberi jogok védelmezőjeként fog fellépni.
- A katonai jellegű fellépés esetén elsősorban a saját eszközrendszerére fog támaszkodni, bár nem kizárt az ún. „Berlin Plusz” alapú fellépés sem.
- Az Unió a katonai eszközrendszer alkalmazása során az ENSZ-mandátumban kapott felhatalmazásra fog támaszkodni, és politikai okok miatt továbbra is tartózkodni fog az Unió Harccsoportok bevetésétől.
- A művelet jellege az illusztratív forgatókönyvek szerint alakul.³
- A keretnemzeti szerepre vállalkozó tagállamok (Nagy-Britannia, Franciaország, Németország, Olaszország, Görögország, Spanyolország) az eddigi külpolitikai gyakorlatuknak megfelelően fognak viszonyulni az uniós műveletekhez.
- A gyarmati múlttal rendelkező országok továbbra is az Unió vezette műveletek zászlóvivői lesznek.

A MŰVELETEK VALÓSZÍNŰSÍTHETŐ HELYSZÍNE

Ahhoz, hogy az Európai Unió katonai műveleteinek helyszínét meghatározzuk, szükséges a meglévő válságócok áttekintése. A világ térségeit a rejtett és a kifejlődő válságok nem egyformán sújtják, aminek számos oka van, köztük:

- a természeti erőforrásokhoz való eltérő hozzáférés;
- a világgazdaságilag meghatározó államainak rivalizálása a természeti kincsekhez való hozzáférésben;
- a globalizációnak a régiókra gyakorolt különböző hatása;
- a világ gazdasági fejlettségének régiókénti nagyfokú eltérése, a világ különböző országainak eltérő gazdasági fejlettségi szintje;
- a világ népességének területi eloszlása és az általuk birtokolt anyagi javak között nagyon jelentős az aszimmetria (ez még akkor is igaz, ha a szegénység⁴ tekintetében bizonyos javulás tapasztalható egyes térségekben, mint Kína vagy India);
- a különböző kultúrák és az azokhoz tartozó értékrendszerek ellentmondásai;
- a korrupció, és/vagy a rossz kormányzás;
- a bolygó népességének robbanásszerű növekedése;
- az éghajlatváltozás okozta eltérő veszélyeztetettség.

¹ A GPI rendszert az ausztrál Steve Killelea dolgozta ki 2007-ben. A módszer lényege, hogy 23 mutató (mint például az emberi jogok helyzete, a külső-belső konfliktusok száma, kapcsolatok a szomszédos államokkal stb.) súlyozott alkalmazásával rangsorolják az országokat. A 23 mutatóból kilenc katonai jellegű információt takar, amelyekhez a stockholmi Nemzetközi Stratégiai Tanulmányok Intézetének (IISS) adatait használták fel. A 2007-es és a 2008-as értékelést nemzetközileg is elismert szakértőkből álló munkacsoport (Vision of Humanity) végezte el.

² Az Európai Biztonsági Stratégia az Európát fenyegető kihívások fő elemeként határozza meg a regionális konfliktusokat és a bukott államokat.

³ Az EU követelménykatalógusa (Requirement Catalogue, 05) az alábbi 5 ún. illusztratív forgatókönyvet tartalmazza: 1.) Felek szétválasztása erők alkalmazásával (Separation of parties by force); 2.) Stabilizációs, újjáépítési, katonai tanácsadói művelet harmadik országok részére (Stabilisation, Reconstruction and MA to 3rd Countries); 3.) Válságmegelőző műveletek (Conflict Prevention); 4.) Evakuációs műveletek (Evacuation Operation in a non permissive environment); 5.) Humanitárius művelet támogatása (Assistance to Humanitarian Operations)

⁴ A Világbank azt az embert tekinti szegénynek, aki napi 1,25 UDS-ból kénytelen megélni

A SZEGÉNYSÉG VÁLTOZÁSA A VILÁGBAN

A Világbank hivatalos adatai szerint a világ legnépesebb országában, Kínában az 1990-es 60%-ról 16%-ra csökkent a napi 1,25 dollárból élők aránya. Indiában nem csökkent ilyen ütemben a szegények aránya: 2005-re 41,6%-ra süllyedt az 1990-ben becsült 51,3%-ról. Noha Dél-Ázsiában él a legtöbb szegény, arányuk a Szahara alatti régióban a legmagasabb: még mindig 51%, annak ellenére, hogy a szegénység ebben a térségben is csökkent valamelyest, hiszen 1990-ben még 57,6% volt.

Észre kell vennünk, hogy a népesség növekedése és a szegénység szoros összefüggésben van egymással. A bolygó népessége továbbra is robbanásszerűen növekszik: 1 milliárd 1820-ban, 2 milliárd 1930-ban, 3 milliárd 1960-ban, 4 milliárd 1974-ben, 5 milliárd 1988-ban majd 6 milliárd 2000-ben.[3] Az előrejelzések szerint az emberiség létszáma 2011-re eléri a 7 milliárdot, ahol a növekmény 99%-a a fejlődő országokra jut majd.⁵

A Human Development Index 2007-ben újra nyilvánosságra hozta a világ 10 legszegényebb országának listáját. Ezen országokban nemcsak az egy főre jutó GDP alacsony, de elterjedt az írástudatlanság, és itt jelentik a legnagyobb problémát a különböző fertőzések, betegségek is. A legszegényebb lakosság 40%-a a világjövedelem 5%-ban részesül, míg a leggazdagabb lakosság 20%-a 75%-ban részesült a 2005-ös globális jövedelemből. Az olyan ország, ahol az egy főre eső GDP nem éri el a 765 dollárt, gyengén jövedelmező vagy szegény országnak minősül. A társadalmakon belüli és társadalmak közötti egyenlőtlenségek soha nem voltak ilyen óriásiak. Míg a világ átlagosan 35%-kal lett gazdagabb 1980 óta, addig 70 ország átlagjövedelme csökkent ebben az időszakban.⁶

A lehetséges művelet szempontjából a fentiek egyáltalán nem érdektelenek, hiszen, ha összevetjük a szegény és a válság sújtotta országok térképét, számos egybeesést látunk. Egyértelműen kitűnik, hogy Afrika az egyik legproblematikusabb térség. Nemcsak azért, mert a világ legszegényebb 10 országából 9 itt található, és az 50 legszegényebb ország kétharmada is afrikai, hanem azért is, mert az egy kontinensre kivetített instabilitási mutató itt a legmagasabb.⁷

Afrika a világ második legnagyobb és a második legnépesebb kontinense, egyúttal egy sor tekintetben a legkevesebb világa:

- a legszegényebb kontinens (az afrikaiak 50%-a kevesebb, mint napi 1 USD-ból él);
- itt a leggyorsabb a népességnövekedés (a városi népesség növekedése évi 3,5%);
- itt a legmagasabb a mezőgazdaságból élők aránya (66%);
- itt a legnagyobb a 25 évesnél fiatalabb lakosok aránya (71%);
- itt a legalacsonyabb a megművelt területek aránya (kb. 6%);
- itt a legmagasabb az analfabetizmus (a 15 évesnél idősebb lakosság körében 60%).

Afrikán belül az ún. Szahara alatti térség megkülönböztetett figyelmet érdemel, hiszen ez a régió még afrikai mércével mérve is szegény, vannak, akik a „negyedik világ” kifejezést használják a térség megnevezésére. Dávid Viktória, a Széchenyi István Egyetem Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar rektora szerint, ebben a régióban 300 millió ember él napi 1 dollárnál kevesebből. A térség országai a világkereskedelem csupán 2%-át bonyolítják le. Az általános szegénységet nehezíti, hogy itt él a HIV vírus hordozók 64%-a.[4]

AZ ÁSVÁNYKINCSEK SZEREPE

Afrika gazdasága nagymértékben függ az ásványi kincsek exportjától. Afrika természeti kincsekben gazdag kontinens így például a világ gyémántkészletének 60%, foszfát- készletének 40%-a és kobaltkészletének 30%-a található a fekete kontinensen.

⁵ UNSD

⁶ UNDP adat (Human Development Trends 2003, UNDP 2003), az egy főre eső GDP (PPP \$) 5780-ról 7550-re nőtt 1980 és 2003 között.

⁷ A Human Development Index alapján a világ tíz legszegényebb országa: 1. Kongói DK; 2. Libéria; 3. Zimbabwe; 4. Salamon-szigetek; 5. Szomália; 6. Komoró-szigetek; 7. Guinea; 8. Közép-afrikai Köztársaság; 9. Nigéria; 10. Etiópia;

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

PADÁNYI József, TOMOLYA János

A tanulmány a legfontosabbnak tartott stratégiai nyersanyag, az olaj fontosságának rövid bemutatására vállalkozik. A világ olajkészleteinek mintegy 9,4%-a található Afrikában, s ennek az olajmennyiségnek a nagy része, 70%-a a Guineai-öbölben és annak partvidékén koncentrálódik.[5] A nyugat-afrikai olaj több technikai jellegű előnyrel is rendelkezik közel-keleti társával szemben. Kéntartalma alacsonyabb, vagy egyáltalán nem is található benne ilyen szennyezés, ami megkönnyíti és olcsóbbá teszi a finomítást. A klasszikus olajút megtételéhez mintegy két hétre van szükség (ez a Perzsa-öbölből indul, délről megkerüli Afrikát, és így jut el Amerika vagy Európa kikötőibe). Ezzel szemben a nyugat-afrikai olaj egyenesen futhat ki, pár nap alatt az észak-atlanti térségbe érkezik, és legfeljebb egy hét alatt eléri az Egyesült Államokat is. Tehát a szállítási időtartam a felére csökken. Stratégiai szempontból pedig kedvező, hogy nem kell olyan veszélyesen szűk, iszlám országok által ellenőrzött csatornákon, szorosokon áthaladni, mint amilyen a közel-keleti térségből érkező olaj esetén a Hormuzi-szoros, a Bab el Mandeb, a legnagyobb hajók átengedésére képtelen Szuezi-, vagy akár a Mozambiki-csatorna. A nyugat-afrikai olaj legnagyobb volumenét a Guineai-öböl tengeri olajmezői rejtik magukban. Biztonsági szempontból egyértelmű, hogy ezek védelme sokkal egyszerűbb, mint a szárazföldieké, bár az ezek ellen végrehajtott terrorista/gerillatámadást sem lehet kizárni, kicsi, gyorsan mozgó csónakokkal. Ne felejtjük el, hogy a kontinensen, két helyen is találkozhatunk a kalózkodás jelenségével, Szomáliában és Nigériában. Az afrikai olaj iránt nemcsak a volt gyarmattartók érdeklődnek, hanem a közel-keleti olaj függésétől valamelyest szabadulni kívánó USA is. Új, és agresszívan terjeszkedő hatalom a térségben Kína, amely a fejlődésének kulcsát látja az afrikai olaj megszerzésében. Az utóbbi időben India és a Koreai Köztársaság is befektetett az afrikai olajparba.[6]

A GYARMATI MŰLT, GAZDASÁGI ÉRDEKEK

A feltételezések során kiemeltük, hogy vannak az uniós műveletekben meghatározó szerepet játszó tagállamok. Az említett országok azonban nem játszanak egyformán aktív szerepet Afrikában. Görögország gyakorlatilag inaktív, Németország csak erős politikai nyomásra hajlandó aktív szerepet játszani, míg Olaszország csupán Szomália esetében (volt olasz gyarmat) mutat aktivitást. Ugyanakkor, a keretnemzet szerepre is hajlandó országok közül két állam fejlesztett ki és alkalmaz olyan expedíciós képességeket, amelyeket az afrikai kontinensen, elsősorban a volt gyarmati országokban vetnek be. Ez a két állam egyértelműen Nagy-Britannia és Franciaország.[7] A két volt gyarmattartó ország, gazdasági és politikai érdekei miatt (sokszor „Védelmi Szerződések” ernyője alatt), mind ESDP kötelékben, mind önállóan képes és hajlandó beavatkozni Afrikában. Párizs számára fontos az afrikai olaj, hiszen szükségletei mintegy 30%-át szerzi be onnan.[8] Algéria volt kezdetben a legfontosabb, de például Gabonból, Kamerunból és Kongóból az 1970-es és az 1980-as években átlagosan 20 millió tonna kőolajat szállítottak Franciaországba. Ebben az időszakban az évente átlagosan 20-21 milliárd frankos francia tőkeexport mintegy fele Afrikába vándorolt, s ennek 30-40%-át a kőolajszektorba fektették be. A francia érdekeket az ún. „előre telepített erő” is megjelenítik.

Természetesen a britek is jelen vannak az afrikai olajkitermelésben. London tradicionálisan komoly hasznot húzott gyarmataiból, majd azok felszabadulása után a Nemzetközösség kereteiben maradt államok nyersanyagkészleteire, így olajára is támaszkodhatott. Gondoljunk csak a két olajipari óriás, a British Petrol és a Royal Dutch Shell tevékenységére. A fentiek alapján nem lehet véletlennek ítélni azt a ténytet sem, hogy az Európai Unió eddigi civil-katonai, katonai műveleteinek zöme (9-ből 7) ebben a régióban valósult meg, vagy van folyamatban.

AZ ENSZ-ERŐFESZÍTÉSEK ESETLEGES TÁMOGATÁSA

Az ENSZ a térségben nagy erőfeszítéseket tesz a béke és a stabilitás helyreállítása, a ruandai típusú mészárlás elkerülésére. Nem véletlen, hogy itt valósul meg az ENSZ két legnagyobb létszámú és költségvetésű művelete, a MONUC Kongóban és az UNAMID Szudánban (utóbbi az Afrikai Unióval együtt).⁸

⁸ MONUC: United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo; UNAMID: African Union/United Nations Hybrid Operation in Darfur.

Az Európai Unió is preferálja az ENSZ-erőfeszítések támogatását a térségben. Az EUFOR RD Congo művelet egyik specifikumát az jelentette, hogy az Európai Unió az ENSZ kérésére, a választások idejére (korlátozott időre) és korlátozott felelősségi körzetben hajtott végre műveletet. A jövőben is elképzelhető, hogy az Európai Unió, az ENSZ felkérése esetén, a különböző választások lebonyolításának segítése érdekében indít katonai műveletet.

A választások, a térség általános instabilitása és a politikai hatalomért folytatott, sokszor a demokratikus országokban nem elfogadott módon megvívott politikai küzdelem az amúgy is kiélezett feszültségeket tovább gerjesztheti. A demokratikus értékrend és a demokrácia adta keretek közötti politikai harc elfogadása Afrikára egyelőre nem jellemző.

KÖVETKEZTETÉSEK LEVONÁSA A LEHETSÉGES MŰVELET RÉGIÓJA TEKINTETÉBEN

Figyelembe véve a világ jelenlegi válsággócait, azok rövid távú várható fejlődési irányát, a műveletek szempontjából meghatározó uniós tagállamok politikai szerepvállalási hajlandóságát, gazdasági érdekeit, a hivatalosan megfogalmazott uniós külpolitikai stratégiát, – nem kizárva egy más területen végrehajtásra kerülő művelet lehetőségét⁹, – nagy valószínűséggel mondható, hogy a magyar kontingens várható alkalmazási területe Afrika, ezen belül a Szahara alatti régió, angol vagy francia érdekeltségű alrégió területén lesz.

A SZAHARA ALATTI RÉGIÓ ORSZÁGA INAK ÁTTEKINTÉSE

A térséget a szegénységen, a fegyveres kríziseken kívül a betegségek (pl. malária és az AIDS [9]), a vízhiány, az elsvatagosodás és az analfabetizmus is sújtja. Ezért egy leendő uniós műveletben való magyar részvételnek a logisztikai biztosítás szempontjából erre tekintettel kell lennie.

A régió 44 országot számlál. A művelet lehetséges célországai tekintetében kizárhatóak azok az országok, amelyek:

- biztonsági szempontból stabilnak tekinthetők;
- hosszabb ideje pozitív irányú fejlődést mutatnak a biztonsági helyzet tekintetében;
- érdektelenek a két, kiemelten afrikai érdekeltségű (Franciaország, Nagy-Britannia) vezető uniós tagállam számára;
- az Európai Unió különböző okok miatt nem mutat érdeklődést az ország iránt;
- azon országok, amelyek ellenséges módon viselkednek a nemzetközi közösség országaival;
- azon országok, ahol már megjelentek más nemzetközi szervezetek, és a stabilizáció előrehaladt.

Tekintettel a GPI adataira, az afrikai kontinensen gyakorlatilag 30 olyan ország van, ahol a válságmutatók aggodalomra adnak okot.¹⁰ A kör tovább szűkíthető, amennyiben azokat az országokat határozzuk meg, ahol a válságmutató értékek meghaladják a kritikus szintet.¹¹ Ezen szűkítés alapján 7 olyan országot lehet megnevezni, ahol a nemzetközi közösség fellépése várhatóan szükségessé válhat.

Ezek az országok a következők:

- Szomália;
- Szudán;
- Csád;
- Közép-afrikai Köztársaság;
- Nigéria;
- Kongói Demokratikus Köztársaság;
- Zimbabw e.

⁹ Az ALTHEA művelet analógiájára nem lehet kizárni, hogy az Európai Unió a későbbiekben átveszi a KFOR szerepét Koszovóban.

¹⁰ A GPI mutató 1,7 feletti.

¹¹ A GPI mutató 2,5 feletti.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

PADÁNYI József, TOMOLYA János

Ha hozzátesszük, hogy a fenti országok mindegyikében 2010-ben vagy 2011-ben valamilyen választást(okat) tartanak, akkor a fenti lista még reprezentatívabbá válik. A fenti országok közül az unió Csádban és Kongóban már folytatott műveletet, jelenleg is folyik a tengeri kalózkodás elleni fellépést magában foglaló ATALANTA művelet Szomália partjainál, valamint az SSR küldetés Bissau-Guinea-ban.¹², illetve a somáliai biztonsági erők kiképzését segítő EUTR Somalia küldetés Ugandában. Nem lényegtelen, hogy jelentős francia részvétellel folyik az EUFOR TCHAD/RCA műveletet követő, ENSZ vezetésű MINURCA T művelet.¹³

A fenti sorrend azt sugallja, hogy a legnagyobb valószínűsége egy somáliai műveletnek lenne, de tekintettel a már folyó tengerészeti műveletre, az a valószínűbb, hogy a kalózkodás növekedése esetén a tengeri műveleteket esetleg kiegészítik az AMISOM támogatása céljából, vagy a saját erőfeszítés érdekében szárazföldi támogató művelettel.¹⁴ Ezt az irányvonalat erősíti a már említett EUTR Somalia küldetés beindítása, illetve 500 somáliai katona kiképzése francia vezetéssel Dzszibutiban.

Szudán esetében, mindaddig, amíg a jelenlegi, a nemzetközi közösséggel szemben ellenségesen viselkedő politikai vezetés van hatalmon, az unió katonai beavatkozása kevésbé valószínű. Itt a legutóbbi fejlemények fényében¹⁵ inkább egy választási, az önrendelkezésről döntő referendumhoz nyújtandó polgári/rendőri küldetésnek van nagyobb esélye.

Csád és a Közép-afrikai Köztársaság esetében a nemrég befejeződött és az ENSZ-nek történt sikeres átadás következtében az újabb katonai műveletnek kicsi a valószínűsége. Bár ennek némileg ellentmond Deby csádi elnök erőfeszítése, hogy az ENSZ erőit (MINURCA T) kitessékelje az országból.

Nigéria esetében, tekintettel a brit gyarmati múltira és az erős amerikai érdekeltségre egy brit vezetésű, legalább hallgatólagos amerikai támogatást élvező uniós művelet jöhet szóba. Figyelembe véve az olajszállító hajók elleni kalózkodást, a művelet jellege ezúttal is inkább haditengerészeti lehet.

A Kongói Demokratikus Köztársaság esetében az unió már két műveletet is vezetett, és jelenleg is folyik a biztonsági szektor reformját célzó két polgári művelet. Az ország biztonsági helyzete erősen instabil, főleg a keleti országrészben. Az ENSZ jelentős logisztikai támogatást nyújt a kongói hadseregnek a műveletek végrehajtásához (például helikopteres csapat- és utánpótlás-szállítás).

Ugyanakkor Kabila elnök, nem utolsósorban az utóbbi időben felerősödött nyugati kritikákra válaszul, fel kívánja számolni az ENSZ jelenlétét az országban, amely elsősorban a keleti tartományokban erőeltolódáshoz vezethet. Az ország komplex biztonsági helyzete és az erős belga és francia érdekeltség miatt további műveletek végrehajtása is elképzelhető. A művelet – hasonlóan a korábbi katonai fellépésekhez – vélhetően rövidebb kifizetési idővel zajlik, és célzottan valamilyen részprobléma katonai megoldását, támogatását tűzi ki célul (korlátozott nagyságú terület biztonságossá tétele, vagy a MONUC korlátozott célú támogatása). Az ilyen jellegű műveletet a gyorsreagálású szárazföldi dominanciájú erők alkalmazása fogja jellemezni.

Zimbabwe esetében az esetleges uniós katonai műveletnek szintén nagyon erős politikai akadálya az ország jelenlegi politikai vezetésének erős nyugatellenes politikai beállítottsága.

A fenti országok sorrendisége természetesen nem tud olyan faktorokat figyelembe venni, amelyek váratlanul, előre nehezen megjósolhatóan jelennek meg, mint például N'kunda tábornok páfordulása és zendülése a Kongói Demokratikus Köztársaságban, vagy az Úr Ellenállás Hadserege (LRA) nevű ugandai lázadó csoport nehezen nyomom követhető tevékenysége.

¹² SSR: EU mission in support of the Security Sector Reform Guinea-Bissau.

¹³ MINURCAT: United Nations Mission in the Central African Republic and Chad.

¹⁴ AMISOM: African Union Mission in Somalia.

¹⁵ 2010. április 11-15 között elnök, parlamenti és regionális választásokat tartottak, amelyet számos ellenzéki párt bojkottált. Dél-Szudán függetlenségéről a 2005-ben megkötött Átfogó békemegállapodásnak megfelelően 2011 januárjában kell szavazást tartani.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

PADÁNYI József, TOMOLYA János

KÖVETKEZTETÉSEK A LEHETSÉGES MŰVELET ORSZÁGA TEKINTETÉBEN

Figyelembe véve a fenti érveket, megállapítható, hogy a valószínűsíthetően az Európai Unió által vezetendő műveleti célszágok listájának első helyén a Kongói Demokratikus Köztársaság áll. Ez nem jelenti feltétlenül, hogy ebben az országban kerül végrehajtásra a következő művelet, de azt igen, hogy rövid távon nagy az esélye egy újbóli kongói műveletnek.

A MAGYAR HONVÉDSÉG SZEREPVÁLLALÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI ÉS KORLÁTAI

A Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiája megfogalmazza a Magyar Honvédség feladatai között, hogy „Erői egy részével részese lehet nemzetközi műveleteknek. Ezekre a műveletekre a NATO és az EU földrajzi határain kívül, szélsőséges éghajlati és terepviszonyok között, befogadó nemzeti támogatás nélkül is sor kerülhet. A viszonylag rövid idejű, intenzív művelet elhúzódó, változó intenzitású válságkezeléssel, stabilizációs és újjáépítési, katonai segítségnyújtási feladatokkal párosulhat.

A Magyar Honvédség feladatait új kihívások középette látja el:

- Napjaink és nagy valószínűséggel a jövő konfliktusai egyre inkább aszimmetrikusak. A fegyveres konfliktusok többségében nem összemérhető képességű erők csapnak össze.
- Tovább növekszik a katonai műveletek összetettsége, amelyeket szinte kivétel nélkül többnemzeti, összhaderőnemi keretek között hajtanak végre. Kiemelt jelentőségű lesz a civil–katonai együttműködés és koordináció.
- A konfliktusok megelőzése, kezelése és az azt követő rendezés – stabilizáció és újjáépítés – civil feladatai, továbbá a leszerelés, lefegyverzés és reintegráció, illetve a biztonsági szektor reformja hosszú ideig igényelheti a katonai erők közreműködését és támogatását.
- A XXI. század fegyveres konfliktusai a globális média figyelme mellett zajlanak. A közvélemény érzékeny a saját katonai, valamint a polgári áldozatokra, ezért egy konfliktust nem elég a hadszíntéren megvívni és megnyerni. Fontos, hogy a közvélemény azt el is fogadja. Ez különösen komoly kihívást jelent az aszimmetrikus konfliktusok esetén.”[10]

A magyar katonák két évtizede jelen vannak Afrikában, elsősorban az ENSZ kéksapkás misszióiban. Ez a szolgálat elsősorban megfigyelői feladatokat jelent, amelyek – ismerte az afrikai körülményeket – nem kevésbé veszélyesek, mint más missziós feladat. Az alábbi táblázatban foglaltuk össze eddigi részvételünket az ENSZ afrikai misszióiban:

KÓD	MISSZIÓ MEGNEVEZÉSE	HELYSZÍN	IDŐHATÁR
UNTAG	ENSZ Namíbiai Átmenetet Segítő Csoport UN Transition Assistance Group	Namíbia	1989–1990
UNAVEM	ENSZ Angolai Ellenőrzési Missziója UN Angola Verification Mission	Angola	1989–1997
HMT	Magyar Egészségügyi Kontingens Hungarian Medical Team	Szaúd-Arábia	1991
ONUMOSZ	ENSZ Mozambiki Művelete UN Operation in Mozambique	Mozambik	1992–1995
UNOMUR	ENSZ Uganda–Ruandai Megfigyelő Misszió UN Observer Mission Uganda–Rwanda	Uganda	1993–1994
UNOMIL	ENSZ Libériai Megfigyelő Misszió UN Observer Mission in Liberia	Libéria	1993-tól napjainkig

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

PADÁNYI József, TOMOLYA János

KÓD	MISSZIÓ MEGNEVEZÉSE	HELYSZÍN	IDŐHATÁR
MINURSO	ENSZ Nyugat-Szaharai Választási Misszió UN Mission for the Referendum in Western Sahara	Nyugat-Szahara	1995–1996, 2000-től napjainkig
MONUA	ENSZ Angolai Megfigyelő Misszió UN Observer Mission in Angola	Angola	1997-től napjainkig
UNIFIL	ENSZ Ideiglenes Libanoni Hadereje UN Interim Force in Lebanon	Libanon	2007-től napjainkig

Az Európai Unió által létrehozott csádi békefenntartó misszió párizsi főparancsnokságán is szolgáltak magyar katonák. A csádi missziót az ENSZ Biztonsági Tanácsának felkérése 2007 szeptemberében hozta létre az Európai Unió, mégpedig azzal a céllal, hogy Csád keleti és a Közép-Afrikai Köztársaság északkeleti részén biztosítsa a belső konfliktus dúlta szudáni Dárfúrból érkezett menekültek és a csádi harcok elől menekülő úgynevezett „belső menekültek”, összesen közel félmillió ember védelmét. A Ban Ki Mun ENSZ-főtitkár javaslatára létrejött, EUFOR névre keresztelt misszió célja emellett a világszervezet és más humanitárius szervezetek munkatársainak védelme és a fegyveres csoportok átszivárgásának megakadályozása is.

A magyar részvétel tekintetében az elkészült műveleti koncepció ad mozgásteret és egyben korlátokat is.[11] Maga a koncepció is két részvételi lehetőséget sugall: egy lehetséges európai uniós műveletben való részvételt az ALTHEA művelet befejezését követően felszabaduló létszám adta keretek között, valamint egy, a 2011-es magyar uniós elnökség idején az esetlegesen akkor bekövetkező műveletben való részvételi lehetőséget. Ahhoz, hogy meghatározzuk, milyen műveleti haderőigényt fog az unió várhatóan támasztani, érdemes elemezni az eddigi műveletek haderőigényét, a haderő-felajánlások során jelentkező problémákat.

Az Európai Unió eddigi katonai műveletei haderő-felajánlási konferenciáinak közös vonásai az alábbiakban foglalhatók össze:

- az Európai Unió állandó légi szállítási kapacitáshiánnyal küszködik, mind merevszárnyú, mind forgószárnyú eszközök tekintetében, stratégiai, hadműveleti és harcászati szinten egyaránt;
- jelentős a kapacitáshiány a speciális repülő eszközök (pl.: MEDEVAC) tekintetében is;
- a stratégiai tartalékok biztosítása nehézségekbe ütközött;
- a műveletekben – több esetben – a vízellátási képesség, és az egészségügyi támogatás kiemelt jelentőséget kapott;
- a tagállamok, lehetőség szerint nemzeti kontingensekkel vettek részt, amelyek az FHQ szintjétől lefelé tagozódtak a haderőbe;
- a haderőigény állandó eleme volt a haderőmegóvás (Force Protection) kiemelt fontossága;
- a vezető nemzetek szívesen vették az olyan nagy értékű felajánlásokat, mint a speciális erőkből álló kontingensek;
- a haderő állandó – és talán legkönnyebben teljesíthető – elemét a gyorsreagálású, könnyű fegyverzetű erők alkották.

Tekintettel a fentiekre, a magyar részvétel a képesség igény szempontjából – figyelembe véve a haderő jelenlegi helyzetét, és a nagyobb összegű beszerzések valószínűségének alacsony voltát – az alábbi csomópontok mentén realizálódhat:

✓ *Önálló, könnyű fegyverzetű, század erejű, gyorsreagálású alegység kiküldése*

Előnyei: jó láthatóság, a feladatrendszer nem ismeretlen a Magyar Honvédség számára, hiszen több misszióban is hasonló jellegű volt a részvételünk.

Hátrányok: magasabb kockázati tényezők, a saját logisztikai ellátáson alapuló század nagyságú erő kiküldése jelentős költségekkel jár, várható kommunikációs–interoperabilitási problémák, a sajátos fegyverzet és technikai eszközök miatt erős nemzeti logisztikai támogatás szükséges.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

PADÁNYI József, TOMOLYA János

✓ *Önálló, könnyű fegyverzetű, megerősített szakasz-század erejű, gyorsreagálású, a haderő oltalmazására képes alegység kiküldése, amely egy katonai bázis ór- és biztosító feladatait látná el*

Előnyei: jó láthatóság, a feladatrendszer ismert, alacsonyabb kockázatú feladat, kevesebb erő szükséges a teljesítéséhez.

Hátrányok: monotonitás, a megszerzett szakmai tapasztalatok itthoni alkalmazása korlátozott.

✓ *Különleges erőkből álló kötelék (csoport) kiküldése, amelynek nagysága századerőig terjedhet*

Előnyei: nagy értékű hozzájárulás, a megszerzett szakmai tapasztalatok felhasználhatósága széles körű.

Hátrányok: viszonylag ismeretlen feladatrendszer, alacsony láthatóság, magasabb kockázat, a különleges erők logisztikai ellátása fajlagosan magas költségű.

✓ *Önálló humán felderítő csoport kiküldése, amelynek nagysága 1-2 szakaszban határozható meg*

Előnyei: közepes értékű hozzájárulás, amely hiány esetén nagy értékűvé válhat, ismert feladatrendszer, a tapasztalatok felhasználhatósága széles körű.

Hátrányok: alacsonyabb láthatóság, magasabb kockázat, viszonylag nagyobb erő szükséges.

✓ *Szakterületeket ellátó, szárazföldi jellegű erők kiküldése (víztisztító, alacsonyvízi hídépítő, egészségügyi, térképész, CIMIC), amelynek nagysága 1-2 szakasz lehet*

Előnyei: közepes értékű hozzájárulás, amely kifejezett hiány esetén nagy értékűvé válhat, jól ismert feladatrendszer, alacsonyabb kockázatú feladat, a megszerzett tapasztalatok felhasználhatósága kiemelkedően jó.

Hátrányok: alacsonyabb láthatóság, feltételezhetően képességfejlesztés is szükséges (pl.: kűtfúró képesség, vízszállító képesség, speciális afrikai betegségekben való orvosi jártasság). A szükséges és lehetséges hídépítő képesség összefoglalását a 11. sz. melléklet, a vízellátó képességet a 12. sz. melléklet, míg a CIMIC képesség bemutatását a 13. sz. melléklet tartalmazza.

TÖRZSTISZTEK KIKÜLDÉSE

Előnyei: jól ismert feladatrendszer, alacsonyabb kockázatú feladat, a megszerzett tapasztalatok felhasználhatósága jó.

Hátrányok: alacsony láthatóság, nehezen tervezhető részvétel, egy Európai Unió elnökséget ellátó nemzet számára kifejezetten alacsony értékű hozzájárulás.

KATONAI RENDÉSZ ALEGYSÉG KIKÜLDÉSE

Előnyei: jól ismert feladatrendszer, alacsonyabb kockázatú feladat, a megszerzett tapasztalatok felhasználhatósága jó.

Hátrányok: az EU által vezetett műveletekben csupán egy alkalommal volt szükség ilyen jellegű képességre, ezért, nehezen tervezhető a részvétel, a képesség hazai viszonylatban nehezen illeszthető vissza.

A fentiek közül – véleményünk szerint – a második opció az, amelyik megfelelő láthatóságot biztosít, és a keretnemzetek is szívesen vesznek felajánlasként.¹⁶ Mivel kevés járművet igénylő feladat, kisebb anyagi ráfordítást igényel, és a feladat ismertsége, a más műveleti területen szerzett tapasztalatok miatt, talán ez a legkönnyebben megvalósíthatónak tűnő változat.

A LEHETSÉGES ALKALMAZÁS KORLÁTAI

Ahhoz, hogy 2011-ben képesek legyünk részt venni az esetleges afrikai katonai műveletekben, a felkészülést már most meg kell kezdeni. Ebbe beleértjük:

- A humán erőforrások felmérését.

¹⁶ Az EU által vezetett katonai műveletek haderő-felajánlási konferenciáin a keretnemzetek ebben a tekintetben mindig szívesen vették más nemzetek felajánlásait, ezért ennek elfogadása nagyon valószínű.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

PADÁNYI József, TOMOLYA János

- A jelenlegi missziók helyzetének áttekintését az esetleges átcsoportosítások miatt.
- A nyelvismeret kiterjesztését, hiszen egy afrikai műveletben szükségessé válik – az angol mellett – a francia és az arab valamilyen fokú ismerete. Tekintettel az afrikai sajátosságokra, egyes törzsi nyelvek minimális ismerete is követelmény kell, legyen.
- Meg kell kezdeni a célterület átfogó katonai–civil értékelését, az információk feldolgozását, az igénybe vehető – hazánkban élő vagy itt tanult, esetleg itt működő – civil erőforrások felmérését.¹⁷
- Át kell tekinteni a logisztikai támogatás területeit, el kell végezni a nagybani költségek tervezését.
- A döntés megszületését követően azonnal hozzá kell látni a felszerelés beszerzéséhez, ami – ismerte a közbeszerzés ütemét – az egyik kritikus pontja lehet a felkészülésnek.
- Tekintettel a terület éghajlati viszonyaira, fel kell gyorsítani az eszközök, a felszerelés és a ruházat alkalmazási határainak vizsgálatát.
- Meg kell teremteni a műveletek CIMIC hátterét, különös tekintettel a kultúr-antropológiai módszerekre.
- Meg kell kezdeni a művelet PR előkészítését, a hazai közvélemény meggyőzése érdekében. Ez annál inkább is fontos, mert az eddigi afrikai műveletek „sikeressége” növeli a veszteségek valószínűségét.

Kulcsszavak: Afrika; nemzetközi katonai műveletek; béketámogató műveletek.

Keywords: Africa; international military operations; Peacekeeping Operations.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] 1009/2009. (I. 30.) Kom. határozat a Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiájáról.
http://www.hm.gov.hu/miniszterium/nemzeti_katonai_strategia_-_kormanyhatarozat Letöltve: 2010. március 20.
- [2] Szűcs László: Magyar katonák Afrikában. http://www.honvedelem.hu/cikk/6/14984/magyar_katonak_afrikaban_pentek.html Letöltve: 2009. november 15.
- [3] CIA, The World Fact Book; <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook> Letöltve: 2010. április 6.
- [4] http://data.unaids.org/pub/Global_Report/2008/jc1510_2008_global_report_pp29_62_en.pdf Letöltve: 2010. április 6.
- [5] WEC Survey of Energy Resources 2001 Crude Oil and natural gas www.worldenergy.org
- [6] Hetényi Soma Ámbros: Fekete Afrika és az olaj. Új Honvédségi Szemle, 2006. 9. sz. 48. o.
- [7] Christopher Grippin: France, the United Kingdom, and EU Capabilities for Military Action in Africa, Scholl of International Relation University of Southern California, 2007. 43. o.
- [8] <http://www.industrie.gouv.fr/energie/statistiques/pdf/> Letöltve: 2010. április 6.
- [9] http://www.unaids.org/en/KnowledgeCentre/HIVData/GlobalReport/2008/2008_Global_report.asp Letöltve: 2010. április 6.
- [10] A Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiája.
http://www.hm.gov.hu/files/9/11132/nemzeti_katonai_strategia_feher_konyv.pdf Letöltve: 2009. augusztus 8.
- [11] „A Magyar Honvédség nemzetközi műveletekben való szerepvállalásának 2016-ig szóló irányelvei” című, 2009. november 6-án jóváhagyott HM dokumentum.
- [12] Balázs Judit: Az EU Afrika politikája és Magyarország szerepe.
www.terebess.hu/.../Magyarország%20és%20az%20EU%20Afrika%20politikája.doc Letöltve: 2010. április 7.

¹⁷ A Magyar Külügyminisztérium illetékesei egy adatbázisba szeretnék összegyűjteni a korábban Afrikában dolgozott magyar szakembereket, illetve a Magyarországon tanult afrikai diákok elérhetőségét. Kiindulópont lehet, hogy Etiópiában 70-90 fővel működik a Kádár-rendszer idején hazánkban tanult diákok egyesülete.

Forrás: Balázs Judit: Az EU Afrika politikája és Magyarország szerepe.

www.terebess.hu/.../Magyarország%20és%20az%20EU%20Afrika%20politikája.doc Letöltve: 2010. április 7.

FINANCIAL STANDARDIZATION IN NATO

Standardization of financial management in NATO is a unique integration process of the financial support during NATO training, educational activities and military missions (costs sharing, payments, accounting). Enlargement of NATO and new NATO activities create new requirements for integrated financial management and support of units. So the financial standardization faces new challenges. In compliance with set objectives, financial standardization should have contributed to more cost efficiency of training, education and military activities and to closer cooperation of NATO members and PfP countries experts.

INTRODUCTION

In January, five years passed over since the NATO Training Group (NTG) was formally transferred to the HQ SACT structure, under authority of the Joint Education and Training Division (JET) Deputy Assistant Chief of Staff (DACOS). The Financial Sub-Group (NTG/FSG) is, among others, a part of NTG. Explanation of NTG/FSG activities including elaboration of new standard – STANAG 6025: Financial Principles and Procedures for the Provision of Support and the Establishment of International Agreement - prepared by NTG/FSG and ratified by the Czech Republic on January 1st, 2009 is the aim of this article.

Standardization in NATO is the process of gradual achievement of commonality in procedures (operational, administrative, material, etc.) performed by NATO countries' Armed Forces. This commonality represents state, when group of people, organizations or countries uses a collective doctrine, procedures and armaments. Standardization of financial support and management is a part of this extensive process as well.

Standardization of financial management and support in NATO is a unique process of harmonizing of cost sharing and accounting procedure during joint provision of assets, works and services, provision of training and other facilities operation used by NATO countries in fulfillment of NATO missions, education and training. Enlargement of NATO creates, in compliance with new objectives, new requirements on financial support in all areas. Financial standardization gains new dimension and NTG/FSG faces new challenges.

LOOKING BACK TO HISTORY

Basis of standard effort in NATO were laid in 1970, when representatives of NATO countries formed the EUROTRAIN Sub-Group within the EUROGROUP. There was also the NTG Group under command of the Military Committee responsible for coordination of NATO training activities. In 1971, the NTG and the EUROTRAIN merged and formed EURO/NATO/TRAINING GROUP (ENTG). This Group comprised NATO countries, apart from France in position of observer only, together with HQ NATO. In 1993, the EUROGROUP quit its activity. The ENTG became the NATO Training Group (NTG) and was subordinated to the International Military Staff (IMS). The NTG comprises five Sub-Groups:

- Joint Services Sub Group (JSSG),
- Army Sub Group (ASG),
- Navy Sub Group (NSG),
- Air Forces Sub Group (ASFG),
- Financial Sub Group (FSG).

The fact that financial area is at the same level indicates, that NATO political and military authorities understand it as one of the most important education and training factor.

Post the Prague Summit of 2002, the NTG was subordinated to the Allied Command Transformation (ACT), agency for NATO and Partner Nations individual and collective Joint Education and Training (JET). In 2004, the NTG was formally transferred to HQ SACT, to the DACOS structure, Joint Education and Training (JET) Division. Chairmen of the Sub-Groups report directly to the NTG Chairman (DACOS JET at HQ SACT).

FSG's MISSIONS AND OBJECTIVES

FSG's mission follows the main NTG's mission:

"In line with NATO Transformation and the ACT vision, the overall aim of the NTG is to enhance interoperability among Alliance forces, and additionally between the forces of Partners, through improved cooperation and standardization of individual and collective training, thus improving efficiency of training and use of available resources." To achieve this mission, following objectives have been set:

- The identification and prioritization of common training needs.
- The improvement of the quality of joint and combined individual/collective training.
- The encouragement of greater cooperation and understanding for member nations, NATO Authorities and Agencies by the exchange of information and by offering training opportunities.
- The improvement of cost effectiveness and efficiency of joint and combined training courses.
- Increase of standardization and interoperability of individual and collective training.
- Identifying and initiating of common, bilateral and multilateral funding of training facilities and projects.
- The standardization of financial principles and procedures governing provision of training and related services.

FSG is a multinational group of financial experts from NATO and partner countries. Its goal is to become the centre for advising, informing and standardizing multilateral arrangements and agreements, financial principles and procedures among NATO and partner countries (PfP, MD, ICI) and other countries to improve interoperability among those countries.

To fulfill its mission, the FSG has set following objectives:

- Developing of financial principles and procedures for all training aspects and in line with NTG's missions and objectives.
- Drafting, reviewing and revising of Standardization Agreements focused on its financial effect, cost effectiveness and other financial aspects related with bilateral or multilateral agreements and Memorandum of Understanding among NATO and partner countries.
- Drafting, reviewing and revising of financial aspects of the Standardization Agreements on matters other than training and in compliance with NATO needs.
- Within FSG's members education provision of education of other NATO and partner countries military personnel in financial matters, during semi-annual meetings and financial seminars.
- Serving as an advisory centre in financial matters to NATO, partner countries and others.

FSG's OBJECTIVES AND ACTIVITIES

FSG accomplishes its missions and goals under authority of the NTG Chairman. It is supported by a Secretary in the rank of Lieutenant Colonel from HQ SACT (POLAND) in administrative respect. The FSG's activity is governed by a Chairman supported by a Vice-Chairman. Both the FSG Chairman and Vice-Chairman are elected from NATO countries for a two-year term. The FSG comprises members of the NATO countries, representatives of the NATO Commands, observers from the Military International Staff (IMS), observers from partner nations and other invited persons. These are usually financial experts from the level of the Ministry of Defence or the General Staff having several years of financial experience.

Working groups/panels performed their activities within the Sub-Groups. Working groups/panels are established on ad hoc basis as needed, for example the Financial Seminar Working Group or the Centre of Excellence (COE) Working Group.

FSG's results of work arising from meetings, sessions and seminars of delegates in working groups are discussed within plenary meeting on the basis of simple majority voting. The FSG reports to the NTG Chairman through the submission of minutes after each meeting (twice a year), which provide inputs for the Overall Project List and these reports are also presented at the annual NTG Chairman's meeting.

RESULTS OF WORK – THE NEW STANAG 6025

During a long term functioning, i.e. almost 70 collective meetings (FSG working for 35 years), a total number of eight STANAGs was adopted, revised, amended and are in the process of ratification on different levels by NATO countries (STANAG: 6002, 6003, 6007, 6012, 6019, 6020, and 6025).

During the whole period of new existence, and in addition to technical and administrative aspects of the Sub-Group, there were various working meetings giving presentations on NATO financial system, financial system of NATO and partner countries including remuneration system, tax system, foreign missions funding system, education funding, COE etc. These financial seminars were not only in favour of FSG members but also in favour of Armed Forces personnel or attendants of career courses (e.g. General Staff Course, academic courses etc.). Funding problems, lessons learnt from NATO missions and collective trainings and others had been also discussed at these seminars.

FSG cooperates with other NTG Sub-Groups and other interested NATO facilities (for instance, military training facilities, military schools etc.). For the range of this cooperation see Picture No. 1.

One of the most important results of FSG work is elaboration of new Standardization Agreement – STANAG 6025: Financial Principles and Procedures for the Provision of Support and the Establishment of Multinational Agreement. Integration of financial procedures and principles set by different agreements into one agreement stipulating coherent financial procedures and principles for the provision of support and services among participating countries and for the establishment of multinational agreements was the aim of the FSG's efforts. All related processes were simplified and standardized.

This Agreement follows STANAG 2034: Procedures for Mutual Logistic Assistance and STANAG 3113: Provision of Support to Visiting Personnel, Aircrafts, and Vehicles. STANAG 6025 is divided into three main parts:

- A) Financial terms and definitions.
- B) NATO Standard Form for Request, Receipt and Return or Invoice (Annex A to STANAG 2034).
- C) Offices to which invoices/claims are to be sent.

This Agreement does not break terms of International Agreements. Annex to this Agreement contains terminology of commonly used terms to avoid misunderstandings and consequently complications. If needed, participating countries are entitled to submit proposal to add or specify used terms. These are listed in Annex A to this Agreement. Annex B contains forms used in compliance with STANAG 2034. Annex C lists completely Agencies, which account invoices; deal with applications and complaints about statement of payments.

Financial Principles of Direct Provision by other Country chapter of the Agreement stipulates, that implementation of this financial standard shall be regulated by individual regulation prior to provision of support and services. All principles and procedures respect following regulations:

- Status of Forces Agreement (SOFA),
- PfP – from SOFA,
- Paris Protocol, and
- Ottawa Treaty.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

HORAK, Roman

A subject of costs cover is defined. These are costs¹ associated with supplies, provision and services. Provision of services will be recovered in compliance with agreement of parties. Recovery of provided services will be realized under parties' agreement. In compliance with will of contracting parties it will be on reciprocal basis or on the basis of statement of total or additional costs or free of charge while observing following principles:

NTG-Building on Success

NTG within NATO/PfP Education and Training Network

Picture 1: NTG within NATO education and training (source: <http://www-nato.int/>)

- In compliance with laws of participating countries, it is possible to waive related charges on the basis of fair division of provision to participating countries.
- Incremental costs shall be charged whenever possible.
- Provision of support and services shall not be profitable.
- In compliance with laws of participating countries, administrative, overhead and contract administration costs are not usually charged.
- It is recommended to not charge any duties and taxes, if legally possible.
- It also involves capital interests, depreciation, renting fees and other costs.
- As a consequence of depreciation of facilities, it is possible to demand recovery costs on renovation.
- If needed, medical and dental care of armed forces and civil personnel and other dependents is provided at the same level of quality and costs as for comparable personnel of the receiving state (see Article 9(5) of SOFA).

¹ Under term costs we understand a total amount of expenditures on purchase of asset, goods and services and cash value or overhead costs on asset and activities.

- i. Amount of catering and accommodation charges shall not exceed amount, at which members of participating countries are charged; and the same as for use of welfare facilities and services.

The second part of the Agreement: Financial Procedures for Direct Support nation to nation(s) sets out following principles:

- Estimate of costs and estimate of obligations.
- Billing and payments.
- Submission of information to make pricing process transparent.
- Comparison of costs reflecting use of facilities and services.
- Recording obligation in compliance with national regulations.
- Dealing with claims for damages, complaints and warranties.

The follow-up chapter, Support Provided under Multinational Agreements, sets out procedures for concluding Multinational Agreements on Cooperation. In such cases, it is recommended to conclude Memorandum of Understanding (MOU) and Technical Arrangement (TA) setting out details of these agreements. Accession to an agreement or program is then set out in written amendments to TA or MOU and it can be a subject for share from accession to cover capital investments already paid. Principle that none of the existing or accessing parties derive financial benefit is to be followed. Formula setting a share from accession proceeds from already occurred expenditures, inflation rate and residual value. No less important regulation is a withdrawal procedure from an agreement. Any country wishing to withdraw from an agreement or program is obliged to deliver to other countries a written decision about withdrawal one year before the date it comes into effect. In case that this decision is delivered prior to budget approval for given fiscal year, withdrawing country is to pay for financial obligations arising from the costs share only to the date the withdrawal comes into effect. In case that the written decision is delivered once the budget for fiscal year has been approved, the withdrawing party is to pay for financial obligations arising from the costs share at the amount for the whole given fiscal year. A share of agreed change, e.g. program, is to be paid by withdrawing country regardless date of withdrawal, subject to other countries decision. Changes in annual proportional cost sharing are required in case of any accession to and withdrawal from an agreement or program.

One of the most important parts is Principles of Memorandum of Understanding and Technical Arrangement. These documents shall contain following:

- Scope.
- Responsibilities.
- Control Mechanisms.
- Host Nation (if appropriate).
- Standard Operation Procedures (SOPs) (if appropriate and consistent with NATO procedures and doctrines).
- The provisions about joining and withdrawing.
- Personnel to be appointed and its legal status.
- Arbitration.
- Financial Arrangements.

Chapter Financial Arrangements of MOU lists requirements for invoicing and payment procedures, budgeting, accounting, reporting and financial audit during resolution of disputes and arbitration proceedings.

Participating countries may agree to make payment for provision of support and services, which are to be against payment, in currency stated in MOU. Payment will be reimbursed or bartered (if legal). Outstanding amounts (balances) are to be settled not later than 60 days after receiving the invoice. Delayed payments may cause interest on late payment, if it is in compliance with national laws.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

HORAK, Roman

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

Every year, host nation draws up a justified budget of the estimated costs for the next year and an estimate for the second following year. Budget shall be verified and approved by participating countries.

Host nation or authorized financial body is responsible for accounting of all relevant costs. Financial body prepares and keeps record of all financial data over a period of at least five years, and, if required by participating countries, provides detailed explanation of financial data in budget estimate and financial accounts.

Financial audit is carried out by host country or authorized financial body in compliance with pre-agreed and adopted auditing procedures, inspections and requirements. If required by participating countries, outcomes of these financial audits will be provided on periodical basis. Requiring party is entitled to apply for overall financial statement.

In case that host nation should withdraw, remains at the position of host nation at the request of other participating countries, be it a subject of mutual approval by written arrangement. Relevant MOU may also stipulate other levels of engagement than membership, for instance associated, observer, etc.

Any disputes among participating nations relating to interpretation and implementation of agreements, will be settled by negotiation among the nations without recourse to outside jurisdiction. MOU or TA sets out procedures of arbitration proceeding in case that above mentioned article is insufficient.

Concluding provision states this STANAG is considered implemented as soon as given participating nation issues required orders/instructions, on which basis procedures in this Agreement come into effect.

FUTURE OUTLOOK

Through the integration of financial standards into one standard the scope of Financial Standardization Sub-Group is gradually moving into the education and advisory area. Financial seminars held in two past years prove that fact. A seminar organized by the Czech Republic in cooperation with Economic Division Ministry of Defence of the Czech Republic and Defence University in Military Facility Bedřichov in 2006 was a certain milestone. A new NTG/FSG perspective is emerging, chiefly in connection with enlargement of NATO and cooperation within PfP program. Another perspective could be establishment of discussion forum of financial experts concerning future funding of NATO missions and cooperation with EU. This year, the NTG/FSG is celebrating 35th anniversary, and we wish to all current and future members of this Sub-Group best of luck in searching for possible ways of more effective use of financial means on training activities within NATO and PfP, as well as contribution to strengthen the cooperation of financial experts of NATO and PfP countries.

Keywords: NATO Training Group, financial standards, standardization, financial management, logistic support, host nation's support, training, education, training funding, mission planning and financing, costs, expenditures, operation, STANAG, budget

BIBLIOGRAPHY

[1] DUŠEK, J. Standardizace NATO I. a II. díl, Vojenská akademie Brno, skripta, 1999,

[2] Welcome to the NATO Training Group Web Site Afghanistan Opium Survey 2007 [online].

<<http://www.nato.int/structur/ntg/home..htm>>.

[3] NATO Training Group/Financial Sub Group2007[cit. 2008-04-09]. 30 p.

<<http://www.nato.int/structur/ntg/fsg>>.

[4] STANAG 6025 Financial Principles and Procedures for the Provision of Support and the Establishment of International Agreement

AZ ELEKTRONIKUS ADATKEZELÉS SORÁN SZÜKSÉGES
SZEMÉLYI BIZTONSÁG KÉRDÉSEIPERSONNEL SECURITY ISSUES OF ELECTRONIC INFORMATION HANDLING
DURING LIFE CYCLE

Az elektronikus adatkezelő rendszerek biztonságának gyorsan változó szempontjai mellett a *humán tényező* az, ami az alkalmazott technológia, az adatok fontossága és egyéb mérlegelési szempontok mellett mindig kiemelt szerepet játszik.

A cikk célja a fontosabb személyi biztonsági tényezők azonosítása, ezáltal a katonai elektronikus *adatkezelés szabályozásához* szüksége folyamatok támogatása az életciklus elméletnek megfelelően.

Beside the fast changes of security of CIS *the human factor has key role* independently from the implemented technology, the importance of information and other points of view.

The goal of this article is the identification of the important elements of personnel security and thus *supporting processes needed for regularization of information handling in CIS*, according to the life cycle theory.

BEVEZETÉS

Az elektronikus adatkezelő rendszerek használata és üzemeltetése a feljogosítás előtti, az adatkezelés alatti és a feljogosítás megszűntetése utáni szakaszokra bontható.

Ennek megfelelően a személyi biztonság kérdései is három részre tagolhatók:

- az adatokhoz, adatkezelő rendszerekhez történő hozzáférésre feljogosított személyek kiválasztása, a munkakörök meghatározása;
- az adatkezelés, a beosztások változása során az időszakosan visszatérő jellegű biztonsági tájékoztatások, képzések és továbbképzések a felhasználók, a rendszerek üzemeltető és biztonsági feladatokat ellátó állománya számára, valamint a változások nyomon követése és felügyelete;
- az adatkezelési jogosultság megszűnése esetén a hozzáférési jogosultságok törlése.

A jogszabályok a személyi biztonsággal kapcsolatosan általános követelményeket határoznak meg. A minősített adatkezelést szabályozó törvény az adatkezelésre vonatkozó adminisztratív rendszabályok mellett például a képzést és a továbbképzést egyedül a Nemzeti Biztonsági Felügyelet feladatainál említi, részletesebb követelmények nélkül [1.]. Ugyanez tapasztalható a minősített NATO, EU és egyéb külföldi adatkezelést szabályozó 2010. március 31-ig érvényes kormányrendelet esetében is.

Emiatt célszerűnek látszik a személyi biztonság kérdéseinek pontosabb vizsgálata. Az életciklus szerinti megközelítés már megjelenik a nemzeti szabványokban [2.], a jelenleg érvényes nemzeti ajánlás is ezt a szemléletet tükrözi [4.], illetve az informatikai szolgáltatások szabályozása területén is megfigyelhető [5.]. Az említett források feldolgozása a honvédelmi szervezetek információvédelmi munkáját támogathatja, így jelen cikk jó példája a szabványok, a civil ajánlások alkalmazhatóságának vizsgálatára is.

A BEOSZTÁSBA HELYEZÉSSEL, VAGY MEGBÍZÁSSAL KAPCSOLATOS FELADATOK

Egyértelmű követelmény, hogy a honvédelmi szervezeteknél az adatkezeléshez történő feljogosítás, az elektronikus adatkezelő rendszerek üzemeltetési feladatainak ellátása csak a kezelt adatok érzékenységevel arányos személyi biztonsági feltételek megléte esetén történhet. A beosztásba helyezés (vagy munkaerő-felvételi eljárás), a más beosztás mellett végzett megbízás csak a meghatározott személyügyi eljárás után történhet.

Az eljárás során vizsgálni kell a munkavégzésre tervezett személy önéletrajzát, végzettségét és a jogszabályoknak megfelelő hatósági igazolásokat. A beosztásba helyezés során olyan, a jogszabályoknak megfelelő vizsgálatokat lehet lefolytatni, melyek egyértelmű képet adnak a jelentkező információbiztonsági alkalmasságáról, különösen az üzemeltetés vagy az információvédelem szempontjából kiemelt fontosságú munkakörök esetén. Ennek során az adatvédelemre vonatkozó követelményeknek megfelelően csak olyan nyilatkozat megtétele kérhető, illetve csak olyan alkalmassági vizsgálat alkalmazható, ami nem sért személyiségi jogot, a munkaviszony szempontjából lényeges tájékoztatást nyújthat, és ahhoz az érintett írásban hozzájárult. A pályázatkor a beküldött jelentkezéseket, a csatolt iratokat a pályáztató szervezeteknek a munkakör feltöltéséhez kötötten, a szükséges védelmi rendszabály által biztosítva kell őrizniük. A bekért adatokat a felvételi eljárás befejezésekor haladéktalanul meg kell semmisíteni, vagy vissza kell szolgáltatni, amely eljárásról a pályázót értesíteni kell.

Minősített adatok kezelése esetén a munkakör ellátásához a jogszabályokban rögzített szintű kockázatmentes nemzetbiztonsági ellenőrzési eredményre van szükség. A nemzetbiztonsági ellenőrzés mellett a minősítési szintnek megfelelő személyi biztonsági tanúsítvány szükséges, amelynek kiadása a jelenlegi követelmények szerint NATO, EU adat esetében a Nemzeti Biztonsági Felügyelet, nemzeti adat esetében az adatkezelő szervezet biztonsági vezetőjének feladata. Nemzetközi gyakorlatok, tanácskozások és egyéb rendezvények esetében a személyi biztonsági tanúsítványra vonatkozó követelmények meghatározása a minősítési szintnek megfelelően a rendező szervezet feladata. NATO, EU tagállam állampolgárainak NATO, EU KORLÁTOZOTT TERJESZTÉSŰ adathozzáférés – amennyiben a „need to know” elv megvalósul – személyi biztonsági tanúsítvány nélkül is engedélyezhető biztonsági tájékoztatás megtartása után, nyilvántartási kötelezettség mellett.

Az elektronikus adatkezelő rendszerek tervezése, fejlesztése, üzemeltetése, illetve a rendszerek biztonságához szükséges információvédelmi feladatok bizalmi munkakörnek minősülnek. Az ezzel kapcsolatos nemzetbiztonsági ellenőrzésre vonatkozó követelményeket a fontos és bizalmas munkakörök ellátására vonatkozó HM jogszabály tartalmazza. Új munkakörök kialakítása esetén az elektronikus adatkezelő rendszer tervezéséért felelős szervezetnek az információvédelmi szakirányítást támogató HM szervvel való egyeztetésre támaszkodva meg kell határoznia a munkakörre vonatkozó személyi biztonsági követelményt, amit meg kell jeleníteni a fontos és bizalmas munkakörök ellátására vonatkozó HM jogszabályban.

Az üzemeltetést végző személyek esetében az egész rendszerre, alrendszerre vonatkozó hozzáférési jogosultsággal rendelkező személyeknél a személyi biztonsági követelmények kialakításánál a minősítési szint mellett figyelembe kell venni a rendelkezésre állással kapcsolatos kockázati tényezőt, így a hozzáféréssel okozható veszélyekkel arányosan emelt szintű követelményeket kell meghatározni, illetve kiegészítő védelmi rendszabályokkal kell ellensúlyozni a véletlen vagy szándékos károkozást. Ezeket az általánostól eltérő rendszabályokat a rendszer-specifikus biztonsági dokumentumokban kell rögzíteni.

Új rendszerek kialakításakor gyakran elfelejtett, de nélkülözhetetlen feladat az üzemeltetői és az információvédelmi szakfeladatok ellátására vonatkozó képzési (továbbképzési) feladatok megjelenítése, és a kötelezően végzendő feladatok közé történő beillesztése. Egyes esetekben a nemzetbiztonsági követelmények szerinti ellenőrzéseken túl a kockázattal arányos mértékben mérlegelni kell az egyéni tulajdonságokat is (pl. felelősségtudat, terhelhetőség, koncentrálóképeség, pánik-tűrő képesség). A biztonsági szempontból kritikus informatikai és információvédelmi munkaköröket betöltő személyek esetében az alkalmasságot rendszeresen felül kell vizsgálni. Ezek azért egyre fontosabb feladatok, mert az

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

KASSAI Károly

adatkezelő képességek az esetek nagy részében a humán tényezők keresztül lényegesen egyszerűbben támadhatók (social engineering). A veszélyességet növeli, hogy gondosan megtervezett akció esetén *az érintett személy nem is sejti, hogy a manipulálás áldozata, és tevékenysége a szervezeti célokkal ellentétes.*

A munkaköri leírásokban, rendszer-specifikus biztonsági dokumentumokban történő feladat-meghatározás elméletileg nem bonyolult feladat. Gyakori eset azonban az egyes munkakörökhez tartozó *adatkezelési feladatok, felelősségi körök és jogosultságok, információvédelmi feladatok általános megfogalmazása; vagy a jelentési, tájékoztatási kötelezettségek hiányos fogalmazása, az események észlelése esetén követendő feladatok vagy a helyettesítési kérdések tisztázatlansága.*

A hozzáférési feljogosításkor *csak a munkakörhöz feltétlenül szükséges távhívási, adatkezelési vagy üzemeltetési jogosultságokat kell megadni,* ami az esetek egy részében nehezebb feladat, mint az általános hozzáférések megadása, így célszerű ezeket a folyamatokat is időszakosan áttekinteni. A problémák megelőzése érdekében új belépők esetében általános szabálynak kell tekinteni az általános biztonsági oktatás megtartását a hozzáférési jogosultság érvényesítése előtt, így elkerülhető a „nekem ezt senki nem mondta”, a „nem tudtam, hogy azt is el kell olvasni”, vagy a „másik szervezetenél így csináltuk” típusú védekezés. A képzésen résztvevő személyekkel a későbbi viták elkerülése érdekében aláírásukkal kell igazoltatni az oktatás megtörténtét, és az elhangzottak tudomásul vételét. Az oktatásnak ki kell térnie *az információvédelmi felelősség ismertetésére, a más szervezetenél végzett munkavégzés adatkezelési és védelmi feladataira, az otthoni munkavégzésre* (amennyiben az engedélyezett), valamint a *más szervezetektől átvett adatok kezelési és védelmi sajátosságaira.*

A BEOSZTÁS, MEGBÍZÁS IDEJE ALATTI INFORMÁCIÓBIZTONSÁGI KÖVETELMÉNYEK

Az elektronikus adatkezelő rendszerhez hozzáférési jogosultsággal rendelkező személyek (felhasználók, üzemeltetők) számára rendszeres időközönként oktatást kell tartani az adatkezelő képesség üzemeltetésével, alkalmazásával vagy felhasználásával kapcsolatos felelősségükről, információvédelmi feladataikról, az információs fenyegetésekről, a biztonsági követelményekről és az általános védelmi rendszabályokról, beleértve a jelentési kötelezettség alá tartozó események ismertetését és a követendő eljárásrendet. Az oktatás elrendelése és végrehajtása a szervezetileg illetékes vezető felelőssége, melyhez a következő szempontokat célszerű érvényesíteni:

- amennyiben jogszabály más követelményt nem határoz meg, nem minősített és minősített adatkezelő rendszerek esetében az oktatást éves gyakorisággal célszerű végrehajtani;
- az oktatás más foglalkozással összevonható, helyi sajátosságoknak megfelelően csoportokra bontva is végrehajtható;
- az oktatás mellett félévente célszerű önállóan, vagy más kötelező programhoz kapcsolva biztonsági tájékoztatást, ismeretfrissítést tartani;
- a rendszer használata vagy üzemeltetése területén tervezett jelentős változtatások előtt soron kívüli oktatást kell tartani;
- a hiányzó személyek számára pótfoglalkozásokat kell szervezni;
- az oktatás tartalmát, és a résztvevők névsorát a helyi információvédelmi szervezeti elemnél kell megőrizni;
- az általános oktatás mellett egyéni oktatás is elrendelhető.

Projektek, új tevékenységek előkészítésekor a szükséges specializált biztonsági képzést még a feladatok megkezdése előtt, dokumentáltan el kell végezni.

Minősített adatkezelés esetén a hozzáférési jogosultsággal rendelkező személyeknek az üzemeltetés–biztonsági szabályzatot évente át kell tanulmányozniuk. Az áttanulmányozás tényét, és a szabályzatban foglalt feladatok ismeretére és betartására vonatkozó nyilatkozatot minden személynek írásban kell tanúsítania. Az áttanulmányozás történhet egyéni-

leg (beleértve a hálózaton elektronikus formában hozzáférhető szabályzat tanulmányozásának lehetőségét is), vagy csoportosan. A nyilatkozatokat a helyi biztonságért felelős személynek nyilvántartva kell tárolnia.

A minősített elektronikus adatokat kezelő rendszerek hozzáférési jogosultsággal rendelkező személyeiről minden szervezetnél naprakész nyilvántartást kell vezetni.

Nemzetközi beosztásban lévő személyek, akik számára más nemzeti, vagy nemzetközi szervezet biztosít elektronikus adatkezelő szolgáltatást, az információbiztonsággal kapcsolatos rendszer-specifikus képzést a rendszer szempontjából illetékes (vagy a nemzetközi szerződés szerinti) szervezettől kapják, illetve automatizmus hiányában igényeljük.

A munkakörök vagy az adatkezelésre vonatkozó feladatok változása esetén a hozzáférési jogosultság megváltoztatása csak a szükséges ismeretek közlése, és a szükséges adminisztráció megtörténte után hajtható végre.

Nem honvédségi állományba tartozó személyek esetén, amennyiben az elektronikus adatkezelő rendszer teljes biztonsági dokumentumainak megismerése nem indokolt, a szükséges védelmi rendszabályokat tartalmazó kivonatot célszerű készíteni, és rendelkezésre bocsátani. Nyelvismeret hiányában a védelmi rendszabályok ismertetése szóban, más nyelven is megtörténhet, amely tény az oktatásról szóló jegyzőkönyvben rögzíteni kell.

Az elektronikus adatkezelő rendszerek információvédelmi szakfeladatait ellátó személyeket az információvédelmi szakirányítást támogató HM szervezeti elem által meghatározott általános elektronikus információvédelmi szaktanfolyamra kell beiskoláznia. A szaktanfolyamokra a résztvevők csak a szükséges nemzetbiztonsági ellenőrzésre, a személyi biztonsági tanúsítványra vonatkozó feltételek megléte esetén iskolázhatók be.

Az információvédelmi rendszabályok megsértőivel szemben a jogszabályoknak és a belső rendelkezéseknek megfelelő eljárást kell lefolytatni. A rendszabályok szándékos megsértése esetén az információs veszélyeztetés csökkentése érdekében a hozzáférési jogosultságot haladéktalanul fel kell függeszteni. Az esemény kivizsgálása során, amennyiben bizonyosodik, hogy a hozzáférési jogosultság a rendszer üzemeltetése szempontjából további kockázatot nem hordoz, a jogosultság a vizsgálat befejezése előtt is visszaállítható.

A szándékos, vagy véletlen események kivizsgálása, értékelése után a tapasztaltakat szükség esetén soron kívül, egyéb esetben a következő oktatáson kell feldolgozni.

Az MH rendszereket érintő esetekben, vagy amikor az egyedi incidensek más szervezetek számára is tanulságosak, célszerű központi, írásos tájékoztatást kiadni a tapasztalatok hasznosítása, a tanulságok levonása érdekében.

A rendszerek felhasználói, üzemeltetői számára biztonsági tudatosságot erősítő, a szervezet feladataihoz illeszkedő akciókat, figyelemfelkeltő programokat kell szervezni.

A BEOSZTÁS, MEGBÍZÁS MEGSZŪNÉSÉVEL KAPCSOLATOS INFORMÁCIÓBIZTONSÁGI KÖVETELMÉNYEK

A hozzáférési jogosultságokat (beleértve a létesítmények belépésére jogosító felhatalmazást is) a munkaviszony megszüntetésekor (vagy az adatkezelésre vonatkozó megbízás visszavonásakor) azonnali hatállyal vissza kell vonni.

A munkaviszony szüneteltetésekor vagy felfüggesztésekor a hozzáférési jogosultságokat zárolni, vagy törölni kell (belső és külső levelező rendszerek, és egyéb információs szolgáltatások), a mobil adatkezelő eszközöket, adathordozókat be kell vonni, és tárolni.

Bizalmas munkakörmél a munkaviszony változtatására vonatkozó döntés meghozatala előtt meg kell vizsgálni, hogy az adott személy milyen információs szolgáltatáshoz (vagy adathoz) rendelkezik hozzáférési jogosultsággal, mi a munkaviszony változásának (megszűnésének) oka, és azt melyik fél kezdeményezte. A kockázatok függvényében meg kell határozni azokat a kiegészítő védelmi rendszabályokat, amelyekkel biztosíthatók a szervezeti érdekek. Ennek hiányában kritikus funkciók benuharthatnak meg, adatok semmisülhetnek meg egy véletlennek tűnő üzemeltetői beavatkozás következtében, melyre a „bocsánat, tévedtem” vagy „nem tudtam, hogy még nem történt meg a mentés” típusú sablonos válasz már nem ad megoldást.

Munkaviszony megszűnése, vagy annak olyan változása esetén, ami az adatkezelői jogosultság változásával jár, az adott személy a részére rendelkezésre bocsátott elektronikus adatkezelést biztosító eszközökkel köteles haladéktalanul elszámolni. Ennek során célszerű az adatok érzékenységevel arányos törlési eljárásokat alkalmazni, mert a korábbi felhasználói adatok visszaélésekre is lehetőséget adhatnak. Az anyagi elszámolás mellett a hozzáférést biztosító egyéni azonosítókat, felhasználói fiókokat is haladéktalanul törölni kell. A változás elrendelése a munkavállaló közvetlen előljárójának, munkahelyi vezetőjének feladata. A technológiailag szükséges rendszeradminisztrátori hozzáférési jogosultságok törlésével egyidejűleg *gondoskodni kell a funkció azonnali betöltéséről, illetve a szükséges hozzáférési feljogosításról.*

Adott munkakörökhöz tartozó adatkezelési jog, képviseleti jog megszűnése esetén a közvetlen előljárónak intézkednie kell az együttműködő szervezet értesítésére a további jogosulatlan adatkezelés (illetéktelen megismerés, megtevesztés) megakadályozása érdekében. Többek között ezért is *szükségszerűen tiltani kell a külső szervezeti kommunikáció nyilvánosan elérhető (például ..@freemail.hu, ..@gmail.com levelező fiókok) vagy magán levelező rendszeren történő folytatását.*

A távozó személy számára célszerű biztonsági tájékoztatást tartani a jogszabályokban foglalt titoktartási kötelezettség fennállásáról, az ezzel kapcsolatos kötelezettségről.

A szervezeten belüli beosztások változását úgy kell kezelni, mint amikor az adott személy beosztásból távozik, illetve új beosztásba lép. Ezzel elkerülhető *a régi hozzáférések „benntagadásának” halmozódó hatása, a magánszorgalomból történő adatgyűjtés kiküszöbölése.*

Szervezeti változások, átszervezések esetében, ha szükséges, külön rendszabályok bevezetésével biztosítani kell (pl. hozzáférési jogok korlátozása), hogy bizalmas adatok illetéktelen felhasználása ne történjen meg (pl. közösen használt könyvtárak tartalmának egyéni mentése, egyéb formájú, az adott munkakörben indokolatlan adatgyűjtés, mobil eszközről, adathordozókról történő illetéktelen adatmásolás, vagy adatok elektronikus továbbítása).

OKTATÁS, KÉPZÉS, TOVÁBBKÉPZÉS

A szervezeteknél a helyi sajátosságoknak megfelelően a biztonsági oktatásokat felhasználói és üzemeltetői csoportokra bontva célszerű végrehajtani. A biztonsági oktatások témáit a honvédelmi szervezetek által üzemeltetett rendszerek sajátosságainak megfelelően kell kijelölni.

A szakirányítást végző HM szervnek az évek során felhalmozódott ellenőrzési, akkreditálási tapasztalatok, illetve a várható feladatok függvényében célszerű ajánlásokat tenni és oktatási témaköröket kijelölni. Ajánlott lehet például a jelszó biztonság és az egyedi azonosítás szabályai, a vírusok elleni védelem, a levelezés, az engedélyezett és tiltott adatkezelői tevékenységek, mentési feladatok, incidenskezelés, adathordozó szállítás, otthoni munkavégzés, rendezvények speciális adatkezelési igényei, magántulajdonú eszközökkel kapcsolatos rendszabályok, rejtjelzési kötelezettség, hordozható eszközökkel kapcsolatos rendszabályok, látogatók fogadása, információs fenyegetések és rendszer specifikus sebezhető pontok.

Az oktatáson mindezek mellett ismertetni kell a szervezetnél szubjektív, objektív okokból bekövetkezett incidenseket a helyes eljárások ismertetése, a tanulságok levonása érdekében.

A másik kiemelt feladat a biztonsági tudatosítás, tájékoztatás. Egy-egy rendezvényvel, feladattal kapcsolatban képek, rövid felhívások csatolhatók a tájékoztató anyagokhoz a biztonsági tudatosság fokozása érdekében. Folyosókon, közös használatú helyiségekben rövid, figyelemfelkeltő, a biztonsággal kapcsolatos üzeneteket tartalmazó poszterek helyezhetők ki, figyelmeztető feliratok, jelzések vagy hangos tájékoztatás alkalmazható (pl. mobil kommunikációs eszköz használatának tilalma, csomagok tárolására vonatkozó rendszabályok, belépési engedély viselésének kötelezettsége). Körlevelek, hirdetések, elektronikusán küldött emlékeztetők csatolhatók a szervezet előtt álló feladatokhoz, amelyek a biztonsági

incidensek szervezeti hatásaira mutatnak rá. A rendezvények, gyakorlatok résztvevőit a helyi sajátosságoknak megfelelően kialakított írásbeli vagy szóbeli tájékoztatásban szükséges értesíteni a helyi sajátosságokról.

Az előző, zömében helyi jellegű feladatokat központi szakági átképző tanfolyamokkal és haditechnikai céltanfolyamokkal, szakmai ismeret-kiegészítő tanfolyamokkal, katonai-szakmai továbbképzésekkel, valamint külföldi és hazai tanfolyamokkal kell erősíteni, támogatni. Ezekben a területeken már jól kialakult rend tapasztalható a honvédelmi tárcánál. A ZMNE bázisán kialakult, folyamatosan fejlődő tanfolyami rendszer, az éves összevonások és konzultációk hatására lassan érzékelhetők a honvédelmi szervezeteknél a szakmai közösség kialakulásának jelei. Ezen a területen komoly lendületet adhat a jogszabályok korszerűsítése és így a nemzeti – NATO, EU térfelekre szakított világ megszűnése, az elektronikus adatkezelő képességek korszerűsítése és ez által új erőforrások, lehetőségek biztosítása a biztonsági menedzsmentek számára.

ÖSSZEFOGLALÁS

A fentiek alapján látható, hogy a személyi biztonság a nemzetbiztonsági ellenőrzés, a minősítési szintnek megfelelő tanúsítványok, valamint nyilatkozatok és feljogosítások mellett még rengeteg feladatot tartalmazó, összetett kérdés.

A honvédelmi tárca a fentieknek megfelelően a személyi biztonság rendszer-specifikus tényezők szerinti meghatározását követeli meg a vezetőktől. Ennek megfelelően szükség van az elektronikus adatkezelő rendszereknél a munkakörök összeférhetetlenségének vizsgálatára, az üzemeltetői és biztonsági állománynál a helyettesítési feladatok meghatározására, valamint a műveletei során a minősített adatkezeléshez szükséges rendkívüli felhatalmazásra. [6.]

A cikkben röviden, tömören ismertetett követelmények segítségével pontosíthatók a szervezeti típusú (pl. Számítástechnikai Védelmi Szabályzat [7.] az Ált/210. szabályzat követelménye szerint) és a rendszer-specifikus biztonsági dokumentumokban [8.] a személyi biztonságra vonatkozó feladatok. Természetesen nem szabad elfelejteni azt az egyszerű ténnyt, hogy a technikai és a szervezeti változások napjainkban tapasztalható üteme mellett a szabályozók elévülési ideje egyre jobban rövidül. Így szervezeti és rendszer szinten kiemelt vezetői feladatként kell kezelni a szabályozók naprakészen tartását, az elektronikus adatkezelő képességek tekintetében pedig a változások kezelését.

Tárca szinten mindezek mellett az információbiztonság napi aktualitású kérdései közé kell tartozni, hogy létrejöjjön a honvédelmi tárcánál az informatikai biztonsággal kapcsolatos politika támogatására egy tárca szintű rendszer- és szervezet-független követelményrendszer az elektronikus adatkezelés biztonsága érdekében, amelyben helyet kell kapnia a személyi biztonsági kérdéseknek is.

Kulcsszavak: biztonságpolitika, információbiztonság, információvédelem, adatkezelés, személyi biztonság.

Keywords: security policy, information security, protection of information, information handling, personnel security.

FELHASZNÁLT IRODALOM

[1.] 2009. évi CLV. törvény a minősített adat védelméről, 20. §. (2) q)

[2.] MSZ ISO/IEC 27001 Informatika. Biztonságtechnika. Az információbiztonság irányítási rendszerei. Követelmények; A melléklet, A 8.1- A 8.3. p.

[3.] MSZ ISO/IEC 17799 Informatika. Biztonságtechnika. Az információbiztonság irányítási gyakorlatának kézikönyve (ISO/IEC 27002), 8.1 – 8.3. p.

[4.] Magyar Informatikai Biztonsági Ajánlások, Magyar Informatikai Biztonsági Irányítási Keretrendszer (MIBIK), Informatikai Biztonsági Követelmények v 1.1. 2008, p. 76-87.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE**KASSAI Károly****Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám**

[5.] ISO/IEC 20000-1 Information technology – Service management - Part 1: Specification; 3.3. p. és 6.6. p.

[6.] 94/2009. (XI. 27.) HM utasítás a honvédelmi tárca információbiztonság politikájáról, 19-21. §.

[7.] A Magyar Honvédség Informatikai Szabályzata (Ált/210), 199. p.

[8.] 179/2003. (XI. 5.) Korm. rendelet a nemzetközi szerződés alapján átvett, vagy nemzetközi kötelezettségvállalás alapján készült minősített adat védelmének eljárási szabályairól, 63. §. (2)-(3); (2010. április 1-től hatályon kívül)

OROSZORSZÁG HELYZETE A VILÁGGAZDASÁGI VÁLSÁGBAN

SITUATION OF RUSSIA IN WORLD ECONOMIC CRISIS

A tanulmány a pénzügyi válságról írt sorozat része. A szerző bemutatja az Egyesült Államokból indult pénzügyi válság hatásait Oroszország gazdasági és pénzügyi rendszerére.

The study is the part of the series written about the monetary crisis. The author presents effects of the monetary crisis from United States started onto Russia's economic and financial system.

Korábbi cikkemben^[1] már írtam a pénzügyi válságról és annak lehetséges hatásairól a kelet-közép-európai országokra. Most a témát folytatva, Oroszország helyzetét fogom bemutatni.

A gazdasági válságnak az orosz gazdaságra gyakorolt hatásairól számos szakértő beszélt már.^[2] Ezekhez az elemzésekhez hozzá kell tennünk Oroszország sajátos politikai rendszerét, ahol a gazdasági társaságok vezetése összefonódik a politikai elittel, így a pénzügyi krízis hatását nem ismerjük pontosan. Az országra gyakorolt hatásait természetesen vizsgálhatjuk a gazdaság oldaláról, néhány, a stratégiai iparágakra jellemző mutatószámmal, vagy a kormányzati elit lépéseivel, amelynek politikai hatásai nem teljesen nyilvánvalóak.

A krízis hatásainak vizsgálatakor először is nézzük meg az orosz állam hat alappillérét, vagyis azt, hogy mire támaszkodik, illetve támaszkodhat a mindenkori politikai elit:

1. **Földrajzi adottságok:** Fő geopolitikai riválisával, az Egyesült Államokkal, az Oroszországgal határos önálló államok, mint például a balti köztársaságok, Fehéroroszország, Ukrajna nem különülnek el földrajzilag. Az ország közép-ázsiai területe egy védett földrajzi környezet, de ezt a területet sem határolják nagyobb folyók vagy hegyek. A Kaukázus nyújt védelmet a déli területeken, főként a beleékelődő oroszbarát államokkal. A földrajzi adottságok ellensúlyozására és érdekeinek védelmére Moszkva kidolgozta az úgynevezett „közel külföld stratégiát”.
2. **Politika:** Nem titok, hogy a Kreml igyekszik vasökölrel fenntartani a hazai rendet. A politikai elit tanult a múlt forradalmaiból, illetve a Szovjetunió megszűnésekor kialakult helyzetből, és a korábban kiépült ellenőrzési mechanizmusok használatával igyekszik elkerülni megismétlődésüket. Az ellenzék nem képes tényleges ellensúlyt felmutatni a kormány által megvalósított központi ellenőrzéssel szemben. Az orosz élet minden területét áthatja ez a kontroll, bár nem látható minden egyes részlete, de ettől függetlenül jelen van a politikai pártokban, a szabályozott, erősen központosított médiában, a demokratikus tüntetések csekély számában, valamint az orosz rendszer egészében. Az orosz biztonsági szolgálatok beszivárgása a társadalmi, gazdasági rendszerbe nem új jelenség. Már Sztálin idejében megerősítették ezt a rendszert, és Vlagyimir Putyin miniszterelnöksége, illetve elnöki mandátuma alatt tovább erősödött. Ennek a fajta politikai erőnek nincs sem gazdasági, sem pénzügyi alapja, ez az erő a politikai intézmények és pártok gyengeségeire, valamint hiányára, az ellenzék erőtlenségére, a katonai és biztonsági szolgálatok támogatására épül. Oroszország szomszédai, különösen Európában, nem ismerik el ezt a típusú politikai erőt, mert saját politikai rendszereik jelentősen eltérnek, és nem engedik meg a katonai és a biztonsági szolgálatok ilyen fokú támogatását.
3. **Társadalmi berendezkedés:** A politikai rendszer ellenőrzése, a gazdasági helyzet, az orosz rendszer szociális törései hosszú távon nyomot hagytak az orosz gondolkodásban. A szovjet időkben az iparosítás és a militarizálás feltételeinek megteremtését a központosított állam tette lehetővé. Az orosz állam mondta ki egyértelműen, hogy az állam fennmaradása és a termelékenység fontosabb a nép jóléténél. Oroszország politikailag és gaz-

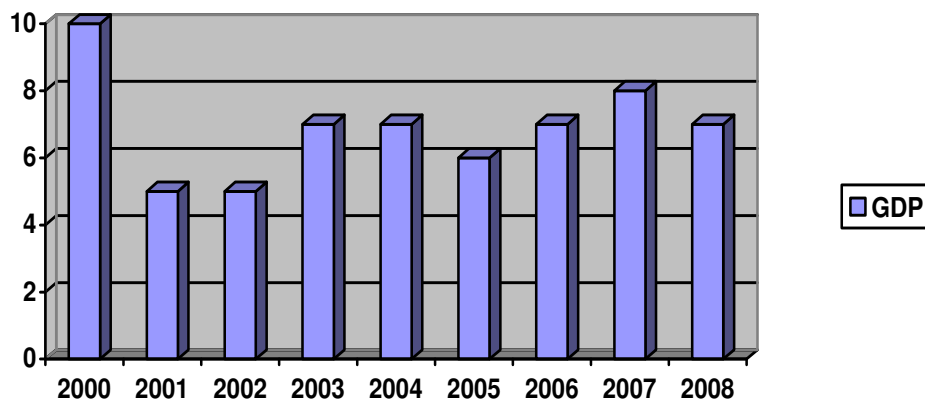
daságilag erős, azonban ereje nem a nép hangjától, hanem attól származik, hogy a fenti alapelvet a szovjet idők óta nem kérdőjelezték meg. Ez is jól mutatja az orosz és a nyugati mentalitás közötti jelentős eltérést. Míg jelenleg Európában tüntetések zajlanak a válság hatásainak csökkentése érdekében, addig Oroszországban csak néhány szegényes tüntetésről tudtak beszámolni – azok is inkább vidéken történtek – a jelszavakból is következtethetünk arra, hogy az emberek támogatják az államot, de nincsenek megelégedve a gazdasági helyzettel.

4. *Természeti erőforrások:* A modern Oroszország a természeti kincsek széles tárházát birtokolja az élelmiszerektől a nyersanyagokig. A különböző tőzsdék ingadozhatnak, a valuta összeomolhat, azonban az ország hozzáfér az élethez szükséges valamennyi erőforráshoz. Túl azon, hogy sok erőforrás kettős célt szolgál, hiszen biztosítja Oroszország függetlenségét a külvilágtól, ugyanakkor hatalmat is ad a kezébe. Elég csak a földgázra gondolnunk, amelytől Európa jelentős mértékben függ. Az energiaellátást Oroszország egyaránt használja politikai és gazdasági fegyverként, akár az árak növeléséről, akár a szállítások leállításáról beszélünk. Az energiahordozók jelentősége és a beszerzési források elérhetősége a recesszióval csak nőtt.
5. *Katonai erő:* Az orosz hadsereg egy modernizáció és szerkezetátalakítás közepén tart, új modern hadviselési képességekkel. Még számos kérdés vár megoldásra, azonban a Grúzia elleni háború megmutatta az új valóságot. Oroszország célja a katonai egyenlet újbóli egyensúlyba hozása, és annak területi integritásának biztosítása nukleáris arzenálja segítségével. További cél a hosszú távú nukleáris paritás biztosítása az amerikaiakkal.
6. *Hírszerző szolgálatok:* Oroszországban működik a világ egyik legnagyobb és legkifinomultabb hírszerző és biztonsági szolgálata. A XX. században csak az Amerikai Egyesült Államok ilyen típusú szolgálatai voltak a riválisai. A KGB^[iii](jelenleg FSZB^[iv]) az elmúlt évtizedekben a politikai, a társadalmi és a gazdasági élet minden területére beszivárgott. Jelen van a volt szovjet utódállamokban éppúgy, mint a „messze külföldön”^v, bár a legintenzívebb hangsúly inkább az orosz periférián van. A szolgálatok mindig kiemelt fontosságúak voltak, és a leg-erősebb pillérét alkották/alkotják a politikai elit támogatásának.

Míg jelenleg Oroszország elveszíti gazdasági lehetőségeit és a biztonságának egy részét, addig politikai berendezkedését nem rázta meg alapjaiban a pénzügyi válság, és az ezt követő recesszió.

OROSZORSZÁG GAZDASÁGI HELYZETE

Ebben a részben bemutatom az orosz gazdaság helyzetét, valamint rámutatok arra, hogy milyen hatásai vannak a gazdaságra az Egyesült Államokból kiindult gazdasági válságnak. A Világbank elemzői félfévente jelentést készítenek az orosz gazdaság aktuális állapotáról. Ezeket a jelentéseket alapul véve igyekszem bemutatni, milyen állapotban érte az országot a krízis. 1999 és 2008 között az ország GDP-je átlagosan 7%-kal bővült, aminek következtében az ország újra elfoglalta helyét a világ 10 legnagyobb gazdasági hatalma között.

1. ábra: Az Orosz Föderáció GDP-jének növekedése 2000 és 2008 között^[vi]

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

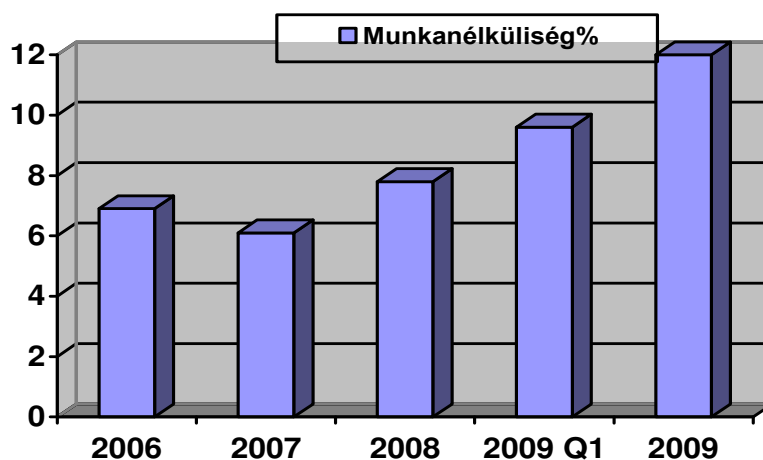
MÁRTON Andrea

A gazdaság ilyen nagymértékű és gyors fejlődését az energiahordozók exportjából származó extra jövedelem, valamint a jelentős mértékű külföldi működő tőke beáramlás tette lehetővé. A gazdasági válság kirobbanása előtt a Világbank által kiadott elemzés^[vii] már felhívja a figyelmet arra, hogy az orosz gazdaság a túlfűtöttség jeleit mutatta. A világbanki jelentés az infláció felgyorsulását és a likvid pénzmennyiség nagyságát, valamint az élelmiszerár-robbanást jelölte meg legsúlyosabb problémának. Ez a jelentés ugyanakkor azt is kiemeli, hogy az ország nagyon sok reformot^{viii} vezetett be, így a gazdaságot lényegesen jobb állapotban érte a krízis, mint a többi feltörekvő országot.

Ugyancsak a világbanki jelentés mutatott rá, hogy az oroszországi válság három, egymástól jól elkülöníthető szakaszra bontható:

1. Az orosz pénzügyi krízis első szakasza a 2008. május 19. és szeptember 12. közötti időszak, amikor az orosz tőzsdeindex (RTS) a csúcstról folyamatosan és jelentősen csökkent. Az olajár a történelmi magaslathoz képest lejtmenetbe kapcsolódott, és gyakorlatilag együtt mozgott a tőzsdeindexszel. A tőzsdei esés a pénzügyi rendszeren belül maradt. Míg azonban néhány bank jelentős külső adósságtörlesztéssel nézett szembe, a bankok többségének nem kellett jelentős visszafizetési nehézségekkel vagy folyamatos likviditási válsággal szembesülniük. A legfontosabb változás 2008. szeptember 8-án következett be, amikor a betéti aukción 50%-kal több ajánlat érkezett a költségvetés szabad pénzeszközeinek lekötésére.
- 2.) Az orosz pénzügyi válság második szakasza a likviditási és a bizalmi válság kialakulása volt 2008. szeptember 15. és 19. között. Ennek fő okai az amerikai piacon bejelentett negatív hírek voltak: a Lehman Brothers csődvédelmet, míg az AIG 40 milliárd USD kölcsönt kért a FED-től. Ezt követően eluralkodott a pánik, ezért az orosz Pénzügyi Szövetségi Szolgálat 2 napra bezárta a tőzsdét.
- 3.) Az orosz pénzügyi válság harmadik szakasza a gyors és erőteljes politikai válaszoké volt. Ennek köszönhetően a 2008. szeptember 17-i bejelentéseket követően a tőzsde ledolgozta a veszteségét. A 2008. november 6-án elfogadott kormányzati akciótér már a bankszektor mellett a reálgazdaságról is szólt és kimondta, hogy válság van.

A reálgazdaság csökkenésével jelentősen nőtt a munkanélküliség. A Világbank 2009. júniusi jelentése szerint a munkanélküliségi ráta 13%.^[ix] A márciusi jelentés szerint az állástalanok száma 2,7 millióval nőtt. ^[x]

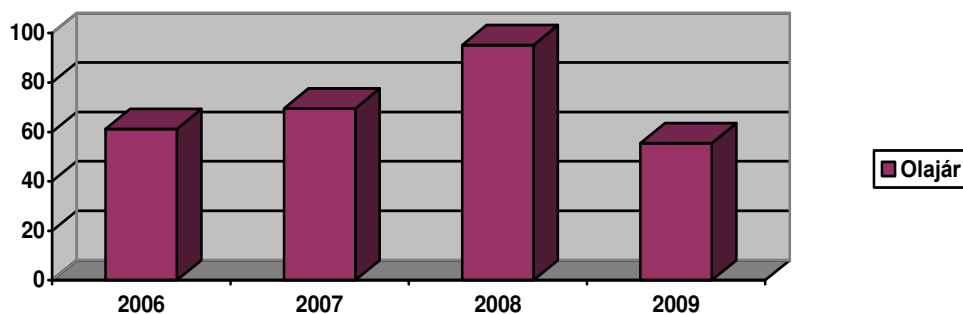
2. ábra: A munkanélküliség alakulása 2006 és 2009 között ^[xi]

A legrosszabb helyzetben azok a régiók vannak/voltak, ahol egy-egy jelentősebb fém- vagy autógyártó vállalattól függ a foglalkoztatottság.

A reálgazdaság csökkenése még egy jelentős helyen érezte hatását, ez pedig a pénzügyi rendszer volt. A világbanki jelentések is felhívták a figyelmet az orosz bankrendszer sebezhetőségére.

AZ OROSZ BANKRENDSZER ÉS A PÉNZÜGYI VÁLSÁG

Az orosz bankrendszer rendkívül gyors növekedést könyvelhetett el az elmúlt években. 2004 elején a bankrendszer növekedése a GDP mintegy 40%-a volt, az elmúlt öt évben pedig elérte a 65%-ot. Ez a rendkívül gyors növekedés két fő tényezőre vezethető vissza. Az egyik az orosz gazdaság erős növekedése és a pénzügyi infrastruktúra fejlődése, amelyeket a magas olajár hajtott. A másik tényező a külföldi hitelfelvétel. A bankszektor növekedése odavezetett, hogy főleg a kis betétszegény bankok külföldi hitelfelvétellel pótolták a forráshiányt. Ezáltal az orosz háztartások részére megnöttek a hitelfelvételi lehetőségek. Az orosz bankok így rendkívül nyereségesek lettek, azonban a bankrendszer egésze rendkívül sérülékenyvé vált. Mint már azt bemutattam, az orosz gazdaság és a pénzügyi szektor két külső tényezőtől függ: az olajártól és a nemzetközi pénzügyi piacok helyzetétől. Az olajár drasztikus csökkenése és az egyik legnagyobb pénzügyi befektető bankház összeomlása drámai hatást váltott ki az orosz pénzügyi szektorban.

3. ábra: Az olajárak változása 2006 és 2009 között^[1]

A közepes méretű orosz bankok már jelentős mértékben függenek az értékpapírcsoportoktól, számukra saját eszközeik egy részének elvesztése, illetve a részvényárfolyamok összeomlása súlyos likviditási gondokat okozott. Ezt a problémát erősítette fel a hitelválság, hiszen a bankok az államadósság finanszírozására saját részvényeiket használták fel. Ezenkívül az olajár csökkenése – a legjelentősebb szektorban – az energetika iparban és a hozzá kapcsolódó bankszektorban elvitte a vállalati pénzforgalom jelentős részét.

A KÜLFÖLDI DEVIZAFÜGGÉS

Az orosz bankszektor szinte elképzelhetetlen növekedést produkált a 2000 utáni években. Viszont a hazai betétállomány nem nőtt olyan mértékben, mint a hitelezés, így szükséges volt a külföldi kölcsönök felvétele. Bár nemzetközi összehasonlításban a külföldi devizahitel-állomány nem nagy, azonban rendkívül gyorsan nőtt, és a bankközi piacon csak rövid futamidejű hitelek felvételére volt lehetőség. Egy vizsgálat megállapította, hogy a bankközi piacon bonyolított tranzakciók több mint fele külföldi pénzügyi intézmények vagy külföldi ügyfelek között bonyolódott. Ez azt jelentette, hogy a bankrendszer rendkívül nyitott, és nagymértékben függ a külföldi pénzügyi intézmények kockázatvállalási hajlandóságától. A növekvő külföldi hitelfelveleteknek különösen kedvezett az Orosz Nemzeti Bank által követett árfolyam-politika. Annak érdekében, hogy biztosítsa a makrogazdasági stabilitást, a hazai ár versenyképességét, a rubelt többé-kevésbé stabilan tartotta, annak ellenére, hogy növekedett az inflációs nyomás. A belföldi kamatszint jóval meghaladta a külföldi hitelkamatok szintjét, így a külföldi devizahitelek rendkívül olcsónak tűntek. 2008 őszén azonban a refinanszírozási kínálat kiszáradt, amely kizárólag ebben az időben a pénzügyi intézményekkel szemben fellépő bizalmi válságnak tudható be. Az Orosz Nemzeti Bank felhasználta az összes rendelkezésére álló forrást a likviditás növelésére, miközben rögzítette a rubel átváltási árat. Ez likviditást teremtett a piacon dollárban, azonban fokozatosan leértékelt a rubelt. A leértékelés okozta félelem vezetett a pénzügyi piacok összeomlásához.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

MÁRTON Andrea

Amint a fent leírtakból is következett, lassabban nőtt a hazai hitel állománya, azonban az inflációs nyomás továbbra is megmaradt. A finanszírozási nehézségek, a növekvő fizetési hátralékok és a betét állományok külföldi devizában történő elhelyezése azt eredményezte, hogy a likviditási válság elérte a pénzügyi szektor egészét.

A bankok nem akartak rubelben hitelezni, a hitelfelvevők pedig nem mertek külföldi devizában hitelt felvenni. A bankok ebben a helyzetben, a rubelben denominált betéteik jelentős részét külföldi devizára cserélték, azonban az árfolyammal szembeni bizalomvesztés még mindig komoly gondot jelentett. Oroszország ebben a helyzetben folyamatosan küzdött az árfolyam-leértékeléssel. 2008 novembere és 2009 februárja között a rubel 30%-kal értékelődött le a dollárral szemben. Ezek a lépések lehetővé tették, hogy minden piaci szereplő felkészüljön az árfolyamcsökkenés okozta kockázatokra. A bankok 2008 év végére vállalati hitelállományuk jelentős részét külföldi devizára cserélték. 2009. év elejére az ország harminc legnagyobb bankja vállalati hitelállományának csaknem 40%-a külföldi devizában volt.

Ebben a helyzetben a kormányzat gyors és erőteljes beavatkozására és támogatására volt szükség a pénzügyi rendszer megmentése érdekében. A válság tehát egy alultőkésített és erősen széttagolt bankrendszert talált Oroszországban. A hitelintézetek száma 1296 volt, ebből a bankok száma 1250.^[xiii] Ekkor összesen 71 teljesen, 25 pedig 50%-ban külföldi tulajdonú pénzintézet létezett. Az állam a bankrendszer jelentős részét ellenőrzi, a 10 legnagyobb bank közül 6 állami kézben, míg a másik négyből 2 külföldi, 2 pedig belföldi magánszemélyek tulajdonában van.

A válságkezelő lépések elkerülhetetlen feltétele volt a bankrendszer konszolidációja felé tett lépés, amely meghatározta, hogy a bankok saját tőkéje legalább 180 millió rubel kell, hogy legyen. Azoknak a bankoknak, amelyeknek tőkéje ennél kisebb, folytathatják működésüket, 2010. 01. 01-re minimum 90 millió rubelre kellett felemelniük az alaptőkét, 2012. 01. 01-re pedig el kell érni az előírt tőkemennyiséget.^[xiv] A központi bank a költségvetés szabad pénzeszközeit helyezte el a kereskedelmi bankoknál, majd – hogy növelje a bankok hitelezési lehetőségeit, – csökkentette a kötelező tartalékrátát. Amikor kiderült, hogy az eddig megtett lépések nem elegendőek a pénzügyi szektor megmentésére, a kormányzat újabb nagyszabású akciótervvel állt elő. A központi bankon keresztül a három legnagyobb lakossági bankot öt- milliárd dollár értékben segítette ki. A betétesek bizalmát növelő intézkedésként pedig felemelte az állami betétgarancia maximumát, illetve a betétbiztosítási alap is tőkeinjekciót kapott. A 2008-ban bevezetett és a 2009-ben végrehajtott válságkezelő intézkedések összértéke megközelíti az ország GDP-jének 6,7%-át.

Kormányzati intézkedések	Milliárd rubel
1.) Betétbiztosítási Alap feltőkésítése	200
2.) Jelzáloghitel Ügynökség feltőkésítése	60
3.) Bankok konszolidációja	120
4.) Rosagrolising feltőkésítése	25
5.) Alárendelt kölcsönök folyósítása	1005
Összesen:	1410

1. táblázat: A kormányzat lépései a pénzügyi szektor megmentésére^[xv]

A válság hatásai még ma sem teljesen egyértelműek, az általa előidézett problémák csak becsülhetőek. A válságban legjobban érintett bankrendszer és pénzügyi szféra strukturális és pénzügyi gondokkal küzdött. Ez alapvetően a kisebb bankok rendkívüli kitétségével magyarázható, amelyek hitelezését külföldi tőkéből oldották meg. A válság hatására azonban ezeknek a bankoknak felül kell vizsgálniuk eddig folytatott üzletpolitikájukat, amelynek hatására az eddig elaproszódott bankrendszer koncentrációja fog bekövetkezni. A válság hatott az ingatlanpiacra, amely jelentős visszaesést produkált, aminek hatásai súlyosan érintik az ingatlanhitelezéssel foglalkozó bankokat.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

MÁRTON Andrea

A kormányzat erőteljes lépései ellenére sem lehetett megállítani a válság Oroszországba történő begyűrűzését. Az orosz gazdaság a 2007-es év túlfűtöttségéből 2009-re az 1998-as év recessziójáig jutott. A korábbi évek szigorú gazdaságpolitikájának következményeként kifejezetten jó makro ökonómiai alapokkal érte el a válság, azonban ezek az alapok is csak tompítani tudták a gazdasági válság hatásait, valamint növelni tudták a kormányzat mozgásterét a pénzügyi lépések meghozatalára.

Kulcsszavak: Oroszország, pénzügyi válság, bankrendszer

Keywords: Russia, financial crisis, bank system,

FELHASZNÁLT IRODALOM

SOLANKO, Laura: *Why did the financial crisis impact so strongly on the Russian banking system?*

<http://www.bof.fi/NR/rdonlyres/CE90E19B-65EE-4E7B-93A5-CD65959055CD/0/focus0909e.pdf> letöltési idő: 2009-12-20. 13:30

Leminősítések <http://www.maipiac.hu/index.php/piaci-hirek-belfold/2686-leminositesek?format=pdf> letöltési idő: 2009-08-30 12:21;

Márton A.: *Az amerikai másodlagos jelzálogpiaci válság hatásai*, Hadtudományi Szemle on-line 2009, I. szám 97-107 oldal

Oroszország felől érkezik az újabb hitelválság <http://www.ingatlanmagazin.com/read/5482?h> letöltési idő: 2009-08-30 12:24

Russian Economic Report Világbank jelentése 16; 2008 június <http://www->

wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2008/07/09/000333038_20080709023000/Rendered/PDF/441450REVISED016B01PUBLIC10rer16eng.pdf letöltési idő: 2009-12-21 13:56

Russian Economic Report Világbank jelentése 17; 2008. november <http://www->

wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2008/12/05/000333038_20081205005550/Rendered/PDF/467240ENGLISH0100Nov020080rer171eng.pdf letöltési idő: 2009.12-21 13:55

Russian Economic Report Világbank jelentése 18; 2009. márci-

[us<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/rer18eng.pdf>](http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/rer18eng.pdf) letöltési idő: 2009-12-21 13:46

Russian Economic Report Világbank jelentése 19; 2009. június

<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/305499-1245838520910/rer19-eng.pdf> letöltési idő: 2009-12-21 12:10

www.cbr.ru

www.gks.ru

[ⁱ] Márton A.: *Az amerikai másodlagos jelzálogpiaci válság hatásai*, Hadtudományi Szemle on-line 2009, I. szám 97-107 oldal

[ⁱⁱ] Lásd pl.: *Leminősítések* <http://www.maipiac.hu/index.php/piaci-hirek-belfold/2686-leminositesek?format=pdf> letöltési idő: 2009-08-30 12:21; *Oroszország felől érkezik az újabb hitelválság* <http://www.ingatlanmagazin.com/read/5482?h> letöltési idő: 2009-08-30 12:24

[ⁱⁱⁱ] KGB: Комитет Государственной Безопасности, Komitet Goszudarsztvennoj Bezopasznosztyi magyarul: Állambiztonsági bizottság

[^{iv}] FSZB: Федеральная служба безопасности Российской Федерации, Federalnaja szluzsba bezopasznosztyi Rosszjiszkoj federacii, magyarul: Az Oroszországi Föderáció Biztonsági Szövetségi Szolgálata

[^v] Messze Külföld: Nyugat –Európa, Amerikai kontinens, Afrika.

[^{vi}] Forrás: www.wordbank.org; a grafikon a szerző műve

[^{vii}] Világbank jelentése 16; 2008 június http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2008/07/09/000333038_20080709023000/Rendered/PDF/441450REVISED016B01PUBLIC10rer16eng.pdf letöltési idő: 2009-12-21 13:56

[^{viii}] A két legjelentősebb reform a Strukturális Alap létrehozása, illetve az áttérés a hároméves költségvetési ciklusra.

[^{ix}] *Russian Economic Report Világbank jelentése* 19; 2009 június

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

MÁRTON Andrea

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/305499-1245838520910/rer19-eng.pdf> letöltési idő: 2009-12-21 12:10

[^x] Russian Economic Report Világbank jelentése 18 2009 március

<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/rer18eng.pdf> letöltési idő: 2009-12-21 13:46

[^{xi}] Forrás: www.gks.ru a grafikon a szerző műve

[^{xii}] Forrás: www.worldbank.org a grafikon a szerző műve

[^{xiii}] Bulletin of Bank Statistic <http://www.cbr.ru/eng/publ/BBS/bbsq0904e.pdf> letöltés ideje: 2010.február 21. 12:00

[^{xiv}] RIA Novosztyi, 2009. február 13. <http://en.rian.ru/analysis/20090213/120129213.html> letöltés ideje: 2009. december 20. 12: 30

[^{xv}] Forrás: Russian Economic Report Világbank jelentése 18 2009 március

<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/rer18eng.pdf>

letöltési idő: 2009-12-21 13:46

AZ ISZLÁM ÉS A NYUGAT

THE ISLAM AND THE WEST

Fischl Vilmos evangélikus lelkész, külügyi szakértő, a hadtudomány (PhD) doktora, a Magyarországi Evangélikus Egyház alkalmazottja. Publikációjának címe: *Az iszlám és a Nyugat*. A szerző azt vizsgálja, hogy az iszlám és Nyugat hogyan viszonyulnak egymáshoz, különös tekintettel az Egyesült Államokra, valamint az iszlám és demokrácia milyen módon viszonyul egymáshoz. Az iszlám fundamentalizmust is elemzi, amely napjaink nagy kihívása.

The Rev. Dr. Vilmos Fischl is a Lutheran pastor, with Master of Arts in International Relations, he is (PhD) Doctor of Military Science, and he is the employee of the Evangelical Lutheran Church in Hungary. The title of his publication is: *The Islam and the West*. The article an in-depth study, that how do the Islam and West approach to each other, with special regard to the United States, and also, what is the attitude between Islam and democracy. The Islam fundamentalism is under analyzed too, which is a big challenge nowadays.

BEVEZETÉS

Manapság egyre többet hallunk az iszlám és a Nyugat közötti problémákról. Szeretnék átfogó jelleggel foglalkozni az iszlám és a Nyugat történelmi és jelenkori kapcsolatainak és konfliktusainak a bemutatásával. Foglalkozom az iszlám fundamentalizmussal, amely napjaink egyik legjelentősebb kihívása.

Arra próbálok feleletet adni, hogy hogyan és miért harapózhatott el a radikális iszlám világ Nyugat- és Amerika-gyűlölete, mennyiben őlt ez vallási köntöst, és mennyire vehető komolyan a missziójellege, tehát mennyiben irracionális, következésképp milyen esélyei vannak a nyugati módszerekkel való megállításának

Az iszlám tényleg a béke vallása-e? Az arab hittudósok és tömegek szemében az az iszlám, amely a nem muszlim világot a "Háború Házának" nevezi, azt nem lehet igazi iszlámnak nevezni. S vajon hány Oszama bin Laden támad még, aki az általános szegénység és a többi társadalmi probléma orvoslását egyedül a Nyugat kíméletlen elpusztításában véli megtalálni? Ezekkel a kérdésekkel foglalkozom publikációmban.

AZ ISZLÁM ÉS AZ EURÓPAI TÁRSADALOM

Az iszlám kezdete Mohamed és az őt elutasító Mekka lakói közötti összetűzésekhez köthető. Mohamed 622-ben, a hidzsra évében alapítja meg Medinában a sária által irányított teokratikus társadalmat. A sária a Koránban és a Szunnában megmutatkozó isteni törvény, melyet később négy nagy jogtudományi iskola formált rendszerré.¹ E jogalkotások mintegy háromnegyede az állam felépítésével foglalkozik, a fennmaradó rész pedig az egyén és a társadalom viszonyának minden részletére kiterjedő joggyakorlatot foglalja össze. A hidzsrától kezdve láthatjuk tehát, hogy az iszlám vallásból iszlám társadalom lett. Ettől fogva az iszlámban a politika és a vallás szerves egészet alkot.

Ez azt is jelenti elvben, hogy a pluralista és laikus társadalom nem fogadható el az iszlám számára. Ez csupán elv, ugyanis tudunk olyan iszlám országokról, amelyek azon vannak, hogy az egyház és az állam valamilyen módon szétváljon, vagyis szekuláris államban gondolkodnak. Ilyen állam pl. Törökország, aki azon van, hogy ezzel a cselekedetével is bizonyítsa, hogy alkalmas az EU tagságra. Gyakorlatilag azonban az iszlám társadalom számára nincs szekuláris állam. Európa számára egyház és vallás külön kell, hogy létezzen.

¹ <http://www.csi-magyarorszag.hu/pdfs/bouladiszlam.pdf>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

FISCHL Vilmos

A muszlimok számára csak egy vallás van, az iszlám, ahogy a Korán tanítja. Ebben semmiben nem különbözik a kereszténységtől, amely természetesen szintén egyetemes. Elkerülhetetlen volt, hogy ez a két egyetemes vallás összeütközzön egymással. A történelemben meg is mutatkozott ez a szembenállás. Meggyőződésem, hogy amennyiben az iszlám és a kereszténység nem tud ma összefogni egy jobb világ érdekében, akkor megint szembe kerülnek. A nehézséget az okozza, hogy az iszlám nem csupán vallás, hanem vallást, társadalmat, politikát és kultúrát egyesítő rendszer. Olyan életforma, amely egész embert kíván, ebben megfelel a középkori kereszténységnek, amely a társadalom minden dimenzióját meghatározta: a vallást, a politikát, a kultúrát, a társadalmi és családi kapcsolatokat. Ez az oka annak, hogy ma nehéz tárgyilagosan szemlélni az iszlámot, különösen Európában.

Az utóbbi évekig Európa nyitott, toleráns és elfogadó módon viszonyult az iszlámhoz. Az iszlám által képviselt értékek és az általa teremtett lenyűgöző kultúra miatt tiszteletre méltó vallásnak tartotta. A legújabb fejlemények azonban már Európát is nyugtalanítják, gondolok itt a 2001. szeptember 11-ei eseményre. Azóta Európa másként kezeli az iszlámot. George Bush egy érdekes hasonlatot alkalmazott, amely szerint az iszlám a „Rossz birodalma”, amellyel szemben áll a „Jó Birodalma”, – ami természetesen Amerika – egyáltalán nem járult hozzá a probléma megoldásához, sőt, megerősíti Samuel Huntington „A civilizációk összecsapása és a világtrend átalakulása” című könyvében kifejtett tézisét, mely szerint az iszlám és a nyugati világ közötti konfliktus elkerülhetetlen. A „Nyugat” (és e fogalom alatt jelen esetben Magyarország is értendő) iszlámmellenessége vagy e vallással szemben mutatott érdektelensége, a rendkívül sokszínű muszlim kultúra jelenségeinek és értékeinek ignorálása vagy háttérbe szorítása illetve félreértelmezése nem új keletű probléma kontinensünkön, ám napjainkban jelentős mértékben felerősödött ez a tendencia. A tragikus amerikai merényletsorozat felkorbácsolta az indulatokat és a médiában meglehetősen sok, az iszlám vallás alaptanításait félreértelmező, tévhiteken alapuló, olykor az egész iszlám világot bűnösnek kikiáltó megnyilatkozás hangzott el. A hosszabb távú béke azonban elképzelhetetlen a kultúrák, vallások közötti párbeszéd kiszélesítése nélkül. II. János Pál pápa Damaszkuszban tett kijelentései, az iszlám egyetemekkel már meglévő és kiépítendő tudományos kapcsolatok egyaránt jelzik az iszlám kultúra „hagyományos” megítélését felülvizsgáló szemléletváltást.²

Jelenleg az iszlám óriási előnyre tett szert Európában, mivel a keresztény hit visszaszorulóban van, a vallásukat gyakorlók száma pedig soha nem látott méretekben csökken. Így két dolog lehetséges: vagy megújul a kereszténység és új erőre kap, vagy pedig az általa hagyott szellemi ürt betölti az iszlám, a keleti vallások, az ezoteria.

Azt gondolom, hogy Európa nem gubózhat be, hogy saját határai mögött békében és biztonságban éljen, hanem „nagy célokra” van szüksége. Ha nincs megfelelő látásmódja és célja, akkor megszűnik önmaga lenni. Évszázadok alatt a hódítás és a nagy hatalmi törekvések szellemétől vezérelve szemet vetett az egész világra, ma azonban a szolgálat és a felelősség elvén meg kell nyílnia a világ előtt. Segítenie kell ma Európának más, nem európai országoknak, hogy ezáltal önmagára találjon.

A mára megvalósult gazdasági egység után Európának feltétlenül létre kell hoznia a politikai egységet is. A gazdasági egység létrehozása sem könnyű feladat, hiszen a gazdaság sokszínűsége mellett nehéz az EU gazdasági követelményeinek mindig megfelelni. A politikai egység talán még nehezebb. Az európai államokat ugyanis túlságosan meghatározza és jellemzi saját múltjuk, kultúrájuk, önazonosság tudatuk és nemzeti értékeik. Mindegyiküknek kompromisszumot kellene kötnie és komoly áldozatot kellene hoznia, hogy létrejöhessen a politikai egység. Létrejön-e ez az egység?

Hogyan viszonyuljon Európa a muszlimokhoz? Ez nehéz kérdés. Egyfelől megértőnek és humánusnak kell lenni a bevándorlókhoz, akik elveszettek és tanácstalanok a számukra teljesen idegen kultúrában. Így tehát világos, hogy a bevándorlóknak szükségük van a beilleszkedéshez való segítségre. Másfelől azonban a befogadó és megértő hozzáállás nem jelentheti a saját kultúra feladását és a teljes nyitottságot kivétel nélkül minden esetben. Az iszlámon belül van egy úgynevezett radikális-aktivista fundamentalista irányzat. Ennek az irányzatnak tanításai és cselekedetei, „Nyugat-

² <http://kerikata.hu/publikaciok/text/actaisz.htm>

ellenessége” rémisztőleg hat napjainkban is az amerikai és európai emberekre, jöllehet, óriási hiba a „radikális muszlim mozgalmakat az iszlám egészével azonosítani”.³ Továbbá ez az irányzat csakis az iszlám állam kereteiben gondolkozik és annak minden eszközével – akár erőszakkal is – történő megvalósításáért küzd.⁴ Európa nyitottságát vizsgálva biztonspolitikai szempontból világosan kell látnunk, hogy pl. az iszlám fundamentalizmus ezen irányával szemben nem lehet kompromisszum. Korábban pont Európa teljes nyitottsága tette lehetővé, hogy szélsőségek kicsiny csoportjai európai nagyvárosokban terveljék ki a szeptember 11-i merényleteket. Ezzel tisztában kell lennünk, amikor ezt a kérdéskört vizsgáljuk.

Az iszlámon belül van egy kisebbségben levő irányzat, a nyitott, felvilágosult, liberális iszlám. Olyan képviselőkre gondolok, mint a Németországban élő Bassam Tibi, vagy a Párizsban élő Mahamed Arkoun. Azt gondolom, hogy ma a keresztény-izlám párbeszéd mellett az iszlámon belüli párbeszédet is támogatni kell, hogy a radikális és liberális muszlimok is megtalálják egymással a megfelelő kapcsolatot.

ISZLÁM ÉS DEMOKRÁCIA

Sokan eleve lehetetlennek vélik eme különleges frigyét, mondván: nem lehet az isteni- és a népszuverenitást összefésülni, hiszen éppen az egyik legfontosabb kérdésben mondanak ellent egymásnak. Nevezetesen abban, hogy az egyén vagy maga Allah a jog kizárólagos forrása. S valóban, ez okozza a legnagyobb fejtörést, s adja a demokrácia legnagyobb kihívását az iszlámmal szemben. Ahogyan a konzervatív iráni képviselők fogalmazzák, mi történne akkor, ha az isteni törvényeket felülírhatná a parlament?

Mindazonáltal az iszlám korántsem számít antidemokratikusnak, számtalan demokratikus értéket és elemet tartalmaz. Így például a társadalmi együttműködésen és a kölcsönös segítségnyújtáson alapuló igazságosság megteremtését, a konzultációs kormányzati formula előnyben részesítését, valamint a másokkal szemben tanúsított könyörületességet. A szunniták körében Mohamed halálát követően intézményesült, hogy a közösség saját tagjai közül választja vezetőjét. Ezáltal lényegében szavazás útján dönt a saját sorsáról. Mindezek alapján bátran állíthatjuk, hogy az iszlám nem immúnis a demokrácia eszméjével szemben.

A közel-keleti országok politikai berendezkedését tekintve mégis azt látjuk, hogy a demokrácia nem, vagy csak korlátozottan működik. Ezért, amikor összevetjük az iszlámot a demokráciával, emlékeznünk kell arra, hogy a demokrácia egy rendszer, amelyet folyamatosan változtatnak és felülvizsgálják. Ugyancsak változik azon helyeknek és körülményeknek megfelelően is, ahol gyakorolják. Másrészről a vallás megváltoztathatatlan alapelveket hozott létre, amelyek a hittal, az istentisztelettel, és az erkölcsiséggel állnak összefüggésben. Ezért csak az iszlám evilági aspektusait szabad összevetni a demokráciával. Az iszlám legfőbb célja és annak változatlan dimenziói befolyásolják azokat a szabályokat, amelyek életünk változó területeit uralják. Az iszlám nem javasol egy bizonyos változatlan kormányzási formát vagy tesz kísérletet annak kialakítására. Ehelyett az iszlám alapelveket fektet le, amelyek ugyan befolyásolják egy kormány általános karakterét, de az emberekre hagyja a korszaknak és a körülményeknek megfelelő kormányzási típus, forma megválasztását. Ha ennek fényében közelítjük meg a témát és összevetjük az iszlámot napjaink uralkodó modern liberális demokráciájával, jobban megérthetjük az iszlám és a demokrácia egymáshoz való kölcsönös viszonyát.⁵

Szaúd-Arábiában folyamatosan emelik a konzultatív (súra) tanács létszámát és bővítik annak jogkörét is. A tanács azonban csak csekély befolyással bír az abszolút monarchia rendszerében, ahol minden fontosabb tisztséget a királyi család monopolizálja, s ahol minden kérdésben az uralkodó dönt. Hasonló a helyzet a Perzsa-öböl olajmonarchiáinak körében is. Egyiptomban pedig, ahol 2005-ben megtartották ugyan az első többjelöltes elnökválasztást, a hatalmat tovább-

³ ARMSTRONG, Karen: Az iszlám világ nyugati szemmel. Európa, Budapest, 1998. 9.p.

⁴ ROSTOVÁNYI Zsolt: Az iszlám a 21. század küszöbén. Aula. Budapest, 1998. 348.p.

⁵ <http://hu.fgulen.com/content/view/4/40/>

ra is – idestova negyed évszázada – Hoszni Mubarak birtokolja egy nacionalista-katonai diktatúra formájában. Az "örökletes köztársaság" szíriai mintája, nevezetesen, hogy Háfezt fia, Bassár el-Aszad követte a kormányon. A politikai reformok pedig még az olyan alkotmányos monarchiákban is lassan haladnak előre, mint Jordánia, ahol II. Abdullah uralkodónak a vallási szélsőségesek fenyegetésével kell szembenéznie.

A Közel-Keletre az elmúlt fél évszázadban a jelentős hatalomkoncentráció volt jellemző. A demokratizálás folyamata azonban éppen az ebben érintett uralkodóházaknak, párteliteknek, vagy katonai vezérkaroknak okoz leginkább fejtörést. A demokratikus kísérletek többsége ezeknek az erőknek az ellenállásán bukik meg, akik csak "látszatintézkedésként" akarnak parlamenti választást és alkotmánymódosítást. Liberális autokráciák, netán oligarchiák ezek, amelyek a korlátozott reformok révén kívánnak reformernek és modernnek feltűnni, hogy megfeleljenek a nyugati kívánalmaknak. Az USA iraki és afganisztáni katonai kalandja is a demokratikus intézményrendszer lejáratódását eredményezte, ami nemcsak szabad választásokat eredményezett, hanem bizonytalanságot és nélkülözést is.

Az amerikai ballépések sorozata mind-mind akadályozza a térség demokratizálódását, azonban további tényezőket is számításba kell vennünk. Először is azt, hogy hiányoznak azok a demokratikus tapasztalatok, amelyek máshol – pl. Kelet-Közép-Európában – könnyebbé tették az átmenetet. Afganisztán és Irak lakosai kétségkívül csak most ismerkednek komolyabban a demokrácia játékszabályaival, így például a választás lehetőségével. Másodszor azt, hogy a Közel-Keleten – Latin-Amerikával szemben – nincsen ún. "szomszédsági hatás", vagyis ha az egyik országban változás áll be, azt a szomszédos államok nem követik. Így az Irakban kibontakozó demokratikus fordulat nemhogy mintául nem szolgál a szomszédos államok számára, hanem egyenesen fenyegetésként és bizonytalansági tényezőként jelentkezik. Irán és Szíria harcossága többek között ennek köszönhető. Harmadszor pedig azt, hogy az elképesztő olaj- és földgázvagyonhoz nem párosul gyors gazdasági növekedés és erős világgazdasági pozíció, amely – a Távol-Kelethez hasonlóan – ki-termelhetné a demokratizálódáshoz nélkülözhetetlen társadalmi réteget, a középosztályt. Márpedig e nélkül elképzelhetetlen egy demokratikus paradigmaváltás a Közel-Keleten.

BESZÉLHETÜNK-E ISZLÁM FENYEGETÉSRŐL?

Napjainkban a nyomtatott és elektronikus sajtóban rendszeresen felbukkan az "iszlám fenyegetés" réme, amely egyre inkább foglalkoztatja az e témakörben járatos szakembereket és a széles közvéleményt. Sok esetben ez bennünket is érint, amikor a terrorizmust, a robbantásokat, a szervezett bűnözést az iszlám hit és kultúra rohamos térfoglalásával azonosítjuk.

Gyakorlatilag az iszlám keletkezésétől kezdődően, tehát csaknem 14 évszázada állandó a konfliktus az iszlám és a Nyugat, az iszlám és a kereszténység között. E konfliktusok esetenként békés versengésben nyilvánultak meg, de gyakran inkább súlyos és hosszan tartó, nagy véráldozatokkal is járó fegyveres harcokhoz vezettek, amelyek háttérében olykor vallási, sokkal inkább azonban politikai, hatalmi, gazdasági és egyéb motivációk húzódtak. E konfliktusokért egyértelműen egyik felet sem lehet hibáztatni. Mindkét fél szemében úgy jelenik meg a másik, mint lényegi pontokon különböző kultúrájú, ráadásul fenyegető idegen, aki egészen más, mint amilyenek mi vagyunk, és aki állandó veszélyforrást jelent, akinek a támadására állandóan számítani kell.

Bár ezt Magyarországon még nem érzékeljük, az iszlám térhódítása világszerte óriási. Ez a folyamat kialakulásától kezdve jellemző volt.

Az iszlám úgy tartja, hogy megalakulása előtt ún. „dzsáhillija”, a sötétség korszaka uralkodott. Történelmileg ekkor az Arab-félszigeten számtalan kisebb törzs állandó háborúskodásban élt egymással. A harcokat csak a rendszeres időközönként megismétlődő mekkai vásárok szüntették meg. Ekkor a törzsek felhagytak a csatákkal, és még az ellenségek is kereskedni kezdtek egymással. A VII. század első felében Mohamed ügyesen tudta maga köré szervezni az akkorra már a harcokban kifáradt összes (!) arab törzs vezetőjét.

HADTUZOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

FISCHL Vilmos

A siker oka nagyrészt a hirdetett vallás egyszerűségében rejlik. Ez valószágos robbanáshoz vezetett az Arab-félszigeten. Kialakulása után az ezredfordulóig, tehát több mint 500 éven keresztül a „könyv népeihez” („ahl-al-kitáb”) türelmesnek bizonyult. A „könyv népéhez” tartoztak az iszlámon felül még a zsidók és a keresztények is. Az iszlám a kinyilatkoztató vallásnak primátust ad, és az animista vallástól megkülönbözteti magát, valamint a bálványimádással is szembe helyezkedik. A XI. századig terjedő időszakot nevezhetjük iszlám-arab fénykorszaknak, amikor az Abbászida dinasztia bagdadi központtal jól szervezett és hatékonyan működő kalifátust hozott létre. Birodalmuk integrálja az arab világot. Fejlett öntözéses mezőgazdaság és az akkori Európát messze meghaladó tudományos és társadalmi élet jellemezi. Fontos változást jelentett, hogy a XI. sz.-tól kezdve a kalifa leghűségesebb katonái lesznek a testőrei, ezek pedig török harcosok voltak. Végül a törökök előrenyomulnak, és a török nomád uralkodók kerülnek hatalomra. A török közép-ázsiai nomád elit beszivárgásával megváltozott az arab társadalom, pl.: a korábbi magas színvonalú növénytermesztést felváltotta a külterjes nomád állattenyésztés. A török nomádok a „dzsihádot”, a „szent háborút” sokkal jobban kiemelték az iszlám tanításából, mint a vallási türelmet. Így alakult ki a keresztényüldözés is. Politikai hódításaik során elfoglalták a keresztény szent helyeket, és megtiltották azok látogatását. Ez okozta a kereszties háborúk megindulását.

Az iszlám fokozatosan agresszív és militarista jelleget öltött. Feledésbe merült, hogy a keresztények is a „könyv népéhez” tartoznak.

Az évezred második felében az arab világ fokozatosan elszegényedett, kultúrája hanyatlott. A XX. sz. elején az egyre jelentősebb olajmezők megteremtették az alapot a nyugati hatalmak számára ahhoz, hogy gyarmatosítsák a Közel-Kelet országait. A szegény és primitív muzulmán lakosságban egyre inkább erősödött az ellenszenv a keresztény hódítókkal szemben.

Így jutottunk el a mai korig. Korunk neves arab politológusa, Bassam Tibi hármias periódusában (1. A korai gyarmatosítás időszaka, 2. A nem nyugati világ kulturális áthatása, 3. Visszatérés a saját, indogén kulturális örökséghez) azt mondja, hogy az iszlám fundamentalizmusnak az elmúlt másfél-két évtizedben tapasztalható előretörése azt a szakaszt kíséri végig, amely az arabság szimbolikus értékű 1967-es katonai vereségével vette kezdetét. A muszlim teoretikusok jelentős része az iszlám világ kétségkívül súlyos gazdasági és szociális problémáinak (rendkívül nagy népszaporulat, romló életkörülmények stb.) zömét az iszlám világ elnyugatiasodására vezeti vissza. A „nyugatiasodás” fogalma sokak szemében erősen pejoratív kicsengésű, a saját identitás, a saját kultúra elvesztésével azonos. Vannak, akik magát a modernizációt is azonosítják a nyugatiasodással, ezért eleve szembehelyezkednek azzal.

Amíg az európai kultúra központi értéke és normája az innováció és a teljesítményorientáltság, az iszlám kultúráé a tradicionalizmus, a változatlan státusz, a hagyományörzés. Nyilvánvaló, hogy egy ilyen kultúra sokkal bizalmatlanabb az újjal, a változással szemben, számára a meglévő képviseli a jót, a biztonságot. Ez azt jelenti, hogy az iszlám kultúra értékrendjében a változatlan megelözi a változást, a hagyomány az újítást. Ténylegesen fenyegeti-e az iszlám civilizáció Európát? Közvetlenül aligha. Az iszlám Európában soha nem tudott igazán gyökeret verni, eltekintve Európa déli, az iszlám világgal közvetlenül érintkező részétől. Az iszlám rendkívüli expanziója mindig csak az Európán kívüli kontinensekre korlátozódott. Samuel Huntington A civilizációk háborúja című munkájában azt írja: „A világvallások közötti verseny új szakaszba lépett, és ebben az iszlám is új szerepet tölt be. Az iszlám a nyugati világ számára új kihívást jelent.”

A mohamedánok jelenléte azonban ma már nem elhanyagolható, hiszen pl. Németországban több mint 3 millió muszlim él, és a protestáns gyökerű Egyesült Államokban ez a leggyorsabban terjedő vallás! Ennek oka lehet a vallás egyszerűsége.

Aki az iszlám öt alappilléret betartja, gyakorlatilag az összes elvárászt teljesítette. Ezek a következők:

1. „Nincs más isten Allahon kívül, és Mohamed az ő prófétája”.
2. (Zakat) Alamizsna. Évi jövedelmük 2.5%-át a szegények javára kell fordítaniuk.
3. (Hadzs) Mekka életük során való egyszeri megpillantása (ha lehetséges, ez nem kötelező).
4. (Szaláh) Imádság. Naponta ötször kell imádkozniuk.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FISCHL Vilmos

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

5. (Ramadán) Böjt. Évente egy hónapon keresztül napfelkeltétől naplementéig tartózkodniuk kell minden élvezettől (ételtől, italtól).

Jellemző az is, hogy az iszlám a nyugati társadalmakban, azokban a rétegekben terjed rohamosan, amelyek egyébként is különböznek az uralkodó keresztény többségtől. Így vélik megtalálni saját identitásukat az adott társadalmon belül. Például az Egyesült Államokban a feketék között a legjelentősebb a muzulmán hit terjedése. Legutóbb Magyarországon, Pándon több mint húsz cigány család tért át az iszlámra, és vettek fel arab neveket. Így a társadalmi különbségek vallási és kulturális szinten is megjelennek, és várhatóan feszültségeket okoznak.

Mi okozza a két vallás oly súlyos ellentéteit? Mindkét civilizáció (nyugati és iszlám) az univerzalizmusra törekszik. A Nyugat-központú világrendszer kialakulása óta a nyugati ilyen, magát univerzálisnak tartó civilizáció, amely a tudományt, a technikát állítja a középpontba, szükségképpen nem is lehet másmilyen, mint univerzalizmusra törekvő, saját magát tartva „a civilizációnak”, olyan értelemben is, hogy a létező legmagasabb rendű kultúrának tekinti a magáét.

Bassam Tibi abban látja az iszlám és a kereszténység közötti fő különbséget, hogy az előbbi organikus, míg az utóbbi egyházi/templomi vallási rendszer. Az iszlám organikus vallási rendszer jellege abban nyilvánul meg, hogy az élet valamennyi területét átfogja, azokra vonatkozóan előírásokat tartalmaz. Egy organikus vallásban a vallás és a társadalom szorosan összefonódik, szoros a kapcsolat a szakrális jog és a társadalmi struktúra között. Az iszlám nagyon is evilági vallás. Nem véletlen, hogy az iszlám központi elemét a „saria” és az iszlám vallásjog, a „fiqh” képezik. Ezzel szemben az egyházi/templomi vallási rendszerek a társadalmon belül képeznek önálló rendszert.

Az iszlám organikus vallási jellegéből következik az is, hogy az iszlámban nem válik ketté a szakrális és a szekuláris, nem különül el egymástól a szorosan vett vallás és a politika. Jóllehet a keresztény Nyugaton is gyakran használták fel a vallást politikai célok érdekében, az iszlám esetében a vallás és a politika szoros összefonódása mintegy automatikusan következik az iszlám sajátosságából.

Az iszlám és a kereszténység közötti feloldhatatlan konfliktust azonban a két vallás egyaránt univerzalizisztikus jellege adja. Mindkét vallás az egész emberiséghez szólónak tekinti magát. Mint láttuk, az iszlám maga „a vallás”, s a kereszténység is mindenkire szól, amit jól mutat pl. a katolikus elnevezés is. Két, az emberiség egészéhez szóló vallás között természetüknél fogva csak kibékíthetetlen lehet az ellentét. Ráadásul mindkét vallás határozott küldetésstudattal rendelkezik. Mivel az igaz hitet képviselik, mindent meg kell tenniük annak érdekében, hogy a nem igazhitűeket megtérítsék. A tunéziai fundamentalista Rasid Ghannusi fogalmazta meg, hogy nem lehet pozitív és negatív módon kategorizálni a két kultúrát. A jóság erői itt is, és ott is léteznek. Ezeknek az erőknek kell párbeszédet folytatniuk.

Véleményem szerint nem kell feltétlenül a konfliktusok megszüntetésére törekedni, hanem kezelni kell tudni azokat, összpontosítani arra, hogy a lehető legkevesebb kár következzen be. Az iszlámra sem csak, mint fenyegető szellemre kell tekinteni. Ha a muszlim hívek imádságára és áhítatosságára gondolunk, vagy arra, hogy az egyszerű emberek életében milyen fontos szerepet játszik az Istennel való viszonyuk, ezek feltétlenül elgondolkodásra intenek bennünket.

A fentiekből is láthatjuk, hogy a kereszténység és az iszlám között aligha beszélhetünk párbeszédéről, inkább a konfrontáció lenne a helyes kifejezés. A közeledést a kölcsönös előítéletek sokasága is gátolja. Mégis szükséges a véleményalkotás és az állásfoglalás. Fokozottan figyelniük kell arra, hogy terjedő vallással állunk szemben, és a történelmi tapasztalatok is intenek minket arra, hogy mi is komolyan vegyük a missziós munkát.

Mindannyian tudjuk, hogy hazánk a többi kelet-európai országgal együtt az elmúlt évtizedek ideológiai központosítása miatt is missziós területnek számít. Ebben a munkában ki kell használnunk a hagyományosan adott helyzeti előnyünket. Függetlenül az iszlámtól, nem szabad könnyelműen venni semmiféle más vallási vagy világnézeti áramlatot, amely szűkíti a keresztény közösségek életterét. Ezek közül több a társadalomra is veszélyes lehet. A lelkeseknek és a gyülekezetek vezetőinek nagy a felelőssége abban, hogy a saját környezetükben, falvaikban, gyülekezeteikben aktív és magával ragadó munkát fejtessenek ki, hogy a kereső és lelki táplálékra szoruló embereknek tudjanak szolgálni, segítséget nyújtani, iránymutatást adni, és ne kelljen azoknak társadalmunktól, hagyományunktól idegen lelki táplálékkal élni.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FISCHL Vilmos

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám*Kulcsszavak: iszlám, Nyugat, vallás, demokrácia**Keywords: Islam, West, religion, democracy*

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ANWAR, Musztafa: *Az iszlám*. In: *Kultúra és közösség – Vallás és közösség*. 2001/4 - 2002/1. sz. pp.89-97.
- ARMSTRONG, Karen: *Az iszlám világ nyugati szemmel*. Budapest, Európa K., 1998.
- BRETT, Michael, FORMAN, Werner: *A mórok – Az iszlám kultúra Nyugaton*. Budapest. Gondolat K., 1985.
- CAHEN, Claude: *Az iszlám a kezdetektől az oszmán birodalom létrejöttéig*. Budapest, 1989.
- DETLEF Pollack: *Vallás és modernitás: vallásszociológiai modellek*. =Lelkipásztor. Evangélikus lelkészi szakfolyóirat. Luther Kiadó. 83. évf. 2008/1. p.40. ISSN 0133-2821
- Európai Unió Alkotmány*. Európai Bizottság. Brüsszel, 2005.
- FRITS de Lange, 'With each other, for each other, against each other. Bonhoeffer's Theory of Mandates as a Theological Contribution to Socio-Ethical Pluralism', <http://users.belgacom.net/fritsdelange/dbmandat.htm>,
- GOLDZIHNER Ignác: *Az iszlám kultúrája I-II*. Budapest, Gondolat K., 1981.
- GOLDZIHNER Ignác: *Az iszlám*. Budapest, Magvető K., 1980.
- HARMATI Béla: *Az egyházak és a vallások hozzájárulása az európai konfliktusok megoldásához*.
In.: Tóth Károly (szerk.): *A magyar egyházak és uniós csatlakozásunk*. Ökumenikus Tanulmányi Füzetek. 18. szám. Budapest, 2003. március. 61.p. ISBN 963 7624 50 3
- HUBER Wolfgang: *Kirche in der Zeitenwende. Gesellschaftlicher Wandel und Erneuerung der Kirche*. Gütersloh 1998. – Megjelent magyarul: HUBER Wolfgang: *Az Egyház korszakváltás szám*. 2007.
- PILGRIM E. Walter: *Kényelmetlen szomszédok? Jézus és az apostolok az egyház-állam viszonyról*. Ökumenikus Tanulmányi Központ. Budapest, 2006. 152.p. ISBN 963 229 454 8.
- PÓSFAY György: „A földön élő egész egyház”. Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya. Budapest, 1997. 202.p. ISBN 963 7470 46 8
- ROGERS, Michael: *A hódító iszlám*. Budapest, Helikon K., 1987.
- ROSTOVÁNYI Zsolt: *Az iszlám a 21. század küszöbén*. Budapest, Aula K., 1998. 498.p. ISBN 963 9078 58 1
- ROSTOVÁNYI Zsolt: *Mit kell tudni az iszlámról?* Budapest, Kossuth K., 1983.
- SIMON Róbert: *Korán – A Korán világa*. Budapest, Helikon K., 1994.
- <http://www.csi-magyarorszag.hu/pdfs/bouladiszlam.pdf>
- <http://hu.fgulen.com/content/view/4/40/>
- <http://kerikata.hu/publikaciok/text/actaisz.htm>
- <http://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%81llam>
- <http://hu.wikipedia.org/wiki/Politika>

SIMILARITIES AND DIFFERENCES

In historical perspective it is not so long time ago when black human rights movements gained superiority over the system of segregation in the United States. The idea to compare their characteristics with the recent improvements of the ethnic Romany minorities in Hungary or in Central-Europe seems to be absolutely necessary for further research in the relations of the minorities and the law-enforcement i.e. my research topic. As we follow the improvements step-by-step, from the dark slavery to the constitutionally guaranteed civil rights we will understand so many important elements in their fight, such as the nature of the processes, the role of non-violence and the milestones in general. This analysis may lead to identify some similarities, parallels or even to deny the availability of such relations between their efforts for gaining principle of equality.

INTRODUCTION

I have been working with Hungarian Romany people since 2003 that fall into a competence of a police – minority liaison officer of the National Police Headquarters.¹

According to the Memoranda of Understanding have recently been endorsed in the issues of Romany – Police cooperation I have established work relations with almost all NGOs being active in the “Romany issues”. I also participated in crime prevention programmes, repeatedly analysed conflicts between Police Services and Romany people, and as much as I could, I facilitated the recruitment policy of the law-enforcement from the Romany minority as well. In connection with my position, I was also responsible for advising the regional and local Police units in handling their Romany related cases both in tactical and strategic manner.

The idea of detailed analysis of the situation of the ethnic Romany minorities in Hungary and in Central-Europe in general, arose when I studied Security Policy at the Zrínyi Miklós National Defence University. I also considered the need of such analysis should pay attention to their links to the security policy and also to the law-enforcement sector. This article is compiled accordingly.

Hungary has changed rapidly in the last two decades; there is no Hungarian without significant changes in their life deeply influenced by the Change of Regime. Giving up the socialist model of life, its “fundament and structure” meant considerable changes everywhere. Euphoria and disappointment, hope and despondency were all involved in the public opinion, however one thing stayed, which is the negative stereotypes with the Romany people. The lack of principle of equality, segregation, and preconceptions – those are all key phrases often referred to that concern.

Not long time ago an intensive debate have been generated with Roma specialist and friends of mine from the Romany minority about an article released in The New York Times titled: „Gypsies Gain a Legal Tool in Rights Fight”² that was echoing in popular Hungarian media sources as well as the well-known Romany Internet portal RomNet reflected on it, but with a question mark at the end of its original title.³ The original article says that „some leaders of the Gypsies, or Roma, are looking to a new model to try to achieve equality: the civil rights struggle of Black Americans. More and more, the Roma are going to court to secure their rights, and doing so where they think it will have the best chance for success – among the new East European members of the European Union and those trying to join, which are seeking to impress Western Europe with strict interpretations of their new antidiscrimination laws.”

¹ Romany people referred often as Romany minority, Romany or Roma population since 1990 in the Hungarian literature. The word Gypsy in Hungarian is not entirely correct for sensitive ears, because of certain negative additional meanings may be perceived from. However, I use all of those expressions though.

² <http://www.nytimes.com/2006/05/07/world/europe/07roma.html?scp=1&sq=miskolc%20gipsy&st=cse>

³ <http://www.romnet.hu/hirek/hir0605082.html>

There have been two parties formed in this issue; one is for and the other is against to accept the idea of the similarities of the problems of the Hungarian Romany and the Afro-Americans. Are those problems similar indeed, or do they significantly differ from each other? My analysis was fuelled by the opinions for and against that may lead to identify some similarities, parallels or even to deny the availability of such relations between their efforts for gaining principle of equality.

MILESTONES IN AFRO-AMERICAN EQUAL RIGHTS EFFORTS

SLAVERY: A "PECULIAR INSTITUTION"

„Slavery is an extreme form of inequality, in which certain people are owned as property by others. The legal conditions of slave ownership have varied considerably by different societies. Sometimes slaves were deprived of almost all rights by law – as was the case on Southern plantations in the United States, while in other societies, their position was more akin to that of servants.” summarises Anthony Giddens globally known sociologist his opinion concerning.⁴

If we see the legal status of slaves dragged along from Africa to the United States, it is very similar to those known from the ancient times described just as “speaking tools”. Although the merchandise in slaves was banned in 1808, it remained until 1860 illegally resulting additional 250 thousand Africans dragged to the US. The US Civil War led on 8th December 1865 to the declaration of the Thirteenth Amendment to the United States Constitution that prohibited slavery and involuntary servitude, except as punishment for a crime. The abolition of slavery, however, did not change their circumstances of living in the same time, because many of them remained still in deep poverty.

JIM CROW LAWS

Jim Crow Laws enacted between 1876 and 1965 (i.e. right after the American Civil War) in many Southern States of the US to separate the races. These were issued both at the state and local levels mandated de jure segregation in all public facilities, with a supposedly “separate but equal” status for Black Americans. In reality, this led to treatment and accommodations that were usually inferior to those provided for white Americans, systematizing a number of economic, educational and social disadvantages.⁵ The term “Jim Crow” was originally a generic name for Blacks first used in 1828.⁶ Such measures meant for instance when “coloured people” were banned from coffee bars, rail wagons, waiting rooms, spas, lavatories or to use public drinking fountains. At the federal level of the US, Supreme Court endorsed the racial discrimination for more than a half-century in 1896 by prescribing introduction of “separate but equal” services and social institutions for the Afro-Americans.

SELF-DEFENCE MOVEMENTS AND EDUCATION

Numerous black self-defence movements were triggered in the early 20th century protesting against discrimination and segregation. They also founded their own institutions such as the Alabama State College for Negroes (1948) as a successor of the Lincoln Normal School of Marion (1867) that is indeed the forerunner of the Alabama State University (ASU). Lincoln Normal School became America’s first state-supported educational institution for blacks in 1874. The ASU movement began with the impetus to establish a school for black Alabamians. The Civil War resulted in not only the end of slavery, but also in the opportunity for blacks to have the right to education. With the Northern victory, black Southerners, with the assistance of Northern white missionaries and the leaders of African-American churches, set out to establish educational institutions for the freedmen. The school started as the Lincoln Normal School with \$500 raised by nine freed slaves, making ASU one of the nation’s oldest institutions of higher education founded for Black Americans.⁷

⁴ Anthony Giddens: Sociology, 5th ed. rev. Polity Press, 2006, p.296

⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Jim_Crow_laws

⁶ Frank T – Magyarics T: Handouts for US history, Panem, 1999. p.191

⁷ Alabama State University’s webpage: <http://www.alasu.edu/about-asu/history--tradition/index.aspx>

HADTUJOMÁNYI SZEMLE

János SZENDREI

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

Other significant civil movements were also established such as the National Association for the Advancement of Coloured People (NAACP) formed in 1909 and the National Urban League in 1910.

SUFFRAGE BARRIERS

In order to shrivel-up the number of black votes, Southern states frequently erected a series of hurdles to be cleared before citizens could vote. These typically included certain taxes, property ownership qualifications, and educational or literacy tests. Although these clauses worked effectively to exclude Blacks from the vote, but assured the franchise to many impoverished and illiterate whites, therefore Southern legislatures introduced the so-called “grandfather clause”, which exempted voters from the restrictions if their grandfathers had voted. This clearly eliminated the Blacks only. The grandfather clause was in use there between 1895 and 1910 to deny suffrage to American Blacks. The US Supreme Court, however, voided it in 1915⁸ as a violation of the 15th Amendment of the US Constitution.

Unlike other minorities, it is discernible that due to the massive discrimination, Afro-Americans were unable to gain their full civil rights, legal capacities, suffrage and to exercise their political rights and interests in the US. However, other immigration groups, mainly coming from Europe were not as much discriminated and segregated from the majority groups of the society as the Afro-Americans were that time.

1950s AND 60s

EDUCATION

In fact, the case „*Brown v. Board of Education*” was the beginning of desegregation of schools and an important breakthrough at the Supreme Court in 1954, when Chief Justice Warren delivered the opinion of the Court. The verdict said: “We conclude that, in the field of public education, the doctrine of “separate but equal” has no place. Separate educational facilities are inherently unequal. Therefore, we hold that the plaintiffs and others similarly situated for whom the actions have been brought are, by reason of the segregation complained of, deprived of the equal protection of the laws guaranteed by the Fourteenth Amendment. This disposition makes unnecessary any discussion whether such segregation also violates the Due Process Clause of the Fourteenth Amendment.”⁹

The verdict voided the legalized segregation from the public education in the US that had been legal since 1896; however there still remained state and local actors, who tried to find excuses in maintaining certain limits in the education.

BOYCOTT OF PUBLIC TRANSPORTATION

On the 1st December 1955 in Montgomery, Alabama, Rosa Parks refused to obey bus driver James Blake’s order that she had to give up her seat to make room for a white passenger. Four days later, she was arrested and fined when found guilty. The Afro-American population of the town Montgomery with the lead of a Baptist reverend Martin Luther King, Jr. launched a boycott with the participation of the local NAACP and other civil right organisations against the public transportation system that was triggered by Parks’ arrest. On 5 December, 90 percent of Montgomery’s Black citizens stayed off the buses. The bus boycott demonstrated the potential for *nonviolent mass protest* to successfully challenge racial segregation and served as an example for other southern campaigns that followed. The boycott lasted for 385 days and the situation became so tense that Rev. Martin Luther King Jr.’s house was firebombed. Dr. King was arrested during this campaign accompanied with over 80 boycott leaders under a 1921 law “prohibiting conspiracies that interfered with lawful business”, which ended with a United States District Court that finished racial segregation on all Montgomery public buses. When a federal ruling took effect, and led to a United States Supreme Court decision that declared the Alabama and Montgomery laws requiring segregated buses to be unconstitutional.¹⁰

⁸ Gönczöl Katalin–Horváth Pál (szerk.) Egyetemes jogtörténet I. [Universal history of law], Nemzeti Tankönyvkiadó, 414. p.

⁹ <http://www.nationalcenter.org/brown.html>

¹⁰ http://mlk-kpp01.stanford.edu/index.php/encyclopedia/encyclopedia/enc_montgomery_bus_boycott_1955_1956

"WE SHALL OVERCOME"

In his speech held on 17th June 1966 Rev. Martin Luther King Jr. demonstrated his expectations in supposing long, difficult but peaceful struggle for the Blacks that will be succeeded by them.

"Oh, before this victory's won, some will have to get thrown in jail some more, but we shall overcome. Don't worry about us. Before the victory's won, some of us will lose jobs, but we shall overcome. Before the victory's won, even some will have to face physical death. But if physical death is the price that some must pay to free their children from a permanent psychological death, then nothing shall be more redemptive. We shall overcome. Before the victory's won, some would be misunderstood and called bad names and dismissed as rabble rousers, and agitators, but we shall overcome."¹¹

In the 1960s Dr. Vincent Harding was an active participant in the Civil Rights Movement, assisting the Southern Christian Leadership Conference, the SNCC, and the Congress of Racial Equality throughout the South. There was indescribable hope, idealism, courage, and determination in those early months of organizing, marching, singing, and going to jail. They had their faith when they sang the spiritual song "We shall overcome" in the jail, and during the mass demonstrations; and they did seriously it – recalled Dr. Harding his impressions about the very beginning of the Movement.¹² Victory meant freedom, the rights, dignity and the truth, the community of Black and White people and many others that are more felt than known in such a movement by the members.¹³

Following Dr. Harding's thoughts it is more than considerable that a new era has begun in the minority rights in the 1960s.

THE CIVIL RIGHTS ACT OF 1964

The Civil Rights Act of 1964 was a milestone of legislation in the United States that extended voting rights and outlawed racial segregation in schools, at the workplace and by facilities that served the general public. Accepted by the Congress in 1964 this law provided the most significant breakthrough since the 15th Amendment of the US Constitution.

Once the Act was implemented, its effects were far reaching and had tremendous long-term impacts on the whole country. It prohibited discrimination in public facilities, in government, and in employment, invalidating the Jim Crow laws in the southern US. It became illegal to compel segregation of the races in schools, housing, or hiring.¹⁴

The bill was introduced by President John Fitzgerald Kennedy in his civil rights speech of June 11, 1963,¹⁵ in which he asked for legislation "giving all Americans the right to be served in facilities which are open to the public – hotels, restaurants, theatres, retail stores, and similar establishments" as well as "greater protection for the right to vote."

He then sent a bill to Congress. Emulating the Civil Rights Act of 1875, Kennedy's civil rights bill included provisions to ban discrimination in public accommodations, and to enable the US Attorney General to join in lawsuits against State Governments which operated segregated school systems, among other provisions. It has a chapter prohibiting the discrimination because of race, colour, religion, sex, or national origin and guarantees the equal employment opportunities. However, it still did not include a number of provisions deemed essential by civil rights leaders including protection against police brutality, ending discrimination in private employment, or granting the Justice Department power to initiate desegregation or job discrimination lawsuits.

Perhaps the most attention paid to its enforcement section, where the law not just penalise the unlawful employment with fine exceeding \$1000 or imprisonment not more than a year, but also inflicts a penalty on the member state with hanging over the federal financial assistance in case of discrimination applied. There is no doubt; the law has very powerful authority of sanctions.

¹¹ Martin Luther King: We Shall Overcome Speech, 17 June 1966

¹² Harding, Vincent: The other American revolution, University of California Press, 1980. 159. p.

¹³ Giddens, Anthony: *Szociológia*, [Sociology] Budapest, Osiris Kiadó, 1997. 272. p.

¹⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Civil_Rights_Act_of_1964

¹⁵ <http://www.jfklibrary.org/Historical+Resources/Archives/Reference+Desk/Speeches/JFK/003POF03CivilRights06111963.htm>

INTRODUCTION OF MILITANT BLACK GROUPS

The barriers were removed from the way of establishing a black mid-class in the USA by the civil rights movements of the 60s. However, this fact was not enough to stop racial hatred there. When Rev. Martin Luther King Jr. was assassinated in 1968, in Memphis, Tennessee, where he was to lead a march of sanitation workers protesting against low wages and poor working conditions, it led to unexpected riots there and in more than 100 US cities.

There were early signs of rioting in Memphis after Dr King's death and 4 000 members of the National Guard were drafted into the city. A dusk-to-dawn curfew has been ordered to ward off disturbances. The US President, Lyndon Baines Johnson, has postponed a trip to Hawaii for peace talks on Vietnam. The president said he was "shocked and saddened" by the civil rights leader's death. "I ask every citizen to reject the blind violence that has taken Dr King who lived by non-violence," Mr. Johnson said.¹⁶

Anyway, the murder of Dr. King became a milestone in the history of the American Black civil rights movements, because of "militant" black groups overwrote the scenario of non-violence, which had been, in fact, exceptional until that.

Still wide ranges of blacks were unable to transform themselves to be mid-class black citizens and their social position has changed almost nothing from underclass.

"The dark ghetto's invisible walls have been erected by the white society, by those who have power, both to confine those who have no power and to perpetuate their powerlessness. The dark ghettos are social, political, educational, and – above all – economic colonies. Their inhabitants are subject peoples, victims of the greed, cruelty, insensitivity, guilt, and fear of their masters." – wrote Kenneth B. Clark and William J. Wilson in *Dark ghetto: dilemmas of social power*.¹⁷

Dissatisfied elements were tended to extremist and violent ideologies and provided mass support and recruitments for such violent and militant self-protection organisations as "Black Panthers" or "Black Power" which were ready to disseminate those dangerous ideas as an "exceptional and effective" solution.

This was in line with the Kerner Report as well. A National Advisory Commission on Civil Disorders, known as the Kerner Commission after its chair, Governor Otto Kerner, Jr. of Illinois, was an 11-member commission established by President Lyndon B. Johnson to investigate the causes of the 1967 race riots in the United States and to provide recommendations for the future. Their 426-pages-long report was released after seven months of investigation with important findings on the nature of the discrimination and segregation that led to the riots as follows:

"Discrimination and segregation have long permeated much of American life; they now threaten the future of every American. Segregation and poverty have created in the racial ghetto a destructive environment totally unknown to most white Americans. What white Americans have never fully understood but what the Negro can never forget – is that white society is deeply implicated in the ghetto. White institutions created it, white institutions maintain it, and white society condones it."¹⁸

The Kerner Commission is known best for its report's conclusion – and it's most memorable message – that "our nation is moving towards two societies – one white, one black – separate and unequal." The socially divided country's remains: On the one hand the metropolitan-living mainly poor Negroes and on the other hand the green-belt resident and rich Whites.

The report looks into the causes of the many urban riots and concludes, "White racism is essentially responsible for the explosive mixture that has been accumulating in our cities since the end of World War II." The report also concludes that a massive redistribution of income had to take place to remedy this problem. It also suggests the addition of one million government-created jobs, the institution of a higher minimum wage, significantly increasing welfare benefits, spending more money on education and housing, and so on.¹⁹

¹⁶ http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/april/4/newsid_2453000/2453987.stm

¹⁷ CLARK, Kenneth B. and WILSON, William J.: *Dark ghetto: dilemmas of social power*, p. 11

¹⁸ http://bfl.archivportal.hu/id-768-douglas_massej_es_nancy_denton_az.html

¹⁹ <http://www.heritage.org/Research/PoliticalPhilosophy/hl619.cfm>

SUMMARY

Are there similarities between the Afro-American and the Hungarian Romany in their struggles for equal opportunities?

There are in fact identical and different elements as follows:

There are similarities in their social problems: unemployment, ignorance, exclusion, ghettoing, underclass, etc.

The starting point differs, however, because of the historical fact that Hungarian Gypsies have never been slaves, although there were examples in the Balkans though. The Olah (Boyash) Gypsies immigrated to Hungary in the mid 19th Century from the territories of United Principalities of Wallachia and Moldavia (Romania) lived there as slaves in fact.

The character of Black and Romany civil rights movements has differences as well; just as their results differs too. Black civil rights movements were able to influence the Government successfully in many aspects. Due to the social necessity the Federal Government of the United States and later the federal States themselves fulfilled the necessary arrangements consequently that reduced discrimination by the power of law.

If we try to characterize the civil rights efforts of the Hungarian Romany, we can see some kind of inversion of the history of the US Afro-American movements. I can absolutely follow the opinion of Ernő Kállay Ph.D., ombudsman for minority affairs of the Hungarian Republic, who highlighted some of the weakest points of the "Romany affairs".

He said that there is no significant Romany civil movement in Hungary, just as the numbers of Gypsy intellectuals remain insignificant due to the social and economical discrimination. So the help is expected from the "omnipotent State". Because of the lack of potent Romany groups to pressurize the decision-makers there are little legal opportunities granted and even fewer sanctions associated with them – and in the same time, the control of their fulfilment is at most accidental. The lack of civil activity leads to a highly dependent minority group from the majority grants.²⁰

CONCLUSIONS

The similarities and differences we have assessed may highlight gaps and missing elements in the Hungarian Romany minority issue such as follows:

- there is a visible need for the established aims of the Romany society that is essential for their social integration. It is also important to find out suitable methodology, alternatives and priorities may lead to success;
- the efficiency of the Roma Self Governments and NGOs has to be strengthened in many aspects, but especially in lobbying. It seems to be the only way for it, if they share their experiences and co-operate on a regular basis;
- ethnic groups have to be promoted by their will and their results as a "third power".

The black human rights activists enjoyed wide ranges of public confidence - certainly it has been stronger within their communities. However it is a fact that they were trusted by huge number of their active or passive supporters. Their leaders were prestigious people having no criminal charges except in cases directly connected to and created due to their human rights activity such as the bus boycott.

Romany people in Hungary have in fact their minority Self Governments that is guaranteed legally. They also have their representatives involved in the political parties having fractions in the Parliament. Moreover, since the change of regime there have been working numbers of advisers, desks or even Government appointees for the Government in Roma issues.

However, those people have not been in position (and still not are) of carrying such kind of trust of the wide ranges of the Romany minority or even from the majority society for many reasons. First of all, because they have proven throughout many situations that they had their political priorities first, they were committed to their political parties; all the minority issues came after them. Additionally, a number of Romany leaders, Self Governmental representatives were investigated and charged with committing mainly white collar crime and crime against properties. Especially disappointing when the

²⁰ Gönczöl Katalin–Horváth Pál (szerk.) Egyetemes jogtörténet I. [Universal history of law], Nemzeti Tankönyvkiadó p.122

HADTUJOMÁNYI SZEMLE

János SZENDREI

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

cases were committed on funds paid for the “Romany issues” from the money of the taxpayers. Some people are now even suspicious that some of the Roma politicians are elected just because of the election candidate status goes along with the temporary immunity from the criminal procedure.

This seems to be unbreakable barriers to the representation based on the wide ranges of trust, even in case of an extremely successful minority policy. It really makes at least questionable the legitimate representation of Romany people within the majority Hungarian and even in the Romany society.

Keywords: Afro-American, civil rights, minorities, Romany, segregation

REFERENCES

CLARK, Kenneth B. and WILSON, William J.: *Dark ghetto: dilemmas of social power*, 2nd ed., Wesleyan University Press, Middletown, CT, 1989, ISBN: 978-0819562265

FRANK, Tibor – MAGYARICS, Tamás: *Handouts for US history – A study guide and workbook*, 2nd ed. Panem, 1999, Budapest, ISBN 9635452403

GIDDENS, Anthony: *Sociology*, 5th ed. rev. Polity Press, 2006, ISBN 978074563379X

GÖNCZÖL Katalin - HORVÁTH Pál (eds.): *Egyetemes Jogtörténet I.* [Universal history of law], Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

HARDING, Vincent: *The other American revolution*, University of California Press, 1980.

MASSEY, Douglas S. and DENTON, Nancy A.: *American Apartheid: Segregation and the Making of the Underclass*. Cambridge, Harvard University Press, 1993. 323-343. old. ford. Valló Zsuzsa

<http://bfl.archivportal.hu/id-768-douglas-massey-es-nancy-denton-az.html>

POHL, Otto: *Gypsies Gain a Legal Tool in Rights Fight*, The New York Times, 7/5/2006

<http://www.nytimes.com/2006/05/07/world/europe/07roma.html?scp=1&sq=miskolc%20gipsy&st=cse>

Without author

Supreme Court of the United States - *Brown v. Board of Education*, 347 U.S. 483 (1954) (USSC+)

<http://www.nationalcenter.org/brown.html>

A romák a feketétől tanulják a rasszizmus elleni küzdelmet?, RomNet, 8/5/2006 <http://www.romnet.hu/hirek/hir0605082.html>

Wikipedia's entry on

Jim Crow Laws http://en.wikipedia.org/wiki/Jim_Crow_laws downloaded: 8/12/2009

Alabama State University http://en.wikipedia.org/wiki/Alabama_State_University downloaded 10/12/2009

Other sources from the Internet

Alabama State University's webpage: <http://www.alasu.edu/about-asu/history--tradition/index.aspx>

The National Center For Public Policy Research: www.nationalcenter.org

PEDAGOGICAL ASPECTS OF THE COMMANDER'S WORK

A PARANCSNOKI MUNKA PEDAGÓGIÁJA

A parancsnok-beosztott viszonyról már sokan, sokszor írtak, jelen tanulmányunkban arra vállalkoztunk, hogy felelevenítsük a parancsnokok azon tudását, miből lett az az „alapanyag”, milyen folyamaton mentek keresztül azok az emberek, akikkel nekik dolgozniuk kell. A kérdés legáltalánosabb felvetése így hangzik: Nevelhető-e a beosztott, alakítható-e pedagógiai eszközökkel? A nemleges választ általában a parancsnoki ráhatás kudarcából alkotják, ami inkább a parancsnoki munka hatékonysága körébe tartozik.

Many have written, on several occasions, about the commander-junior relationship and this paper is intended to bring to surface the commander's skills and look at what this „raw material” is made of, and what processes the people the commanders need to deal with have gone through. A negative response to this question usually stems from failures of the commander's influence, which belong rather to the scope of efficiency of the commander's work and not to the discipline of pedagogy

Many have written, on several occasions, about the commander-junior relationship and this paper is intended to bring to surface the commander's skills and look at what this „raw material” is made of, and what processes the people the commanders need to deal with have gone through. The issues of accepting all kinds of differences and the acceptance of the other person – at all – have become increasingly problematic in our age. In our opinion, this topic should be looked at from pedagogical aspects, since the commanders have quite large a responsibility. Let us start with the paradigm of education as worded by László Zrinszky, saying that education is in fact the influencing of behaviour, in the course of which the commander tries to direct his subordinates toward things that are considered by the commander to be values. Obviously, a commander who considers punctuality, precision and formality to be important values, will require the same from his subordinates. But the question may be rightfully raised: is it possible to educate an adult person? In other words, what makes a may-bug (to use a Hungarian idiomatic phrase, meaning what makes a good soldier)? Can you still remember what determines the character of a given subordinate? And to what extent have we stereotyped them?

In this paper we would like to help commanders to brush up things they learnt in the past, about what factors make certain subordinates easy or difficult to educate, and we would also like to examine the issues of the possibility of education and heredity, so that we may look differently at our subordinates in the future.

The question of the possibility of education is a fundamental one, and there are essentially two attitudes toward it. Pedagogical optimism is the name of the approach in which we assume that man may be changed or developed through pedagogical means, in other words education is an efficient personality-shaping factor. Pedagogical pessimism, on the other hand, has doubts as to the possibility of education, due to the hindering factors, and questions regarding the efficacy of education. In the most general formulation, the question is this: can a subordinate be educated and developed through pedagogical means? A negative response to this question usually stems from failures of the commander's influence, which belong rather to the scope of efficiency of the commander's work and not to the discipline of pedagogy.

A HISTORICAL OUTLOOK

We know well that education existed in every age, since even prehistoric man also recognised that his successors will need to be taught the ways of gathering seeds and using various tools. This is interesting, because this way males discovered always new areas, and got further away from their home place, but they still had to find their way back, and so their spatial orientation capabilities became better than those of women. On the other hand women stayed with the kids

around the home place, and they talked to them a lot, therefore their verbal capabilities became more developed. Later on, the educators and thinkers of ancient societies (Socrates, Plato, and Aristotle) also believed in the power of education, since in their environment they could actually experience the impacts and results of their educational efforts on intellectual and moral development. The practical evaluation of the possibility of education finally found its way to the mainstream of thinking on education through the ideological and social obstacles of the middle Ages. The humanists, Montaigne and Erasmus, professed the possibility of man's extensive development. As schoolwork became more successful, as the number of literate persons increased, all these development suggested that education had an extremely great potential, and the only thing one needed for this was the ability to manage people.

Several thinkers of the Enlightenment also voiced the opinion that society or even the world could be shaped through education. The teaching of Comenius confirmed this, as he promoted the "art of teaching everything". The theorists of the modern age did not stop at practical and experience-based optimism, but were advocates of exaggerating generalisations created through the enlarging of possibilities. Just think of Leibnitz who said: „give us control over education and we will change the nature of Europe in less than a century.” Helvetius, following the same path, pronounced the omnipotence of education. Based on the professed equality of the natural capabilities of men, he concluded that the differences observed among men could be explained only by the differences in their education. By the 19th century the unity of optimistic standpoints was shaken by the emergence of a number of pessimistic views. They included social and scientific explanations, and at this time the emphasis shifted rather to the question of heredity and environmental influence. It was mainly Schopenhauer, who denied the possibility of education. He believed that heredity only played a role in the shaping of a character. It is here that the advocates of biological determinism must be mentioned, as they are the ones who saw man's development as a hereditary process.

As Hall put it, according to the theory of biogenetics, man essentially repeats the development of the race through his psychic development, and so education plays only a secondary role. At the same time, the so-called "milieu" pedagogy regarded man as fully dependent on the environment. Opposing this view, the socio-genetic researchers professed only the role of society in the changing of man. Socialist pedagogy on the other hand gave an optimistic response to the question of the possibility of education from the very beginning. This concept regarded development and the possibility of developing as fundamental attributes of man, inseparable from social progress. Makarenko is a well-known example for this belief.

In the process of education one should take into account the biological, physiological and nervous system-related endowments as internal conditions of the personality that are passed on through biological descent, but still the psychic factors – acquired and built in by man through his individual life – must also be taken into consideration. These internal conditions influence the factors determining the personality's activity and self-development.

A GENETIC OUTLOOK

We know that our bodies are made up of organs and tissues, each consisting of the same common basic component, the cell. Within the cell, in the nucleus, a basic aggregation can be found. During the process of cell division, the chromosomes of typical size and shape develop from them. The chromosomes contain the substance responsible for heredity, and their number is characteristic of the individual species and is constant. Man's 46 chromosomes consist of 23 pairs (fine threads). These threads are made up of proteins and nucleic acids. The functional unit of heredity, the gene, has been known as a concept for quite some time. Gene is in fact a specific section of the DNA molecule that is why a man is born always from the union of human gametes, and never an elephant or a mosquito. The law of base pairing and the DNA's capability to double itself will ensure the specificity and relative consistence of species and cells.

Mutations (changes) may be traced back to variations in the base sequence. In the old days, a birth defect was seen in a mystical light and interpreted as a divine punishment, while many living organisms have also become extinct due to the

lack of their adaptive capabilities. For instance, it is known that in the preceding ages there were short-necked giraffes as well, but since the trees grew always higher, and the giraffes could not reach the leaves, they adapted to the environment in such a way that in response to the changed environment, long-necked giraffes started to appear.

Galton tried to distinguish and define some human personality characteristics, such as intellect, temperament, character and creativity etc. He examined 111 highly gifted people and realised that these people had 222 very highly gifted descendants. What explained this? – he raised the question; is this due to heredity or the environmental impacts? These people included the Mozart family as well. But what explains the fact that in this family many good and famous musicians were raised? Heredity? Obviously, they had to have some kind of a talent, but those who have been touched by the love of music, will obviously help their children also to make progress in this direction. People are different and unequal with regard to their characteristics. Such differences may arise either from the environment or from heredity. One must definitely strive for creating equal environmental conditions, and those coming from disadvantaged circumstances, definitely need increased social support. But one should expect that such rebalancing efforts would eventually balance out the intellectual gifts, and eliminate the mental handicaps. The hereditary impacts reproduce differences, this is a fact. All living beings and their environments vary greatly. One should not regard difference as the basis of any standardised value-sets and perform any ranking on that basis! Only those will survive who are able to adapt to their environments. Populist geneticists claim that all our capabilities are genetically determined, and environmental impacts (family, school, society) do not or only slightly modify the traits we are born with. Populist sociologists on the other hand stress that man is born with a blank page, which is then written over by the impacts of family, education and society. Unquestionably, many talents have been lost and are still being lost, because their social and family situation did not favour their development. If everything depended on the environment, then the children of the ruling classes would all be congenial, while those of the lower layers of society would all be retarded.

Therefore, heredity gives only a potential endowment that may be significantly influenced by external circumstances. Detrimental impacts usually exert their effects more frequently. In the life of each man, only those skills may be realised (unfolded) whose talents are engraved in their genes' DNA codes. The environmental impacts, thus the family and the social influences determine what of these endowments will be realised, and to what extent they will be realised. Therefore, heredity has three main forms: *biological heredity* – when the parents pass on their genes and half of their chromosomes to their descendants; - the „*pattern*” for heredity (integration of the examples seen or learnt from the parents); - *socio-cultural heredity*, such as speech, language development and the handling of differences etc.

THE QUESTION OF BIOLOGICAL DETERMINATION

The presumption that man's mental properties are in fact of biological origin, and are inherited traits, are one held for a long time in history. This was important in feudal societies. They considered every negative or positive characteristic that resembled either of the parents, as inherited. Thus, for instance alcoholism or musical talents. Just think of how many idiomatical phrases, proverbs have originated from this belief, such as „Like the father, like the son – Such as the tree, such is the fruit – Blood will tell”- etc. But you may think of the Polgár girls (chess world champions!) also. Obviously, they were not born like that, they did not ask for a chess set for their very first birthday, in order to show what they can do. They needed a daddy, who oriented the girls toward chess at a very early age, and then later the play turned into a contest. But you have also counter-examples, like alcoholism and aggression etc. We are not born with these properties, but still, these people often claim reassuringly: „We can't do anything, as father was also like that”. Every man has some kind of a disposition, which gives him/her certain stability (reaction modes, sensitivity). The bodily constitution of the person was regarded as the physical carrier of the disposition. Naturally, it is important to know what the person has brought with it (the pregnancy, the delivery etc. are important), and we can inherit a lot of things, but the environment is the determinant factor, too, e.g. the diseases of infancy and childhood or the chronic diseases may influence behaviour. The

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Dr. Ildikó SZELEI

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

lack of relationship with the parent will damage for instance bodily growth. It is not the biological mother, who is important, but the fulfilment of maternal functions itself, since the new-born baby needs contact, and if this is there in adequate quantity, then the child's development will be undisturbed, and could be the basis for the development of a balanced personality. In most families children are surrounded by a healthy network of contacts, which, on the whole, is capable of facilitating appropriate psychological development. Early parent-child relationship is therefore important as a whole, as this will guarantee the pre-conditions for the development of self, and the person's sense of security depends on this, as this is the basic pattern for future relationships, as well.

Just think of socio-cultural heredity, such as the acquisition of a language, the development of speech and writing skills. But this field also includes the polygamy of the Arabic world, or we may consider the schooling of women, which is still a problem in Arabic culture, while it is a natural thing in the European civilisation. And let us look at our country, for instance the judgement about female-male chances. We might say that there is equality more or less, but we must also consider the example of – for instance – asking a woman in the countryside: "where is your husband", the answer will be: the man (the "human being" in Hungarian) is in the pub. And if a baby-boy is born, people will say, a "child" (instead of a boy) is born. This is also part of our socio-culture. But the fact that we today witness a significant positive change in the human parameters is also part of our socio-cultural heritage.

For instance, body height has increased based on data of the past 100 years (by 0.9 cm every 10 years), and we may also reasonably refer to the increase in physical performance and intellectual capabilities.

THE ROLE OF ENVIRONMENT AND EDUCATION

Seeing the development of wildlife or nature, the performance of the human species seems to be an unparalleled peak performance. There were probably two conditions for this: our inherent value, in other words the individual, intellectual endowments, and our community-creating capabilities. So far, the collective intellectual efforts of mankind brought about the greatest achievements. The hindrance in this respect is that people created a lot of shameful things also. The scorning of difference – for instance – is a terrible sin, and racism is one of its far-reaching manifestations, of which anti-Semitism and the gypsy issue are special expressions. Let us now look back a little into human history! Linnaeus believed that there were as many species as the number of different figures or shapes the infinite mind had created initially, and these figures or shapes created yet others, very similar ones, according to the law of procreation. The empirical facts refute this thesis.

Linnaeus distinguished between strain, class, family, order, genus and species. He divided the human genus into three races: Homo sapiens, homo ferus (savages) homo monstrosus (the distorted ones with severe abnormalities).

Within the category of Homo sapiens he mentioned four variations: 1. American, 2. European, 3. Asian and 4. African. Later on, the term varietas was replaced by race. Bernier, in his book titled "A New Division of the Earth" published in 1684 divided mankind into races. By race he meant larger human-categories within the human species, which had combinations upon the impact of the environment and the geographical life-circumstances, characterised by a consistent distinctive feature. Their typical marks are passed on from generation to generation in an unchanged form, and the races can be distinguished from each other based on these. In Hungarian mass media, the concepts of race and species are confused. They term racism consistently as "race theory, racialism, racial discrimination" (using the Hungarian term: "species" instead of "race"), although this relates to the social-political conflicts of large and small race groups within the human species, in other words all these groups belong to the same species. In a biological sense, only mosquito control measures can be termed "racial persecution", because an individual belonging to a species will destroy individual beings belonging to another species. But in South Africa white people oppress black people, and so this is not a conflict between species but races. Evolution, and within that, evolution into man is currently explained by two main factors. On the one hand the radiations, chemical effects and virus infections, as well as accidental errors occurring during the replica-

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Dr. Ildikó SZELEI

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

tion and duplication of the hereditary substance, the DNA, bring about change in genetic information, which is called mutation. On the other hand, the biological diversity developing this way, will result in varying aptitudes for adaptation to the environment, in order to ensure the sustenance of the individual species, races and single organisms. Thus, humanity forms a single species. In the development of the typical marks of the races, one should reckon with two determinant factors, the hereditary adaptation developing and becoming fixed in the chain of generations, as well as the individual adaptation acquired after birth. Mutation allows for a wide range of variability, of which predominantly those who are able to adapt best to the environment will survive. (E.g. white skin colour in the North and dark skin colour in the equatorial zone.) The sun will tan everybody's skin, and so its permanent impact may play a role in the development of pigmentation. Therefore, dark skin could develop in hot belts, upon the impact of bright sunshine, while the white skin colour could develop in the cold areas. A substance called melanin is responsible for skin colour in the organism, as this substance is present in greater quantity in dark-skinned people than in white-skinned ones. This is true, but at the same time the acquired attributes will not be inherited (despite so much sunbathing). Skin colour is determined by the genes of 4 different loci of the chromosomes. In the equatorial belt dark skin means protection against the intensive ultraviolet radiation of the sun. Since European man has no such protection, the strong sunshine impacting his skin is harmful. On the other hand the poor sunshine could be fatal for the dark-skinned prehistoric man who found his way accidentally to the cold areas of Europe. This is because the poor sunrays could not penetrate the thick pigment layers of the skin, and so the Vitamin D production became insufficient, and so fatal development disorders developed in children on the one hand, and childbirth became impossible due to the pelvic distortion that developed in women.

Mutation and geographical isolation made living in a different zone possible. Racism, as a quasi-scientific political demagoguery appeared in the 19th century. But the roots of the history of ideas take us back to the times when man started to exist. Xenophobia, that is pathological fear from other people, especially strangers, could be traced back to as early as the epoch of prehistoric primitive societies. But this was not a groundless fear, since foreigners broke into the territory always with the intention to conquer and kill (they always had more and better things etc.) – but as we know, this is a kind of infantilism. Added to this were the religious prejudices, since every community was convinced of its unsurpassable uniqueness of divine origin, and that is why they feared the influence of foreigners. Initially, they could explain the development of the races by referring to differing geographical conditions. Thus, Hippocrates professed that: „the human genus is one in terms of physiology, and peoples are distinguished by the climate, the waters and the geographical environment, the food and the morals”. He considered the white race as highest ranking. In the United States, intelligence tests were widespread and admissions to school and to the military were normally based on the results of these. Thus, they noted quite early that the intelligence quotients of the whites were higher than those of the blacks in most cases. The average IQ of Europeans of matching age was really by 15 to 20 points higher than those of African origin. The explanation came as natural: the social-economic level of the blacks and, in connection with it, their level of education was commonly lower than those of the whites, and therefore the difference is explained primarily by their cultural backlog. Jensen (1969) thought he was able to prove the hereditary determination of the difference in intelligence levels between whites and blacks. He argued that the whites were normally born with better intellectual gifts than Africans, and so the two races were unequal. Some did not refrain from trying to implant these theses into practice. Noble prize winner Shckley, for instance, wanted to sterilise blacks, and wanted to do this in a very "humane" way. He suggested money rewards to those blacks who volunteered for sterilisation, and the sum was proportionate to the extent by which they failed to meet the average IQ value of 100.

USD 100 was proposed for every IQ score below 100. Thus, a black person with an IQ value of 80 would have been paid USD 20,000.

Unfortunately, we need to sweep in front of our own door as well, because we have, for instance, the gypsy problem at our hand. The gypsy population in Hungary is increasing year after year, and so Hungary today belongs among the

European countries with the highest gypsy population. Based on their mother tongue, gypsies may be classified in three large categories – the Hungarian (71% of the gypsies), the gypsy (21%) and the Romanian (8%) populations. In 1970 the number of live births per 1000 citizens was 32, which is more than double of the national average (15). The average weight at birth of the gypsy new-borns (2860 g) is significantly lower than the national average (3150 g). The premature birth ratio is much higher, in which both their endowments and socio-cultural legacy play a role. 24.1% of the mentally handicapped people are gypsy, and this indicator is rising. What does not come as a conclusion from these statistics is that gypsies have lower intellectual potentials than Hungarians. The explanation, in fact, is this:

- Low level education of the parents;
- Poor income;
- Disadvantaged economic and cultural situation;
- Deficient fluency in Hungarian;
- Prejudices;
- Different socio-cultural heritage, customs;
- Lack of family planning;
- Their rise from self-effort and with the support of society.

Research into genetics provides an increasingly accurate picture about the structure of the chromosomes, genes and the DNA. The properties passed on through heredity, such as the body shape and nervous system type, temper and inclinations define only the broad setting of the potentials, and numerous factors influence their development. External conditions influence man's development and education.

Society, that is the most important external condition, with its economic and political arrangement, fundamentally defines the general conditions for education and schooling, as well as the education possibilities of the social classes and layers. The educational institutions are important components of the social environment from the perspective of education. The question is: to what extent external conditions impact the development of personality. Two extreme standpoints can be distinguished in this debate. One is the functional and the other is the intentional approach to education. This "broader" concept of education regards all impacts affecting the individual fundamentally as education, or educating influence, since they all play some kind of a role in the development and socialisation of the individual. Thereby education is deemed a function of the entire environment. "Life educates", and everything educates everyone. They are therefore the representatives of the functionalist pedagogy. The advocates of the other standpoint claim that only intentional, goal-oriented impacts could be called educational influences. This means that they exclude all spontaneous impacts. The controversy could be resolved only if the aspects of purposefulness are applied to the "pedagogical organisation" of the direct and broader environment as well. Education – that is purposeful, planned development – naturally contributes to the development of personality subject to the external and internal conditions, and familiarity with the specific possibilities.

MILITARY IMPLICATIONS

The number of people subordinated to the commander gives us the number of the types of personal education strategies he must apply.

No two persons are identical. Many deny the importance of education today, but they are wrong. Those who have – so to say – walked the triumphant way of warfare, know that with listening, focusing, custom tailored tasks, by good example, even during the period of the compulsory regular service, remarkable achievement could be made in the 1970s and 80s. Naturally, appropriate pedagogical skills were required for this, and these people gradually ascended the ranking ladder. They always acquired the experience and skills that serve as a good basis for fulfilling the more and more complicated leadership tasks. The commander must therefore become acquainted with the capacities of the individual soldiers, their limits of load-bearing capability, and must also make effort to reduce the risks of burn-out due to stress. Naturally, today

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Dr. Ildikó SZELEI

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

the military personnel must be educated differently, since their responsibility and the requirements related to them are different. While in the past, caring for the soldier and focusing on him was done almost uninterrupted during his entire service, today the garrison is almost fully emptied by the end of the working day.

A commander can say that his educating activities have been successful, when his subordinates continue to behave in a disciplined and civilised manner even outside the garrison, and the sustaining of military order and the aptness to serve are not in danger even for a moment.

Discipline, compliance and commitment to the observance of obligations are all based on the quality of organisation.

And organisation is the responsibility of the commander. Organisation is one of the features of military life, and a determinant segment of socialisation within the military.

To sum up, the commander's situation is not an easy one. With the emergence of contracted military personnel, we continue to have the education of people into good soldiers as a crucial task. The appropriate treatment of "difference" is of key importance and it offers many positive impacts, for instance because of the appearance of women in the military in great numbers, more civilised speech and behaviour is now gaining ground within the military, and should still continue to enjoy further support. At the same time a more liberal attitude toward military order and discipline might also arise as a negative impact sometimes.

This paper was intended as a means to draw attention to this issue and to allow the commanders to utilise the points contained herein. In order for a commander to do a good job, he must know what makes a man work, in other words, how a human being works. In this paper, with a few theoretical contributions, we wanted to draw attention to these questions.

Keywords: management, education, commander, nature-nurture, subordinate

Kulcsszavak: vezetés, nevelés, parancsnok, öröklés-környezet, beosztott

REFERENCES

ÁDÁM Gy., FEHÉR O. (1988): *Élettan biológusoknak II.* Bp.: Tankönyvkiadó

ALLPORT, G.W. (1980): *A személyiség alakulása.* Bp.: Gondolat Kiadó

ANGELUSZ Erzsébet (1984): *Filozófia, antropológia, nevelés.* Bp.: Akadémia Kiadó

BUDA Béla (1986): *A személyiségfejlődés és a nevelés szociálpszichológiája.* Bp.: Nemzetközi Tankönyvkiadó

HANKISS Elemér (1989): *A társadalmi értékek válságáról.* In: *Érték és nevelés.* Bp.: Tankönyvkiadó

ROGERS C. R. (1991): *A személyiség és a viselkedés elmélete.* In: SZAKÁCS J., KULCSÁR Zs.: *Személyiség lélektani szöveggyűjtemény* Bp.: Tankönyvkiadó,

A TUDOMÁNYOS KUTATÁS JELENTŐSÉGE A KATONAI (NEMZETVÉDELMI) FELSŐOKTATÁSBAN

THE SIGNIFICANCE OF THE SCIENTIFIC RESEARCH IN THE MILITARY (NATIONAL DEFENCE) HIGHER EDUCATION

A 2005. évi felsőoktatási törvény az egyetemekkel és főiskolákkal szemben két fő feladatot határoz meg: az oktatást illetve a tudományos kutatást. A cikkben alapvetően azt vizsgálom meg, hogy a felsőoktatási intézményekben — kiemelten a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen — miként valósul meg e törvényben előírt alapfeladatok közül a kutatás. Megítélésem szerint e tevékenység a tudás alapú társadalom, továbbá a tudás alapú haderő kialakításának alapfeltétele, ezért meghatározó jelentőségű kell, hogy legyen.

Education and scientific research are two major tasks defined for universities and colleges by the Higher Education Act of 2005. In the present article I focus on how in higher educational institutions — particularly in the Zrínyi Miklós National Defence University — research, as one of the fundamental tasks regulated by the above mentioned Act, is conducted. In my opinion this activity is a basic precondition for shaping knowledge-based society and a knowledge-based military force therefore it should be of determining significance.

Oktatói, kutatói illetve korábbi kutatás-szervezői tevékenységem egészét nagymértékben meghatározta az a tény, amely a 2005. évi felsőoktatásról szóló CXXXIX. törvényben rögzítette az alábbi követelményeket egy felsőoktatási intézménnyel szemben. Az első és — megítélésem szerint — legfontosabb kritériumot A törvény alapelvei című rész 4.§ (1) bekezdése tartalmazza: „A felsőoktatási intézmény alaptevékenysége AZ OKTATÁS, A TUDOMÁNYOS KUTATÁS [kiemelés tőlem — a szerző: G.I.], a művészeti alkotótevékenység.” (OGY., 2005. p.4.) Ennek értelmében a 2.§ (1) bekezdésében olvashatjuk, hogy „E törvény célja továbbá

[a)...

b) a felsőoktatásban végzett kutatás támogatása, feltételeinek biztosítása; megteremteni az oktatás és a kutatás egységét, erősíteni a magyar felsőoktatás és a nemzetközi kutatás kapcsolatát, biztosítani, hogy a felsőoktatási intézmények a kutatásfejlesztés egyik legjelentősebb bázisát képezzék.” (OGY., 2005. p.3.)

A tudományos kutatás aspektusából fontos megállapításokat tartalmaz a jogszabály 5.§-a is, amelyből ki kell emelnem az alábbiakat:

„(1) A felsőoktatás kutatási alaptevékenysége magában foglalja az alap-, alkalmazott és kísérleti kutatásokat és fejlesztéseket, a technológiai innovációt, valamint az oktatást támogató egyéb kutatásokat.

(2) A felsőoktatási intézmények e törvény rendelkezései szerint *gondoskodnak a tehetséggondozásról, a KUTATÓI UTÁNPÓTLÁS NEVELÉSÉRŐL. A KÉPZÉS SORÁN FEJLESZTIK A HALLGATÓK JÁRTASSÁGÁT A KUTATÁSI-FEJLESZTÉSI MUNKÁBAN, a megszerzett ismeretek gyakorlati hasznosításának készségét, a vállalkozási készséget, A SZELLEMI TULAJDON VÉDELMEVEL ÉS HASZNOSÍTÁSÁVAL KAPCSOLATOS ISMERETEKET* [kiemelés tőlem — a szerző: G.I.]” (OGY., 2005. p.5.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Dr. GÓCZE István

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

Mindezek alapján célszerűnek tartom megvizsgálni általában a tudományos kutatás — bővebben — a tudományos tevékenység fontosságát általában a felsőoktatásban, de mindenképp *kiemeltem a katonai (nemzetvédelmi) felsőoktatás meghatározó intézményében a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen.*

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE) — mint a Magyar Köztársaság állami felsőoktatási intézménye — feladatait a felsőoktatási intézmények szellemében, a rá vonatkozó jogszabályok alapján a honvédelmi miniszter közvetlen felügyelete alatt látja el.

Tekintettel arra, hogy az egyetemi lét feltétele a tudományos kutatás, ezért az intézményünkben kiemelt területként kezeljük mind a doktori képzés terén, mind az oktatók előmenetele terén.

Az egyetem a védelmi szféra szellemi műhelye, az oktatási tevékenység mellett a rendelkezésére álló szellemi potenciáljával, infrastruktúrájával meghatározó — regionális és országos — jelentőségű kutatóbázis, tudományos kutatóhely.

A tudományos tevékenység az alábbi területeken valósul meg:

- tudományos kutatás;
- tudományos rendezvények szervezése és rendezése;
- tudományos írás művek megjelentetése;
- doktori képzés és doktori (PhD) fokozat odaítélése;
- habilitációs eljárás;
- tudományos diákköri tevékenység;
- K+F pályázati tevékenység;
- egyetemi könyvtári szolgáltatás;
- tudományos információszolgáltatás.

Az említett területek egy-egy önálló feladatot is jelentenek, amelyek egymással rendkívül szoros kapcsolatban, összefüggésben állnak. Részleteiben:

a) A tudományos kutatás feladatai:

- az egyetem kutatási-fejlesztési-innovációs stratégiájában foglalt hosszú- és középtávú kutatási programok, témák kialakítása illetve megvalósítása, valamint az EU illetve a NATO tudományos programokban (pályázatokon) való részvétel lehetőségeinek megteremtése, végzése;
- az egyetem kutatási stratégiája figyelembevételével, a Honvédelmi Minisztérium, az Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek tudományos megrendelésének teljesítése;
- az egyetemi karok, intézetek és a tanszékek hazai valamint nemzetközi kutatási kapcsolatainak kiépítése, együttműködési szerződések megkötése közös kutatási témák művelésére, az eredmények publikálására;
- részvétel az MH haditechnikai korszerűsítésével és a honvédségi gazdálkodás hatékonyságának növelésével kapcsolatos elgondolások kialakításában, az új haditechnikai eszközök rendszeresítésében;
- a biztonság- és védelempolitikai változások hazánkra gyakorolt hatásainak elemzése, a nemzetközi biztonságpolitikai és stratégiai kutatásokba való bekapcsolódás;
- a hivatásos és hallgatói állomány fizikai állapotának komplex vizsgálata, a követelmények teljesítése érdekében ajánlások kidolgozása;
- a kutatás a tárgyi feltételek javítása; a tudományos kutatás és az oktatás összhangjának fejlesztése.

b) A tudományos konferenciák terén ellátandó feladatok:

- a tudományos eredmények közzététele, megvitatása, megítélése és elfogadása érdekében történő tudományos konferenciák magas színvonalú előkészítése, megrendezése;
- feltételek biztosítása a kutatók részére hazai és külföldi konferenciákon, konzultációkon való részvétellel, előadások megtartására.

c) A tudományos publikálás, folyóirat-kiadás feladatai:

- az egyetem tudományos folyóiratai magas színvonalú és gazdaságos kiadása;

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Dr. GÓCZE István

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

— a külföldön történő publikálás feltételeinek további javítása, valamint a külföldi publikációk megjelenítése.

d) A doktori képzés és a doktori (PhD) fokozat odaítélés feladatai:

- a doktori iskolák hatékony működési rendszerének vizsgálata, fejlesztése;
- a külföldi doktoranduszok képzési lehetőségeinek kialakítása;

e) A habilitációs eljárás feladatai:

- a jogszabályokban és más szabályzóban rögzített előírásoknak megfelelő, minél szélesebb körű habilitációs eljárások lefolytatása;
- a doktori (PhD-) fokozattal rendelkező egyetemi oktatók részére a szükséges feltételrendszer biztosítása.

f) A tudományos diákköri tevékenység feladatai:

- a tudományos diákköri tevékenység hatékony működését ösztönző, az egyetem sajátosságainak megfelelő irányítási rendszer, szervezeti keretek kialakítása, működtetése.

g) Az egyetemi könyvtári szolgáltatás:

- a könyvtár korszerű, a XXI. század szakirodalmi és információs igényeinek megfelelő tájékoztatói és információs intézménnyé történő átalakítása az oktatás és kutatás feltételeinek magas színvonalú biztosítása érdekében.

h) A kutatás–fejlesztés (K+F) pályázati tevékenység:

- a hazai és külföldi (EU-s, NATO) pályázatokon való eredményes részvétel feltételeinek megteremtése, a pályázók segítése, ösztönzése;
- a tudományos kutatások, tudományos műhelyek támogatása;
- a doktori képzés keretében a doktori fokozat megszerzésére felkészítő programok feltételeinek biztosítása érdekében végzendő K+F pályázati tevékenység rendszerének kialakítása;
- más egyetemek tapasztalatainak adaptálása.

i) Tudományos információszolgáltatás:

- az egyetem tudományos tevékenységének egységes számítógépes nyilvántartási rendszerben történő megjelenítése, amely szervesen illeszkedik az egyetem INTRANET hálózatához. (Szilágyi/szerk./, 2002.).

Az egyetem a kutatásokat a tudományos tevékenység rendszerében kiemelt területként kezeli.

Az elfogadott kutatási eredmények, a hazai és a nemzetközi tudományos konferenciákon szerzett ismeretek folyamatosan beépülnek az oktatásba. Az egyetem két alapfeladata — az oktatás és a kutatás — szerves egységet képez. E két terület egymásra ható kapcsolata eredményeként az oktatás és a kutatás színvonala folyamatosan emelkedik egyetemünkön. Az egyetem kutatási tevékenysége felöleli az alap-, alkalmazott és fejlesztési kutatások láncolatát.

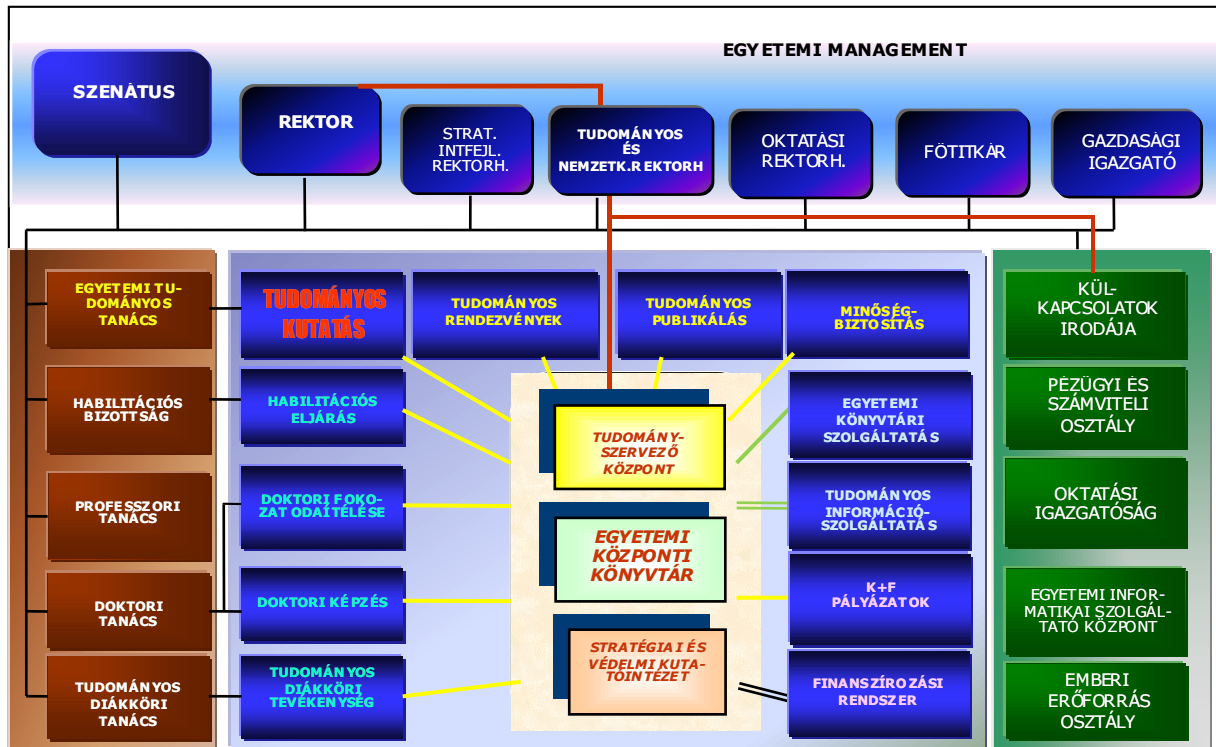
Az egyetem oktatói és kutatói rendszeres kutatásokhoz kapcsolódó szaktanácsadói, lektori valamint szakértői tevékenységet folytatnak művelt szakterületüknek megfelelően. A rendszerváltást követően az egyetem külföldi kutatási kapcsolatrendszere jelentősen kiszélesedett. A kutatási eredmények kölcsönös megismertetése, a kapcsolatok elmélyítése a közös konferenciákon, szimpóziumokon, a gyakorlatokon és a napi munkakapcsolatokon keresztül valósulnak meg.

Az egyetemi létehez nélkülözhetetlen kvalifikált, tudományos fokozattal rendelkező szakembergárda képzését biztosítja egyetemünk akkreditált doktori (PhD) iskolái. A doktori (PhD) képzés a ZMNE Doktori Tanácsának irányításával, a doktori iskolatanácsok vezetésével folyik. Az egyetem a nemzetközi ekvivalencia-feltételeknek megfelelő doktori (PhD) fokozatot ítélhet oda. A doktori (PhD) képzés célja, hogy szervezett továbbképzés valamint egyéni felkészülés formájában lehetőséget nyújtson a megfelelő tudásszint és kutatói gyakorlat megszerzéséhez.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

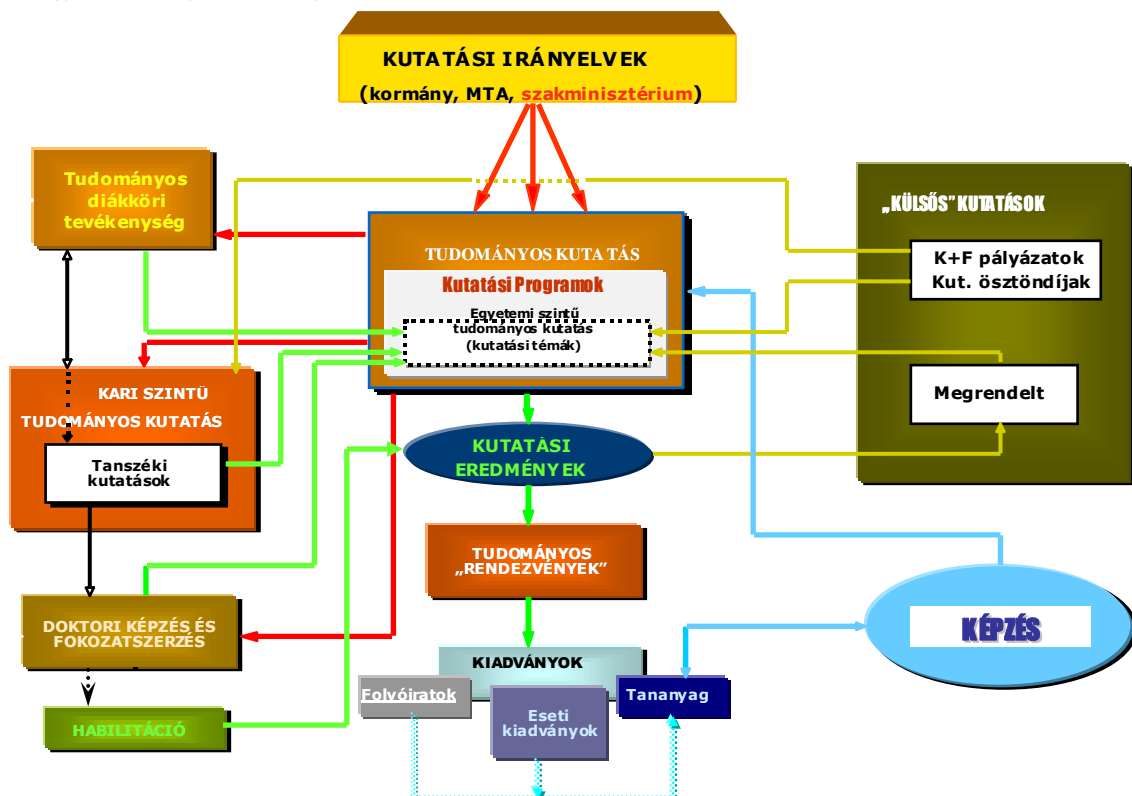
Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

Dr. GŐCZE István

1. ábra: A tudományos tevékenység feladat-, és strukturális rendszere
(Szerkesztette: Szilágyi Tivadar, 1998 alapján Gőcze István)

A 2. ábra az egyetemen folyó tudományos kutatás rendszerének funkcionális vázlatát illetve működési elvét szemlélteti.

2. ábra: A ZMNE tudományos kutatási rendszerének funkcionális vázlatát
(Szerkesztette: Gőcze István)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Dr. GÓCZE István

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

A továbbiakban a tanulmány e részét két Arisztotelész-i idézettel szeretném bevezetni: „... aki szakember vagy tudományosan képzett akar lenni, feltétlenül az egyetem ismeretek felé kell haladnia, s ezeket, amennyire csak lehetséges, meg kell ismernie...”. A másik is kapcsolódik ehhez a gondolatkörhöz: „A tudomány gyökerei keserűek, de gyümölcssei édesek.” (Szabó Miklós /ford./ 1971).

Mindezeket azért tartottam fontosnak rögzíteni, mert e két idézet jól példázza napjaink egyetemének két alapvető feladatát: az oktatást és a tudományos kutatást, az én olvasatomban a tudomány művelését, ami ki kell, hogy egészüljön az innovációval is. Ha megnézzük egyetemünket — de ha szélesebb régiókba is kitekintünk — megállapíthatjuk, hogy alapvető rendeltetése ezen intézményeknek:

- a megfelelő szaktudással rendelkező szakembergárda képzése;
- a tudományos kutatás végzése;
- a tudós-utánpótlás „kitermelése”.

Azonban arról is szólnom kell, hogy napjainkban a tömegképzés új kihívásokat továbbá követelményeket támaszt az egyetemek, főiskolák elé. Ilyen például, hogy míg egyik oldalról ki kell elégíteni a piac — kvázi a megrendelői szféra — igényeit, ami egyúttal megköveteli a mai egyetemek küldetésnyilatkozatainak felülvizsgálatát is (Zhang, 2007, pp. 2., 3., 378–393.), ami magában foglalja a tömegoktatás követelményeinek való megfelelést. Másik oldalról ugyanakkor új eljárások kidolgozásával fent kell tartani, sőt — megítélésem szerint — emelni kell a kutatás szerepét és színvonalát, előmozdítva az intézmények tudományos előrehaladását, a kutatóegyetemi státusz kivívását, és ez jelentősebb kapcsolódást jelent a megrendelői (esetünkben /egyelőre/ a HM, az MH) szférához, egyben — a különböző K+F források elnyerésével — finanszírozási forrást is teremt az intézmény működéséhez.

Itt kell szólnom Vizi E. Szilveszter, a Magyar Tudományos Akadémia volt elnökének gondolatairól, aki azt mondta a Magyar Tudomány Ünnepe 2007. rendezvénysorozat nyitóünnepségén, november 4-én, a Városmajori Gimnáziumban, hogy: „...az oktatás, a tudomány és a gazdaság szorosan összefügg egymással. Az a nemzet, amely nem lesz képes összekötni a szellemi tőke újratemelését a kutatással, a fejlesztéssel, az innovációval, annak nem lesz versenyképes gazdasága. Mindezek nélkül nem lehet boldog Magyarország.” (Vizi E., 2007)

Úgy gondolom, hogy e három tényező szoros kapcsolata, illetve ennek az összefüggésnek a harmonikus kialakítása új és mindenképp emberpróbáló kihívást jelent a magyar felsőoktatás számára, így az annak integráns részét alkotó Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemnek is.

Megítélésem szerint közismert tény, hogy az Európai Unió egyik meghatározó célkitűzése a „knowledge based society” és a „knowledge based economy”, azaz a tudományon alapuló társadalom illetve a tudományon alapuló gazdaság megteremtése. Ennek tükrében bátran állíthatom, hogy a XXI. században a tudás, a tudomány az egyik legnagyobb erővé vált. Az előzőekben említett EU-s cél elérésében — véleményem szerint — kiemelkedő szerepet játszanak a tudást-teremtő, illetve tudást-közvetítő intézmények: az egyetemek továbbá a főiskolák. Az itt „megtermelt” és átadott ismeret, a létrehozott tudás országunk versenyképességének alapja. Elfogadva Ács Tibor gondolatát, azt mondhatom, hogy a hadtudomány valamint a katonai tudás ennek megfelelően a hadi kultúránk versenyképességének alapja. (Ács, 2005, p.9.) A hadtudományi kutatásoknak a fő feladata az új, korszerű és főként alkalmazható tudás létrehozása, míg az oktatásnak pedig a létrehozott elméleti és gyakorlati ismeretrendszernek az átadása. E feladatok megvalósításában kardinális szerep hárul egyetemünkre, ugyanis egy olyan képességalapú hadsereg kialakításában működünk közre, amelynek a tisztjei kiemelkedő had- és katonai műszaki tudással kell, hogy rendelkezzenek, katonáit pedig Széchenyi így jellemezné: „mesterségöket professio gyanánt úzik”.

Ahhoz, hogy az említett kihívásoknak eleget tegyünk, úgy gondolom, erős fundamentummal rendelkezünk, ugyanis a magyar katonai felsőoktatás két évszázados, patinás múltja szilárd alapot biztosít a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem kihívásokkal teli jelenének formálásához.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Dr. GÓCZE István

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

A felsőoktatásban eltöltött több, mint másfél évtizedes tapasztalatomra alapozva, arra a következtetésre jutottam, hogy a képzés legfelsőbb szintjén, azaz az egyetemi képzésben nélkülözhetetlen a tudományelmélet (melynek szerves részét képezi a tudománytörténet), mint átfogó, általános és egyetemes ismeretrendszer, továbbá a kutatásmódszertan kérdésköreinek bevezetése az oktatásba. Megítélésem szerint szükség van erre már a BSc, az MSc képzésben is, de helye kell, hogy legyen a posztgraduális képzés keretében is. Hiszen a tudomány tanítása nem feltétlenül tudós-képzést jelent, és nem csak a tudósjelölteknek van rá szükségük ($\Rightarrow$ alap-, mesterképzés). Azonban a szint-specifikus ismeretanyag összeállításával, továbbá a különböző képzési szintek és formák részére történő rendelkezésre bocsátásával a tudós-képzést is jóval hatékonyabbá tehetjük ($\Rightarrow$ doktori képzés).

Jól példázza ezt az a tény is, hogy „*az Egyesült Államokban, Nagy-Britanniában, Franciaországban, Németországban és még több fejlett gazdaságú és kultúrájú országban a kutatás-módszertani kurzus elvégzése (egy tanév, de legalább egy szemeszter) nem csak a diplomairás, hanem a diploma megszerzésének is alapfeltétele.*” (Majoros, 2004, p.8.)

Úgy gondolom, hogy a (had)tudománytörténet tanítás nem egyenlő azzal, hogy néhány „fragmentet” és képet kiemelünk a tudomány „nagyjai” közül. Ezzel csak az érhető el, hogy egy történelmi arcképcsarnok képzetét keljünk. A tudománytörténet tanítás jelentőségét abban látom, hogy ez által a különböző eszmék, problémák, tapasztalati eredmények történetisége állítható a középpontba. Ebben az esetben a személy, az életrajz esetleg csak háttér szerepet kap.

Véleményem szerint a tudományelmélet oktatása során is szakítani kell a bevett szokásokkal. Ma már nem elég pusztán — de természetesen ez is szükséges — a tudomány kategóriát, fogalomrendszerét esetleg rendszertani besorolását elmondani. Nem elégséges pusztán az ismeretek bemagoltatása, ennél jóval több kell. Be kell mutatni a tudományban korábban már létezett vagy ma is létező kutatási programokat és elméleteket. Meg kell tanítani gondolkodni, tudományosan gondolkodni, érvelni, tényekkel alátámasztani az elméleteket. Meg kell tanítani azt, hogy milyen módon védhető meg hipotézisekkel egy felállított elméletrendszer lényege az ellentmondásoktól. Be kell mutatni egy normál tudomány működését. Végül, de nem utolsó sorban meg kell tanítani az ok-okozati összefüggések felismerését. Erről Platón így vélekedik: „...*aki nem képes egy dolognak okát adni és azt okából megérteni, az nem is ismeri azt.*” (Magyar Filozófiai Társaság, 1943)

Megítélésem szerint annak érdekében, hogy egyetemünk eleget tudjon tenni alaprendeltesítésének az eddigieknél nagyobb hangsúlyt kell fektetnie az egyetemes és nemzeti (had)tudomány elmélet továbbá a kutatásmódszertan oktatására. Ugyanis az alapképzésben és a mesterképzésben elvétele és „más tantárgy kereteibe beépítve”, a doktori képzésben is csak részeiben található meg ez.

Ennek érdekében — úgy gondolom, hogy — minden szakon és képzési szinten, formában oktatni kell az önálló kreditrendszerű tantárgy: a *TUDOMÁNYELMÉLET ÉS KUTATÁSMÓDSZERTAN* ismeretrendszerét, természetesen a különböző képzési szinteknek megfelelő tudás- és ismeretanyag, didaktikai, pedagógiai módszer kialakításával. Nagyon fontos feladatként definiálom az említett tantárgy keretén belül a *hadtudomány általános elméleti kérdéseinek prioritását*, hiszen az elmúlt évtized során tudományágunk jelentős változása nem fejeződött be, továbbra is számos tisztázandó kérdés vár megválaszolásra.

A hadtudomány fejlődése hozzájárult illetve hozzájárul ahhoz, hogy a hadtudomány helyzete tovább erősödjön a „normáltudományok” rendszerében. Ebben az esetben a „normáltudományon” olyan kutatási területet értünk, amely határozottan egy vagy több, múltbeli tudományos eredményre épül. (Kuhn, 2002). Szakirodalmi kutatás sokra alapozva megállapítható, hogy a „normáltudomány” nem törekszik újfajta jelenségek előidézésre, a kutatók nem akarnak teljesen új elméleteket megalkotni, és a kutatás is alapvetően a paradigmával járó jelenségek és elméletek összekapcsolására irányul.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Dr. GÓCZE István

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

A végbemenő változások során azonban feltétlenül szem előtt kell tartani azt, hogy az eddig elért eredményeinket, illetve nemzeti jegyeinket, szokásainkat, hagyományainkat megőrizve, és ha lehet, továbbfejlesztve vizsgáljuk, adaptáljuk a nyugati elveket.

Az említett változások alapvetően befolyásolták a hadtudományi kutatás tárgyát és fogalmát, mégpedig jól érzékelhetően kibővítették, kiszélesítették azokat. Ennek megfelelően a hadtudomány tágabb értelemben a teljes védelmi szféra területeit vizsgálja és integrálja, míg konkrét kutatási tárgya maradt a fegyveres küzdelem.

Ezek a megállapítások már a folyamatban lévő feladatokat foglalják magukban, a bekövetkezett és a várható változások azonban a továbbiakban a hadtudomány kutatási stratégiáját határozzák meg. Az elkövetkező időszak meghatározó tudományos kutatási jellegű feladatrendszere az euro-atlanti integrációból adódó szellemi kompatibilitás megteremtése.

A szellemi kompatibilitás legfontosabb összetevői:

- a tervezés, a szervezés, a vezetés és az együttműködés szellemi értékei, valamint a kommunikációs készség;
- a képzés, a tudomány elért eredményeinek szükség szerinti adaptációja;
- a szervezeti elemek, a működési rend és a kiképzési rendszer lehetséges kapcsolódásainak kimunkálása;
- az intézményrendszer kapcsolatrendszere.

Természetesen a szellemi kompatibilitás összetevői, az abból adódó feladatok tovább sorolhatók és részletezhetők, úgy gondolom, hogy minden egyes tudomány szak feladata egzakt módon definiálni a saját feladatait és kutatási irányait.

A gondolkodásmód, a szellemi kompatibilitás, illetve az azokból levezethető kihívások egyik fontos eleme a működéshez szükséges infrastruktúra kialakítása. A látszat ellenére ez a feladat sem egyértelműen technikai kérdéskör, a tudománynak ugyanis definiálnia kell az együttműködés során alkalmazandó elveket, eljárásokat és módszereket, mert ezek figyelembevételével célszerű és lehetséges a gyakorlati, technológiai elvárásokat kielégíteni.

Összességében megállapíthatjuk, hogy:

- napjainkban a hadtudomány átalakulásának vagyunk szemtanúi, a tudományág művelői pedig ennek "irányítói, végrehajtói és átélői". A biztonság, a honvédelem, a társadalom, a gazdaság és a technika területén bekövetkezett változások a hadtudomány rendszerében jelentős átalakulásokat indukáltak;
- a hadsereg alkalmazását meghatározó hadászati, hadműveleti, harcászati elvek megváltozása, módosulása új követelményeket támaszt a hadtudomány tudományzakaival szemben. Ezek az elvárások új elméleti modellek, és ami a legfontosabb: a kor kihívásainak és a felhasználók igényeinek megfelelő új módszerek (technológiák) alkalmazását teszik szükségessé a hadtudomány területén;
- napjainkban meghatározó erőforrás a szervezet működéséhez szükséges információ. Érthető, hogy a hadsereg béke- és háborús tevékenységének sikeres végrehajtásához az információk (jelentős mértékben a geoinformációk) minőségével, mennyiségével és a rendelkezésre bocsátás időtartamával szemben megnöttek a felhasználói elvárások. Ezért a következő fontos kihívás az informatikai forradalom vívmányainak a megjelenése és alkalmazásuk lehetőségeinek szélesítése a hadtudomány terén.

A felsorolt megállapítások — véleményem szerint — kellő mértékben alátámasztják a hadtudománnyal és tudományzakaival kapcsolatos elméleti ismeretrendszer átgondolását és kimunkálását új szempontok alapján, új módszerek, eljárások alkalmazásával.

Mindez nélkülözhetetlen, hiszen már az alapképzésben kapcsolatba kerülnek a hallgatók a tudománnyal, a tudomány alapproblémaival, a tudományos kutatással (szakdolgozat, diplomamunka, TDK-pályázat, PhD-értekezés, stb.), és ezzel kapcsolatosan a tudományos publikációs tevékenységgel. Ez a kapcsolat a doktori képzésben csak fokozódik, hiszen itt a doktoranduszok „hivatásszerűen” csak a tudománnyal foglalkoznak.

A hadtudomány általános elméletén, mint specifikumon túl természetesen vizsgálni kell olyan témaköröket, amelyek az általános tudományelmélet körébe tartoznak: tudomány és az etika, a tudományos egzaktság; a tudományos forradalmak szerkezete; a tudomány metria és a kutatás módszertan.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Dr. GÓCZE István

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

Megítélésem szerint a hallgatók tudományos kutatásba való bevezetése az alap- illetve mesterképzésben, továbbá ennek fejlesztése a posztgraduális képzésben új lehetőséget nyit a doktori képzés terén is. Ugyanis ezáltal megfelelünk a MAB által támasztott követelményeknek. És végül, de nem utolsó sorban hozzájárulunk ahhoz, hogy *HALLGATÓINK MEGÍZLELJÉK A TUDOMÁNY ÉDES GYÜMÖLCSEIT.*

Kulcsszavak: felsőoktatás, katonai felsőoktatás, Zrínyi Miklós nemzeti védelmi Egyetem, tudomány, tudományos kutatás

Keywords: higher education, military higher education, Zrínyi Miklós National Defence University, science, scientific research

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ÁCS Tibor (2005): *A hadtudományról.* -In: Az MTA IX. Osztálya Hadtudományi Bizottságának és Köztestületi Tagjainak Első Konferenciája a Hadtudományról, -Bp.: ZMNE
- KUHN, T., S. (2002): *A tudományos forradalmak szerkezete.* -Bp.: Osiris Kiadó Kft., - ISBN 963 379 362 9
- MAGYAR FILOZÓFIAI TÁRSASÁG (1943): *Platón összes művei II.* -Bp.: n.a.
- MAJOROS Pál (2004): *A kutatómódszertan alapjai.* -Bp.: Perfekt Rt., - ISBN 963 394 584 4
- SZABÓ Miklós (ford.) (1971.): *Nikomakhoszi etika.* -Bp.: Magyar Helikon, n.a.
- SZILÁGYI Tivadar (szerk.)(2002): *A ZMNE tudományos tevékenysége 1997–2002.* -Bp.: ZMNE
- VIZI E. Szilveszter előadása (2007), -Bp.: Városmajori Gimnázium, 2007. november 4.
- ZHANG, Xuewen (2007): *Re-examining the Mission of the University in Mass Higher Education.* Frontiers of Education in China.

A FÓKUSZ TECHNIKA, MINT A LELKI FELKÉSZÍTÉS EGY LEHETSÉGES ESZKÖZE A KATONAI KIKÉPZÉS SORÁN

THE FOCUSING TECHNIQUE AS A POSSIBLE PSYCHOLOGICAL PREPARATION METHOD FOR SOLDIERS

Jelen tanulmány a fókusz technikát, mint a lelki felkészítés egy lehetséges eszközét mutatja be. Beszámol a filozófiai alapvetéséről, a fenomenológiai megalapozottságtól az egzisztencialista gyökerekig. A filozófiai alapok mentén eljut a pszichológiai gyökerekig, mivel a módszer a humanisztikus pszichológia berkeiből eredeztethető. A továbbiakban kifejtésre kerül E. C. Gendlin néhány alapfogalma, illetve a technika gyakorlati megvalósulása. Fókuszolni bárhol lehet, egy alkalom nem több mint tíz perc, a hatása azonnal érezhető – a fókuszoló megszabadul a stressz testi-lelki érzésétől, félre tudja tenni kellemetlen érzéseit. Végül pedig a katonák lelki felkészítésében lehetséges szerepéről esik szó.

The present study shows the focusing technique as a possible psychological preparation method for soldiers. The study describes the techniques' philosophical background, from phenomenology to existentialism. Through examining the philosophical background, it reveals techniques' psychological roots, since it originates from humanistic psychology. The next part explores Gendlin's fundamental concept and the technique in the practice. Focusing can be done virtually anywhere, at any time, and an entire "session" takes no longer than ten minutes, but its' effects can be felt immediately – by relieving bodily tension and psychological stress. Finally the study shows the possible role of the focusing technique in the psychological preparation of the soldiers.

A HUMANISZTIKUS PSZICHOLÓGIA FILOZÓFIAI GYÖKEREI

A személyközpontú, humanisztikus pszichológia filozófiai megalapozása a többek közt Krishnamurtiig (1970) nyúlik vissza, aki szerint a testnek is megvan a maga intelligenciája, és élni itt és most lehet, de ha az ember fél, nem tud élni. Az egzisztencialista elméletalkotók közeli kapcsolatban állnak a humanisztikus szemlélettel (Patterson, 1973). Edmund Husserl azt állította, hogy csak érzékelésünkből következtethetünk a létező világra. A Sören Kirkegaard és Karl Jaspers munkásságán alapuló egzisztencialista filozófia az ember létével, természetével, és a világgal való kapcsolatával, valamint a létezés értelmével foglalkozik az egyén számára. Az egzisztencializmus bizonyos kérdései a humanisztikus szemléletben is központi fontosságúak (vö. Holdstock, Rogers, 1977):

- 1) az önmagunkra vonatkozó tudatosság és a pillanatról pillanatra való döntés lehetősége;
- 2) az a gondolat, hogy az emberi lény létezik, és ezáltal állandóan változik és fejlődik;
- 3) minden egyes ember rendelkezik azzal a képességgel, hogy meghaladja önmagát és a fizikai világot. A humanisztikus, személyközpontú elmélet – az egzisztencializmushoz hasonlóan – az életre vonatkozó beállítottság, élet-szemlélet.

Az egzisztencialista elődök közé sorolhatóak Ludwig Binswanger, Heidegger, Sartre, Ronald Laing, James Bugenthal és Rollo May filozófusok is. Filozófiai alapjaiban a Brentano és Husserl által fémjelzett fenomenológiához is kötődik az egzisztencializmus mellett. A fenomenológiai megközelítés az egyén szubjektív élményeire összpontosít, ahogyan az emberek a világot látják.

A HUMANISZTIKUS SZEMLÉLET KIALAKULÁSA

A humanisztikus pszichológia fejlődése során a hangsúly mindig a személy dinamikus jegyein volt, a kommunikáción, a kapcsolatokon és a változásra való képességen. Vagyis nem a személyiséget, mint a személy statikus struktúráját veszi górcső alá. Tehát „ez az elmélet a személyiséget nem úgy fogja fel, mint amivel az egyén rendelkezik, hanem mint élő, holisztikus egységet, amelynek céljai, szándékai és szükségletei vannak” (Burton, 1974).

A humanisztikus pszichológia az Egyesült Államokban jelent meg az 1950-es években. Az irányzat a pszichoanalízis és a behaviourizmus mellett önmagára, mint harmadik erőre hivatkozik.

EUGENE T. GENDLIN, A MÓDSZER ELMÉLETI ÉS GYAKORLATI FELTALÁLÓJA

Az irányzat egyik fő képviselője Carl Rogers. Rogers egyre elégedetlenebbé vált az érzelmi- és magatartás-problémák kezelésének akkoriban elfogadott módszereivel és elméletével. Az elmélet legforradalmibb vonása a bizalom abban, hogy az egyén megtalálja saját belső erőforrásait. Ez elválasztja más rendszerek materialista determinizmusától, a személyt hatalommal ruházza fel. A személyközpontú elmélet állandóan törekedett arra, hogy hipotéziseit kutatásokkal igazolja, melyeket többféle módon is igazoltak, klinikai tapasztalatokkal, kutatásokkal, és a legújabb neurofiziológiai ismeretekkel.

Eugene T. Gendlin, a fókusz technika feltalálója Rogers tanítványa volt. A módszer által a humanisztikus pszichológia jelentős képviselőjévé vált.

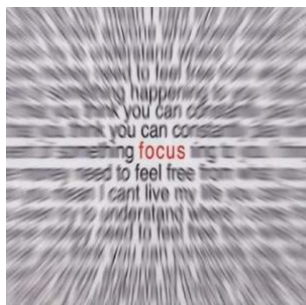
A FÓKUSZ TECHNIKA ELMÉLETI ALAPVETÉSE

A gendlini filozófia központi fogalma az átélés. Az egyén megéli létezését az „itt és most”-ban, az adott pillanaton keresztül éli át helyzetét. Az átélést nem gondoljuk, hanem testileg érezzük (Gendlin, 1974).

Korábban az átélést a szubjektív érzések tudatosságaként értelmezték (Rogers, 1961). Vagyis az átélés az érzésekről és a gondolkodásról való tudatosságot jelentette. Gendlin szerint ez egyoldalú, mivel az átélés több, mint egyszerűen gondolati és érzelmi állapotok tapasztalása. Azt is magában foglalja, hogy az ember tudatában van annak, ahogyan elfogja, feldolgozza és integrálja a külső személyközi/fizikai világból jövő, és a belső szervi világból jövő információkat, vagyis az érzelmi és gondolkodási folyamatok mellett a testi tudatosságot is jelenti, és ezek megfigyelését, az ezekről való tudást is tartalmazza.

A humanisztikus és az egzisztencialista pszichológia mutat rá arra a jelenségre, hogy a mindennapi tudat és élményvilág a mai emberben beszűkült, szűk társadalmi sémákat követ. A belső folyamatokkal való törődésre nem jut idő a felgyorsult, fogyasztói társadalomban. Hogy újszerűen tudjuk átgondolni a dolgainkat, változtatnunk kell a lelki beállítódásunkon, meg kell próbálni kilépni a szokott keretekből, ki kell tágítani szemléletünk keretét. A fókuszolás az intuíciónak épít, arra, hogy összetett dolgok mélyén meg tudjuk ragadni az összefüggéseket. Az emberi megismerés bonyolult ismereti kontextusokat mozgat, egyidejűleg sokféle összefüggést kezel, és ezek igazi működését a kogníció a megszokott tudati sémák mellett jelentéktelennek tekinti, vagy észre sem veszi. A pszichikus rendszerben bonyolult és alapos valóságvizsgálat folyik, különösen az én társas helyzetét illetően, az interperszonális kapcsolatok viszonylatában. A valóságvizsgálat a belső ellentmondásokat igyekszik tisztázni, ez gyakran nehéz feladat, mivel a személyiségben valamilyen belső tervvel vagy motivációval nagy erők feszülhetnek szembe. Az ellentétes indítékok időlegesen néha koalícióra is léphetnek. Így a valódi lelki helyzet nehezen bogozható ki. Valóban megbízható információkat a testi beidegzések adnak, mivel ezek függetlenek a szokott énsémáktól, hamis énarculatoktól. Ezek felismeréséhez kell a fókuszolás (Buda, 2002). A fókuszolással kibogozott lelki helyzetre építhető a megoldás vagy a legjobb magatartási válaszforma a fókusz folyamatban, amivel például pozitív belső érzelmek, megnyugvás, kedv, késztetési töltés mozgósítható, váltható ki.

FÓKUSZ TECHNIKA A GYAKORLATBAN

A fókuszolás a személyiség fejlesztését szolgáló módszer. A fókusz folyamat során a figyelem tudatos irányítása történik a test belső folyamatai, a testi érzékek felé. (1. kép)

A különböző élethelyzetek szubjektív megéléséhez kapcsolódó testi érzetek felismerésével többletudás birtokába jutunk. A módszer egyik célja ezen testi érzékek minél teljesebb és mélyebb átélése. Arra a felismerésre épül, hogy létezik egyfajta testi tudatosság, Gendlini megfogalmazásában 'testi bölcsesség' (felt sense), amivel a figyelem tudatos irányításával kapcsolatba lehet kerülni. Alapgondolata szerint tehát a testünk jól ismeri érzéseinket, problémáinkat és ezek hátterét, összefüggéseit.

A mindennapok folyamán számtalan inger – érzelem, indulat, gondolat – fut keresztül testünk beidegzésén, melyek nem vonják magukra figyelmünket, azonban alapvetően meghatározzák állapotunkat. Fókuszolás folyamán ezek a mindennapokban láthatatlan testi érzések figyelmet kaphatnak. Lehetőségünk van rá, hogy ezeket a belső állapotokat közelebről is megvizsgáljuk, és ráleljünk jelentésükre. A testi érzetekkel való kapcsolat segítségével tehát rátalálhatunk problémáink tudattalanba süllyedt gyökereire. Ezáltal pozitív, gyógyító, változásokat lehet elérni.

Az emberek többsége kerüli azokat a helyzeteket, amikor saját magára kell figyelnie, menekül az önmagával kapcsolatos érzések tudatosítása elől. Figyelmünket folyamatosan eltereljük és kifelé, a tárgyi világ felé fordítjuk, azonban így módon elesünk problémáink valós megoldásától.

A sikeres fókuszolóban nemcsak az aktuális probléma oldódik meg, hanem életének további lelki "területein" is könnyebben igazodik el, fogékonyabbá válik a belső dilemmák, összefüggések felismerésére és feldolgozására. Eszközt tanul a későbbiekben jelentkező problémák és gondok megoldására (Holdstock, Rogers, 1977). A fókuszolás nem csodaszer, hanem egyfajta szemlélet, énismereti keret. A pszichológián belül külön szemléletmódot képez, hiszen megvan a saját módszertana, szakkifejezései és terápiás viszonyulása. A módszert gyakorlók körében általánosságban nő az érdeklődés a pszichológiai kérdések és az énismereti élmények iránt.

A FÓKUSZ TECHNIKA SZEREPE ÉS HASZNA A KATONÁK LELKI FELKÉSZÍTÉSÉBEN

A fókusz technika használata széleskörű, a pszichoterápiától a vezetőképzésig sokféle alkalmazják, a nemzetközi publikációk is mind újabb felhasználási lehetőségekről számolnak be.

A katonák bevetés előtti lelki felkészítésében is hathatós eszköznek bizonyulhat, mivel alkalmazásával célzottan növelhető az énerő, az „itt és most” pillanatában való teljes részvétel, a készletési töltés, a koncentrációképesség.

Kulcsszavak: Eugene T. Gendlin, fókusz, átélés

Keywords: Eugene T. Gendlin, focusing technique, experience

FELHASZNÁLT IRODALOM

BUDA Béla (2004): Előszó, In: Gendlin, E. T. *Fókuszolás*, Edge 2000 Kft., Budapest

BURTON, A. (1974): The nature of personality theory. In: *A. Burton: Operational theories of personality*, New York, Brunner Mazel kiadó, <http://maszkpte.org/holdstock.htm>

FEUERSTEIN, Müller (2009): *Der Körper irt nicht*, <http://www.focusing.de/files/focusing.pdf>

GENDLIN, E. C. (1974): Client-centered and experiential psychotherapy, In: *D. A. Wexler, L. N. Rice, Innovations in Client-Centered Therapy*, New York, Wiley kiadó

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NÉMETH Orsolya, SÁNDOR Piroska

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

GENDLIN, Eugen C. (2002): *Fókuszolás – életproblémák megoldása önerőből*, Budapest, SHL kiadó

HOLDSTOCK, T. L., Rogers, C. (1977): Person-Centered Theory, In: *Corsini, R. J., Current Personality Theories Itasca*, F. E. Peacock Publishers, <http://maszkpte.org/holdstock.htm>

KRISNAMURTHI, J. (1970): *The Only Revolution*, London, Victor Gollancz kiadó

PATTERSON, C. H. (1973): *Theories of counseling and psychotherapy*, New York, Harper Row kiadó

Kép: http://www.soulwork.net/sw_articles_eng/focusing.htm

MILAN RASTISLAV ŠTEFÁNIK (1880-1919)**MILAN RASTISLAV ŠTEFÁNIK (1880-1919)***I had wonderful life, I lived eternity in each second of my life.**M.R. Štefánik¹*

Zrínyi Miklós National Defense University has been maintaining excellent relations with the Armed Forces Academy of General Milan Rastislav Štefánik. Last year the higher educational institutions renewed the existing bilateral educational and scientific agreement. This connection and tie placed General Milan Rastislav Štefánik in the centre of interest, and we decided to get to know and let others get acquainted with his adventurous life better. Milan Rastislav Štefánik, a citizen of the Austro-Hungarian Empire, then of France, scientist, astronomer, fighter pilot, politic, Czechoslovak Minister of War, leading figure of the modern Czechoslovak statehood, a world traveller was born 130-years ago.

Štefánik was born on July 21, 1880 in Kosaras (Nitra County, now Košariská, Kingdom of Hungary.). He was the sixth of 12 children, (2 siblings died early). His father was a local Evangelic pastor called Pavol Štefánik and his mother was Albertína Jurenková.

In the Kosaras Evangelic Church register his birthplace, birth date, first and last name, parents' name, religion, godparents name (István Fajnor, lawyer and his wife Emília) and Baptist pastor's name (László Vannay Evangelic pastor of Mijava) can be found. In the newborn child's christening register a second first name can be seen. His father - in honour of the ruler of Great Moravia, who tried to raise his nation with wisdom through respect and education - decided to give him Rastislav as a second Christian name.²

He began studying in Kosaras. According to his teacher Martin Kostelný, Štefánik was diligent and smart, the best among all. In the Austria-Hungary territory, three Slovak secondary schools were closed due to active and forced assimilation. Milan was sent to Somorja (Šamorín) by his parents in order to learn Hungarian before his gymnasium studies. He lived with Sidó lawyer's family and finished the fourth grade of elementary school there.

In 1890 he enrolled to Pressburg Evangelic Lyceum where his brothers Igor and Paul had studied. His teachers had a predominant role in his life at the lyceum e.g. Ján Kvačala Slovak pedagogue, ecclesiastic historian, Evangelic pastor, Ferdinand Hirschmann mathematics teacher, and Samuel Markusovszky form master. Hirschmann described the 10-year old Štefánik as a small, fragile, whey-faced, blond and fearsome child. Ján Kvačala was known in the lyceum as the main patron of the Slovak pupils. Milan was eminent prentice, so he was entitled to free of charge lunches at the educational institute, and in the second and third year he got gratuity from Michal Institoris-Mošovský Foundation.³

In 1893 Štefánik continued his studies in Sopron, then in Szarvas (1894-1898) where he graduated. The legal basis was provided by 1790/1791 XXVI. law about religious affairs, according to which the Evangelic community was authorized to establish schools where it was needed. In Békés-Bánát county there wasn't a secondary school of that character. Young people had to find in remote cities like Sopron, Eperjes (Prešov), Lőcse (Levoča) or Késmárk (Kežmarok) schools. On March 28, 1796 the Evangelic church turned to governmental bodies to get authorization for the establishment of the school. Intelligentsia was badly needed in the education and in the local administration, too.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

Dr. Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, Alexandra SIPOS

On May 19, 1802 ecclesiastic gathering held in the Szarvas church officially announced the establishment of county gymnasium. Donations from wealthy noble families (Wenkheim, Podmaniczky, Prónay and Földváry) provided the necessary financial resources. During 1802-1834 the school functioned in the city of Mezőberény, but with continuously shrinking financial circumstances, and was moved to Szarvas. As a result of Sámuel Tessedik's activity Szarvas became a cultural centre in the region, and Count József Bolzai donated substantial amount of money to the secondary school.⁴ Štefánik was taught by professor-director Gyula Benka⁵ of the Szarvas Evangelist Gymnasium. At that time talented pupils were invited to Sunday lunches to the director and teachers. He was very diligent and as a sign of appreciation he was given Teleki stipendium of 70 golden forints.

During the fabulous 1896 millennial ceremonies he studied in Szarvas. In spite of his successes he gathered life-long negative memories about ethnic minority suppression by the ruling Hungarian majority.

After finishing secondary school he had several options to study – Budapest, Vienna, Beograd, Zagreb and St. Petersburg. Bearing in mind his father's wish he applied to the Prague Technical College to study civil engineering. After two years of study professor Karol Zenger⁶ encouraged him to change not only the university but also the subject of the study. He started at Universitas Carolina in 1900-1901 school-years with great enthusiasm. At the university he met exceptional professors like Ján Jessenius, the rector of the university, Ján Rohoň the historian, and professor Tomáš Garrigue Masaryk.

His trip to Zurich in 1902 was an extraordinary intermezzo in his life. He wanted to escape from Prague for several reasons (lack of money, weakening health, and two wasted years at the college). In Switzerland he found peace and worked hard. The travel costs and tuition fee was paid by a Czech architect, Antonín Dvořák.

The young Slovak student - who was interested in astronomy, was supported by Professor Alfred Wolfer⁷ - worked in the Zurich Observatory. Half a year later he went to Milan in order to improve his knowledge, and then another month of study – this time in Geneva, Switzerland – in the workhouse of the astronomer Emile Schaefer⁸ he studied the grinding of the lenses of binoculars.

After returning back to Prague he continued studying at the university, the dynamic of the atmosphere and the movements of the orbs in the solar system were the main areas of his interest. His thesis, doctoral dissertation was written on Tycho Brahe's exploration of the explosion of the supernova in the Cassiopeia constellation in 1572⁹. He graduated on 9 June 1904 with a doctor's degree in philosophy, and on 10 October with thorough knowledge of astronomy and physics (he finished his studies with a thesis in astronomy). In October 12, he became doctor of philosophy (dr. phil.). The ceremony was attended by his father.

During his university years he was active participant and founder of the Czech cultural and scientific life. First he became a member, then the president of the Detvan Society of Slovak students.¹⁰ He published in Hlas, Umelecký hlas¹¹ and Čas journals articles on cultural and political matters.

WORLD TRAVELLER SCIENTIST AND EXPLORER

"I believe in the development of science, and all those acquisitions that are beneficial and admirable to human mankind."

Štefánik's scientific career was supported by Nicolas Camille Flammarion¹² and Pierre Jules C. Janssen,¹³ and he Štefánik owed his social, political and scientific career to them, as well.

On November 18, 1904, he travelled to Paris, and started to work with Professor Janssen in the famous Meudon Observatory. The observatory was the most important centre for astronomy at this time, and brought great prestige to work there.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

Dr. Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, Alexandra SIPOS

Between 20 June and 4 July in 1905, Štefánik climbed Mont Blanc as a member of the Mont Blanc expedition, his goal/task was astronomical monitoring, and observation of Mars and the Moon from the top of it. He was the Slovak record holder of the mountaineering (4808 m).

He was a member of the French expedition, observed, described and depicted total eclipse of the Sun in Alcossebre, Spain. During 1906-1908 he was the co-director of the Mont Blanc Observatory. His main area of scientific research was the Sun, and the outer atmosphere's spectral analysis.

On November 19, 1906 he travelled from Paris to Russia, in December to Turkistan, there in Ura-Tjube (the settlement is located approximately 160 km south from Tashkent, now part of Tajikistan). He stopped in Samarkand, Buhara, Tashkent and Orenburg. In Jasnaja Poljana he paid a visit to Lev Nikolaevich Tolstoy.

In 1907 the French Astronomy Society honoured him with Janssen-award.

In May 1908 Štefánik wanted to be a member of Jean-Baptiste Charcot's¹⁴ Antarctic expedition. The French Academy of Sciences authorized his participation, but financial support was not given to him, because at that time he did not hold French citizenship. Later on he got the affirmation for the necessary financial subsidy, but it was too late, he missed the expedition.

Thanks to his acknowledgement in the French astronomical society since 1908, he had been charged by the French authorities with the establishment of meteorological and astronomical observation stations all over the world.

Between September 17-21, 1908 he carried on meteorological observations on Grands Mulets (3057m), the lower peak of Mont Blanc. In his diary he recorded that he climbed the mountain six times over. In the course of his scientific career he published seven articles in „Comptes rendus”, the journal of the French Academy of Sciences, but about his journeys around the world only two articles,¹⁵ and the Ecuador memoirs appeared.

Between 17 January and 9 June in 1909, Štefánik worked in Algeria and Tunisia, where he wanted to establish an observatory. In Alger he negotiated the necessary formalities with the governor, and travelled first to Laghouat (in Arabic language Al-Agwat), then to Ghardayatu located one hundred kilometers south by train in order to find the most favourable conditions for the build-up observatory. He failed because the sensitive instruments could not withstand the desert climate, the fluctuations of the temperature between days and nights. The expedition ended in failure.

A few months later, between April 15 and 27, 1910 he crossed the Atlantic-ocean on the deck of SS *Mariposa* a luxury ocean liner. From New York he reached San Francisco by train, and then set sail for French Polynesia Papeete, Tahiti). Commissioned by the French Central Meteorological Research Institution, he wanted to observe the apparition of Halley's Comet passage. The weather conditions were so bad as to preclude the observation. That was a great disappointment for him. In Tahiti, he also built an observatory and a meteorological stations network. He went for a trip to the Marquesas Islands, Tuamotu (formerly known as Paumotu), Easter Island, and island Vava'u. Vava'u is an island chain in Tonga, where in Neiafu he finally managed to observe a total eclipse of the Sun. The photos made of this phenomenon immediately made him worldwide well-known.

On July 20, 1911 he returned to Paris. He received the Wilde award in 1911 from the French Academy of Sciences as sign of recognition his scientific successes, the valuable observations in the Mont Blanc observatory, the build-up observatory in Tahiti, observations of the Halley's Comet and the sun eclipse on Tonga.¹⁶

He had been charged by the French authorities with astronomic and meteorological observations. On August 24, 1912 commissioned by Bureau de Longitudes he got off for another expedition, this time to Brazil. His goal was to observe another eclipse of the Sun. The location was Passa Quatro in Minas Gerais state. The weather conditions were once again bad, the expedition was another failure.

In 1913 he travelled to Ecuador, from New Orleans crossing the Mexican-bay and the Caribbean-sea to Colon (Panama), he continued on the Panama-railway to Balboa, Pacific Ocean. From Balboa he set sail for Santiago de Guayaquil,

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

Dr. Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, Alexandra SIPOS

reaching Quito, the destination by train.¹⁷ The trip took him 91 days, at that time there were no railway guides or ocean lanes.¹⁸

On July 27, 1912 he received French citizenship, recognition and access to the French elite. In 1914, he was made a Grand Officer of the Legion of Honour.¹⁹

WORLD WAR I AND FOUNDING OF THE CZECHOSLOVAK STATEHOOD

At the time of the outbreak of World War I he was in Morocco. On January 26, 1915 he joined the army, and enrolled into 102nd French infantry regiment. Two days later he ended up in the 1st air wing. At the end of his military training in March he became a combat fighter as sub-lieutenant. He was trained on Maurice Farman MF-11 reconnaissance and light bomber biplane receiving his pilot license on April 11.

He was sent as a pilot to Serbia in May 1915. He flew a total of 30 missions to enemy territories. Although he survived, he could not fight anymore because of his health problems, so he underwent a medical treatment in Rome. In 1915 for his bravery and heroism he was awarded with the French Croix de Guerre (Cross of War) military decoration with palms. He returned to Paris at the end of 1915. Marshal Ferdinand Foch tasked him to build up the meteorological service within the French Air Force.

Back in Paris, he became acquainted with Edvard Beneš and made contact with his former professor Tomáš Masaryk. In February 1916, these three men founded the Czechoslovak National Council (the supreme body of Czecho-Slovak resistance abroad leading to the creation of Czechoslovakia in 1918). The chairman of the council became Masaryk, Štefánik and Josef Dürich as the vice-president, and Beneš had the role of the secretary.

Thanks to his diplomatic skills, and scientific acknowledgement Štefánik helped Masaryk and Beneš to meet and obtain the support of some of the most important personalities of the Triple Entente. For example, he organized Masaryk's meeting with the French Prime Minister Aristide Briand.

In 1916, Štefánik and the Czecho-Slovak resistance started to create Czechoslovak Legion²⁰ to fight against Austria-Hungary and Germany. Between 1916-1918 Štefánik recruited Czech and Slovak soldiers deserted at Italian, Serb and Russian front lines, and also volunteers immigrated to the USA. It was largely due to his personal diplomatic skills and contacts that the Allies recognized the Czechoslovak National Council as a government-de-facto and the Czechoslovak troops as allied forces in the summer and autumn 1918.

On July 18, 1918 Georges Clemenceau French prime minister promoted Milan Rastislav Štefánik to brigadier general. The independence of Czechoslovakia was proclaimed on October 28, 1918, by the Czechoslovak National Council in Prague. Karel Kramář was named the country's first prime minister (14 November 1918 - 8 July 1919). In his government Edvard Beneš became foreign minister, Vavro Šrobár minister of health care and Slovak affairs, and M.R. Štefánik minister of war. He was highly disappointed not getting the desired position to be in charge for Slovak affairs.

TRAGIC END

„We have been groaning that life is short, but at the same time improvidently mispending it.”

On May 4, 1919 Štefánik decided to return home, he had chosen the fastest way by airplane not wanting to travel through the territory of the Austro-Hungarian Monarchy. Štefánik's plane circled the Vajnory airport near Bratislava attempting to land, it crashed in unclear circumstances, the whole crew died.

Though his death is still debated today, most historians believe it to have been an accident.

One of the official stories was that the Caproni Ca.3 plane's Italian tricolored flag had been mistaken for the similar Hungarian flag and shot down because of it.²¹ There was a version that his plane was shot down by Hungarian Bolsheviks, but the Catholic political circles were behind the scene. Most probably the truth of his death will never be known, and

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

Dr. Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, Alexandra SIPOS

there are several factors of uncertainty that might have added to the accident: inexperienced Italian pilot, unfavorable weather conditions, and the weak technical parameters of the airplane.

There is a theory linking the accident to the inexperienced Italian pilot. Reports of the Italian board of enquiry mentioned, that their task was to fully rule out the mistake of the Italian crew and the error of the airplane.

The plane took off from Campo Formido airport near Udine, the destination was Vajnory airport located 12 km from Bratislava. Even though on the fatal day there were a lot of exchanges of messages, from which it had been clear that May 2nd and 3rd because of the heavy rainfall the lay-by was sloppy, the Italian crew had no information about this important fact. According to eyewitness's report first lieutenant Mancinelli-Scotti, Italian pilot, in the course of the first landing attempt, the wheels touched the landing path, after which the cooling water immediately started dripping. That caused the overheating of the engines. During the second landing attempt one of the engines exploded, resulting in catastrophe.²²

In the field of the fatal accident (Ivanka pri Dunaji) a memorial plaque was set up. *"On May 4, 1919 in this place died Dr. Milan R. Štefánik Czechoslovak minister, general and his accompanying crew first lieutenant I. Mancinelli-Scotti, sergeant H. Merlino and observer-gunner G. Agginuti. For eternal remembrance."*

Štefánik's tomb, austere memorial was designed by Dušan Jurkovič. The monumental tomb of Milan Rastislav Štefánik is located on the Bradlo hill (543 metres) in Brezová pod Bradlom, approximately three kilometres from the town, on the road to Košariská. The monument's construction started in 1924, five years after Štefánik's death and was finished in 1928. On the anniversary of his death a pilgrimage set forth to Bradlo. His tomb is a national sanctuary and altar²³ He became a national hero and symbol of Slovakia after the World War I.

On May 18, 1935 a stamp was issued to the memory of General Milan Štefánik in Czechoslovakia.

In 1993 in the independent Slovakia banknotes were issued in denominations of 20, 50, 100, 500 and 1000 korún, 5000 korún notes was added in 1994. The main motifs on the obverses of the banknotes represent important people living in the territory of the present Slovakia in various historical eras. On the reverses, these motifs are completed by depicting places where these people lived and were active. On one side of the 5000 korún note is Milan Rastislav Štefánik, on the reverse his grave in Bradlo is depicted.

On March 15, 1982 Antonín Mrkos discovered a minor planet, in the Crater constellation, after its confirmation, a permanent number and name was given to it, 3571. Milanštefánik.²⁴

The National Council of the Slovak Republic, Act No. 455/2004 dated June 30, 2004, established the Armed Forces Academy of General Milan Rastislav Štefánik as a public university in Liptovský Mikuláš in remembrance of the Slovak hero.²⁵ In Liptovský Mikuláš during 2004-2008 two educational institutions functioned and accomplished their mission side by side. The National Academy of Defense of Marshal Andrej Hadik became an educational and training centre for the further education and special training.

Subsequent transformation of the defense department and the national military educational and training system resulted in the integration of these two military educational institutions in Liptovský Mikuláš. The National Council of the Slovak Republic, Act No. 144/2008 dated April 1, 2008 closed the National Academy of Defence of Marshal Andrej Hadik on August 31, 2008. The Armed Forces Academy of General Milan Rastislav Štefánik was named as its successor, taking over all its tasks and commitments.²⁶

Zrínyi Miklós National Defense University has been maintaining excellent relations with the Armed Forces Academy of General Milan Rastislav Štefánik. On February 2, 2009 the higher educational institutions renewed the existing educational and scientific cooperation protocol. The reason was the continuous transformation of both institutions (changes of the strategy and the concept, their mission, structural, educational programs). The basis of the bilateral cooperation is civil and military Erasmus program, which encourages and supports academic mobility of higher education students and teachers, the exchange of information, mutual participation on scientific conferences, seminars and other activities.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

Dr. Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, Alexandra SIPOS

The 1st, 2nd and 3rd class M.R. Štefánik Cross is awarded by the president of the Slovak Republic for those who risk their lives defending the country, save lives and prevent significant material damages.²⁷

Štefánik's life has Hungarian reference, too. In October 1991 Czechoslovakia donated a statue to city Szarvas commemorate one-time, world-famous student. The legend of the statue is the following: „*M. R. Štefánik outstanding Slovak patriot, general of the French Air Force, scientist, who between 1894-1898 studied and graduated in Szarvas.*”

Milan Rastislav Štefánik was born in Austro-Hungarian Empire, later on he became French citizen, general of the French Army, politician and diplomat, and was one of the founders of Czechoslovakia, a true European minded, who was well ahead of his time.

Despite his tragic end, Štefánik had a life of adventure, heroism and triumphs that few others can rival. He never lost his love of the stars, either. When asked he said he would “*gladly exchange my stars of general for the real world of stars.*”

His memory lives on, not only in Slovakia but in the Czech Republic, France, Italy and Hungary.

Keywords: Milan Rastislav Štefánik

Kulcsszavak: Milan Rastislav Štefánik

LITERATURE

BENKA Gyula: *A szarvasi főgymázium története 1802-1895*, Gyoma, 1895.

DUDINSKÝ, Daniel: *Milan Rastislav Štefánik* <http://www.lamahe.sk/stefanik/podklady/POLITEIA%20MRS.pdf>

(viewed February 11, 2010)

FUTALA Tibor: *Miért kellett Štefániknak meghalnia?*, Kisebbségkutatás, 9. évfolyam, 2000. 4. szám.

<http://epa.oszk.hu/00400/00462/00008/51.htm> (viewed February 9, 2010)

KOPEČNÝ, Ivan: *Prečo musel zomrieť Milan Rastislav Štefánik?*, Slovenské pohľady, IV.+ 116. roč. 2000. 7–8. no. 203–208. p.

MARKUSOVSKÝ Sámuel: *A pozsonyi ág. hitv. evang. lyceum története*. Pozsony, 1896. 680. l.

LUDOVIT Mikula: *Priateľ hviezd generál M.R. Štefánik*, Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, Bratislava, 2001. p. 48.

Május 4-én nemzeti emléknap - 90 évvel ezelőtt halt meg Milan Rastislav Štefánik, Új Szó, 2009. május 2. szombat

<http://ujso.com/online/kozelet/2009/05/02/majus-4-en-nemzeti-emleknep-90-evvel-ezelt-halt-meg-milan-rastislav-stef> (viewed February 11, 2010)

[Milan Rastislav Štefánik](#) (National tourism portal of Slovakia)

STEFANIK, M. R.: *A Steampunk Superhero*, Fellow Explorers Archives, September 22, 2007,

http://curiousexpeditions.org/fellow_explorers/ (viewed February 2, 2010)

Milan Rastislav Štefánik (1880–1919), Encyklopédia Slovenska, V. zväzok, s. 751., Veda 1977-82

Dr. Milan Rastislav Štefánik website <http://www.lamahe.sk/stefanik/index.php> (viewed January 4, 2010)

ŠTEFÁNIK, Milan Rastislav: *Ekvádorský zápisník* <http://texty.citanka.cz/stefanik/ectoc.html> (viewed February 10, 2010)

Történeti régiót kapott a szlovák nemzeti hős, 2007. október 11. Múlt-Kor Történelmi portál, [http://www.mult-](http://www.mult-kor.hu/cikk.php?id=18599&print=1)

[kor.hu/cikk.php?id=18599&print=1](http://www.mult-kor.hu/cikk.php?id=18599&print=1) (viewed February 5, 2010)

VIDA Csaba: *A tudós, a francia tábornok, a csehszlovák miniszter és a szlovák hazafi*, 2006. június, XLIX. évfolyam 6. szám

<http://valosagonline.hu/index.php?oldal=cikk&cazon=537&lap=0> (viewed February 15, 2010)

Vlastivedný slovník obcí na Slovensku, III. Veda, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava, 1978. p. 532.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

Dr. Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, Alexandra SIPOS

¹ Žil som krásny život, prežíval som večnosť v sekundách.

² In 862 Rostislav asked Byzantine emperor Michael III to send a bishop and teachers who would bring the Gospel to the Slavic people in their own language. The emperor decided to send the two brothers Cyril and Methodius to lay the foundation of the Slavonic script which also became the script of Slavonic literature.

³ See Milan Rastislav Štefánik životopis, Source: http://referaty.atlas.sk/prakticke_pomocky/zivotopisy/4215/

Michal Institoris-Mošovský (1733-1803) – was a writer and maecenas, he donated his rich library to Pressburg Lyceum.

⁴ See A Vajda Péter nevét viselő gimnázium első ötven éve (1802—1852) p. 74.

http://epa.oszk.hu/01500/01577/00009/pdf/bmmk_1985_2_174-247.pdf

⁵ Benka Gyula (Békéscsaba, 8 April 1838 – Szarvas, 10 April 1923): professor, writer, poet, journalist, and editor. He studied philosophy and theology in Sopron and Pozsony, then he continued his studies in Berlin. He started his career in 1862 at Szarvas Evangelic Gymnasium, later on was appointed to the director of the school, and served in this position during 1884-1908.

⁶ Karol Zenger (1830-1908) was professor of the Catholic Gymnasium at Banská Bystrica. He performed astronomical observations, established a meteorological station in 1855, which functioned until 1906 in the city Lyceum.

⁷ Alfred Wolfer was born in Schönenberg near Zürich 27 January 1854. Although Wolfer is best known to astronomers for his work on sunspots, he did valuable teaching and administrative work at the university. He took an active part in Swiss Geodetic Commission and in the Swiss Meteorological Commission, too. His name was for fifty years associated with the Federal Observatory at Zurich.

⁸ Emile Schaer (1862-1931) was a Swiss optician and astronomer. The Swiss telescope making has been dominated by his work. In 1898 he became the director of the Geneva Observatory. In 1913 he received permission from the French to operate the telescope in a temporary solar observatory on Mont Salève. Between 1926 and 1930 at a temporary station at Jungfraujoch a telescope made and designed by him was installed.

⁹ Tycho de Brahe (Knudstrup 14 December 1546 – 24 October 1601 Benátky) was a Danish nobleman known for his accurate and comprehensive astronomical and planetary observations. In Helsingbor on the night of 11 November 1572 he recorded a new star "brighter than Venus" located in the constellation Cassiopeia. He called others to witness it and gave it the name "Stella Nova", the new star. Brahe published his findings at Copenhagen in 1573 „De Nova Stella” (De nova et nullius aevi memoria prius visa Stella), and these became the basis for his fame as an astronomer.

¹⁰ Detvan was an academic club in Prague, founded in 1882, which greatly contributed to awakening of the Slovak students' national self-awareness.

¹¹ Hlas was an outstanding Slovak journal, the first issue came out on June 30, 1898 in Szokolca (Skalica). The monthly journal dealt with literary, political and social problems. The general editor of the journal was

dr. Vavro Šrobár.

¹² Nicolas Camille Flammarion (1842 - 1925) was a French astronomer. He was a prolific author of more than fifty titles, including popular science works about astronomy, several notable early science fiction novels. His best-selling work was *Astronomie populaire* (popular astronomy), and *La Fin du Monde* (The End of the World).

He believed that there had to be life on other planets, universe was created by determinate purpose, in order to be dwelling of living beings and creatures. He was a founder and the first president of the *Société Astronomique de France*. Flammarion lunar crater and crater on Mars are named after him.

¹³ Pierre Jules Janssen (1824-1907) was a French astronomer, one of the pioneers of the astrophysics. In 1876 he founded in Meudon an observatory, which later on became the section of the Paris Observatory. In 1891 he set up an observatory on the mountaintop of the Mont Blanc.

¹⁴ Jean-Baptiste Charcot was born in 1867 in Neuilly-sur-Seine. His father was the well-known neurologist Jean-Martin Charcot. He followed the family tradition and became medical doctor, too. After his father's death inherited substantial wealth. By this time he devoted his life scientific investigation and marine exploration, and was very successful. Jean-Baptiste Charcot was appointed leader of the French Antarctic Expedition with the ship *Français* exploring the west coast of Graham Land from 1904 until 1907. From 1908 until 1910, another expedition followed with the ship *Pourquoi-Pas*, exploring the Bellinghousen Sea and the Amundsen Sea. Robert Scott called him „Polar gentleman”.

In 1903 all whole Europe got around that Otto Nordenskjöld Swedish Antarctic Expedition and the ship Antarctic was lost. Charcot decided to go in quest of him, thus the idea of the French Antarctic Expedition was born. The expedition was whole-heartedly supported by the French president Émile Loubet, the French Academy of Sciences, the Geographical Society and the Naval Museum, too.

¹⁵ Štefánik published two scientific popular articles. *Z cesty po severnej Afrike* (Trip in North Africa), 1907. in *Tranovský evanjelický kalendár*, *Pól mesiaca na vrchole Mont Blancu* (Half a year on the top of the Mont Blanc), 1910. in *Tranovský evanjelický kalendár*.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 3. szám

Dr. Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, Alexandra SIPOS

¹⁶ František Kele: Najväčší slovenský cestovateľ prvej polovice 20. storočia, Bradlo, Monotematické vydanie k 90. výročiu tragickej smrti M.R. Štefánika, Máj/Jún 2009. str. 14-16.

¹⁷ He wrote diary about his trip to Ecuador, Ekvádorský zápisník, M. R. Štefánik, úvod Vladimír Polívka (podľa I. vydania Vladimíra Polívku z roku 1928), vydalo Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov spol. s r. o. 2005.

¹⁸ See František Kele: Milan R. Štefánik – významný cestovateľ. Najväčší slovenský cestovateľ prvej polovice 20. storočia, Realizáciu projektu LPP-0130-09 „Geovedy pre každého“, 2009. p. 7.

¹⁹ The French Legion of Honour (Ordre national de la Légion d'Honneur) is the highest decoration in France, established by Napoleon Bonaparte. The order's motto is Honneur et Patrie (Honour and Motherland).

²⁰ The Czechoslovak Legions (*Československé legie* in Czech, *Československé légie* in Slovak) were Czech and Slovak volunteer armed forces fighting together with the Entente powers during World War I. Small armed units were organized from 1914 onwards by volunteer Czechs and Slovaks. Their purpose was to help the Entente and win their support to the creation of an independent country of Czechoslovakia, then part of the Austro-Hungarian Empire. Later, many Czechs and Slovaks captured during the war joined these units; with help of émigré intellectuals and politicians (Tomáš Masaryk, Milan Rastislav Štefánik, Karel Pergler and others) the Legions grew into a force of tens of thousands. After three years of existence as a small brigade in the Russian Army (*Česká družina*), the Czechoslovak Legions in Russia were created in 1917 (see below). Other units had been fighting in France since the war's beginning (including volunteers from America), and later in Italy and Serbia.

²¹ Italian WWI heavy bomber. The Caproni three-engine bomber appeared in 1914, powered by three Gnome rotary engines.

²² Jozef Husár: Prečo zomrel Štefánik, 30. máj 2007,

http://www.izurnal.sk/index.php?Itemid=89&id=463&option=com_content&task=view

²³ Történeti régiót kapott a szlovák nemzeti hős, Source: http://www.multkor.hu/20071011_tortenet_i_regio_t_kapott_a_szlovak_nemzeti_hos, 2007. október 11.

²⁴ Mária Gallová: Astronóm Dr.M.R. Štefánik, Bradlo – Monotematické vydanie, 2009. Máj/Jún str. 7-8.

²⁵ Akadémia ozbrojených síl Generála Milana Rastislava Štefánika

²⁶ For more information about the Armed Forces Academy of General Milan Rastislav Štefánik see Siposné Kecskeméthy Klára: A szlovák katonai felsőoktatás, Honvédségi Szemle, 2009. március 63. évfolyam, 2. szám p. 29-32.

²⁷ Decorations of the president of the Slovak Republic can be viewed at the following webpage <http://www.prezident.sk/?zakon-nr-sr-o-statnych-vyznamenaniach>